

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

Nr 10/2019

ISSN 1731-030X

W numerze:

Artur Nowacki

Zaspokojenie w postępowaniu upadłościowym
wierzycelności w walucie obcej

Joanna Biernacka

Poszukiwanie majątku w świetle zmian ustawowych

CURRENDA

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

Miesięcznik

KOMITET REDAKCYJNY:

REDAKTOR NACZELNY

Prof. dr hab. Sławomir Cieślak

REDAKTORZY TEMATYCZNI

Prof. dr hab. Janusz Jankowski – prawo postępowania egzekucyjnego

Dr Tomasz Banach – prawo dotyczące ustroju samorządu komorniczego

REDAKTOR PROWADZĄCY I JĘZYKOWY

Mgr Magdalena Ruzicka – język polski

SEKRETARZ REDAKCJI

Mgr Magdalena Ruzicka

RADA NAUKOWA

PRZEWODNICZĄCY

Prof. dr hab. Janusz Jankowski

CZŁONKOWIE

Prof. dr Elena Borisova

Prof. dr hab. Andrzej Jakubecki

Prof. dr hab. Vytautas Nekrošius

Prof. dr Vladimir Yarkov

Dr Tomasz Banach

Dr Anna Barańska

Dr hab. Michał Krakowiak

Dr Rafał Łyszczek

Dr Mariusz Sorysz

LISTA RECENZENTÓW CZASOPISMA

Prof. Natalie Fricero

Prof. SWPS dr hab. Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Prof. dr hab. Elwira Marszałkowska-Krześ

Prof. UW dr hab. Izabella Gil

Dr hab. Andrzej Jarocho

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja drukowana.

Redakcja nie zwraca niezamówionych tekstów oraz zastrzega sobie prawo do skracania tekstów. Uprzejmie informujemy, że przesłanie tekstu artykułu czy opracowania na adres redakcji wiąże się ze zgodą na jego ewentualne opublikowanie na łamach czasopisma i przeniesieniem na wydawnictwo przysługujących do niego praw autorskich. W przypadku zaistnienia okoliczności uniemożliwiających przeniesienie praw autorskich do tekstu na wydawcę, autor zobowiązany jest niezwłocznie powiadomić o tym fakcie redakcję. Redakcja zastrzega sobie także prawo do dokonywania w nadesłanych tekstach skrótów, poprawek stylistycznych, językowych i interpunkcyjnych, wprowadzania śródtytułów, a także innych zmian, niemających jednak wpływu na ich zawartość merytoryczną. Tezy zawarte w artykułach stanowią wyraz poglądów autorów i nie muszą odzwierciedlać poglądów Redakcji.

Nakład 600 egz.

Sopot 2019

© Copyright by

Currenda Spółka z o.o.

ISSN 1731-030X

Currenda Sp. z o.o.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

e-mail redakcji: ppe@currenda.pl

Sekretarz redakcji: Magdalena Ruzicka

Kontakt mailowy do red. prowadzącego: magdalena.ruzicka@currenda.pl

tel.: 664 962 310; 58 550 38 75

www.sklep.currenda.pl

www.currenda.pl/przeglad

W NUMERZE:

ARTYKUŁY

- 7 **Zaspokojenie w postępowaniu upadłościowym wierzytelności w walucie obcej**
Meeting Claims Expressed in Foreign Currencies in Bankruptcy Proceedings
dr hab. Artur Nowacki, adiunkt w Katedrze Prawa Handlowego WPiA Uniwersytetu Warszawskiego; radca prawny
- 27 **Poszukiwanie majątku w świetle zmian ustawowych**
Search for Assets in the Light of Statutory Changes
Joanna Biernacka, doktorantka w Katedrze Postępowania Cywilnego WPiA Uniwersytetu Gdańskiego; komornik sądowy przy Sądzie Rejonowym w Koszalinie

GLOSY

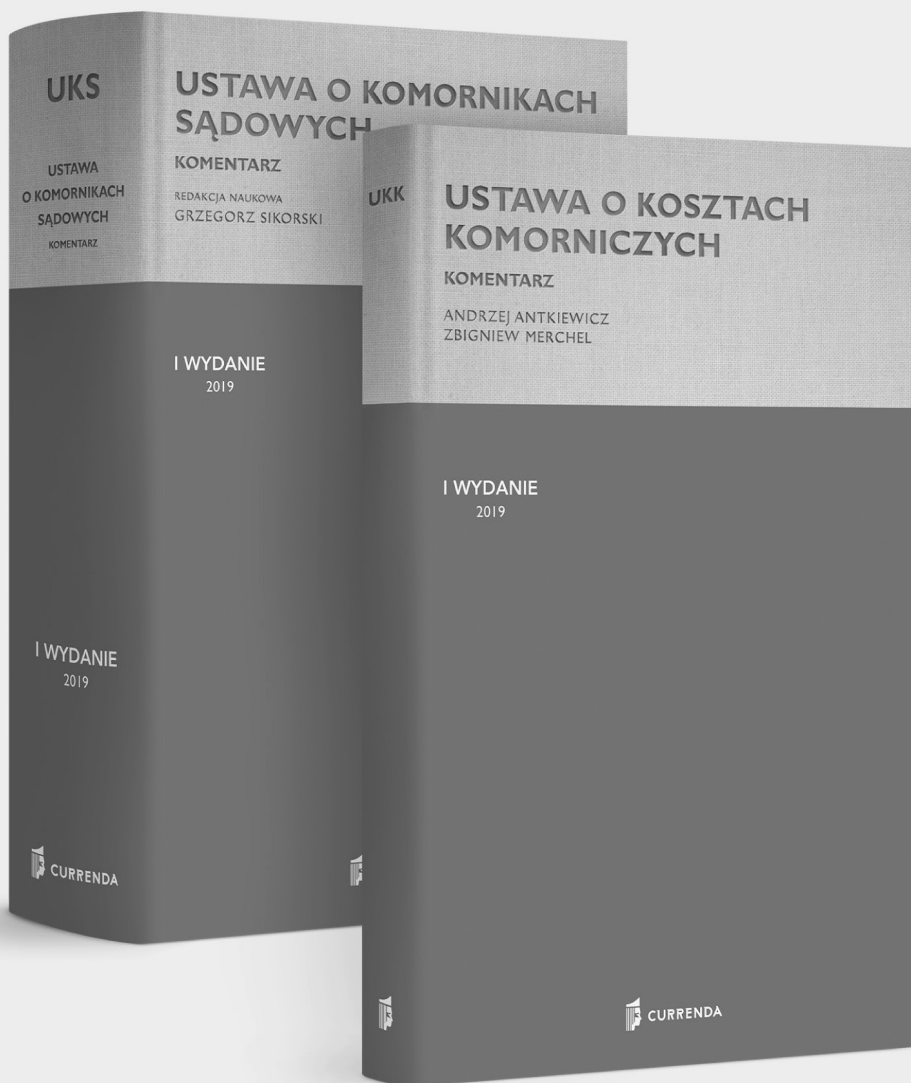
- 55 **Zmiana stanu prawnego jako podstawa powództwa opozycyjnego (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.).**
Głosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2018 r., III CZP 107/17
Change in Legal Status as the Basis for an Opposition Lawsuit (Art. 840 § 1 p. 2 Code of Civil Procedure). Gloss to the Decision of the Supreme Court Dated 15th of March 2018, File No. III CZP 107/17
dr hab. prof. WSPiA Grzegorz Wolak, Katedra Prawa Cywilnego i Prawa Pracy WSPiA Rzeszowskiej Szkoły Wyższej w Rzeszowie; Wiceprezes i Przewodniczący IV Wydziału Pracy Sądu Rejonowego w Stalowej Woli

KOMENTARZE

- 73 **Wniosek o wszczęcie egzekucji oraz postępowanie w razie zagrożenia bezskutecznością egzekucji i co do bezzasadnych wniosków wierzyciela.**
Komentarz do art. 796 i 801 k.p.c. zmodyfikowanych ustawą z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych
Application for Initiating Enforcement and Proceedings in Case of Risk of Ineffective Enforcement and Unreasonable Applications of a Creditor. Comment on art. 796 and art. 801 of the Code of Civil Procedures Modified with Act Dated 22nd of March 2018 on Bailiffs
dr hab. prof. UŁ Ireneusz Kunicki, Katedra Postępowania Cywilnego II WPiA Uniwersytetu Łódzkiego

Komentarze Currendy już dostępne!

Kompleksowe omówienie nowych
regulacji komorniczych

Nie zwlekaj i odwiedź
stronę Wydawnictwa Currenda

www.sklep.currenda.pl

STRESZCZENIE **Zaspokojenie w postępowaniu upadłościowym wierzytelności w walucie obcej**

Autor broni w artykule stanowiska, zgodnie z którym nie w każdym przypadku umieszczenia wierzytelności wyrażonej w walucie obcej na liście wierzytelności zastosowanie znajdzie art. 251 zd. 1 PrUpadł. Zdaniem autora wierzytelność w walucie obcej powinna zostać umieszczona na liście wierzytelności po kursie wynikającym z art. 358 § 2 k.c. wszędzie tam, gdzie zgodnie z art. 358 § 1 k.c. dłużnik może spełnić świadczenie w walucie polskiej po kursie dla siebie korzystniejszym. Z kolei o dopuszczalności zaspokojenia w walucie polskiej wyrażonych w walucie obcej zobowiązań masy upadłości decyduje art. 358 § 1 k.c., jeżeli zaspokojenie następuje poza podziałem funduszków masy. Ma wówczas zastosowanie kurs z art. 358 § 2 k.c. Jeżeli natomiast zaspokojenie wyrażonych w walucie obcej zobowiązań masy upadłości następuje wyjątkowo w drodze podziału funduszków masy upadłości, są one umieszczane w planie podziału funduszków masy w walucie polskiej po kursie z dnia sporządzenia planu, chyba że stosownie do art. 358 § 1 k.c. mogłyby one zostać zaspokojone przez syndyka w walucie polskiej, a kurs z art. 358 § 2 k.c. jest dla masy upadłości korzystniejszy.

Słowa kluczowe: upadłość, waluta obca, podział funduszków masy, lista wierzytelności, zobowiązania masy upadłości, zobowiązania upadłego

SUMMARY **Meeting Claims Expressed in Foreign Currencies in Bankruptcy Proceedings**

In his article, the author defends the position that not in every case of including a liability expressed in a foreign currency in the list of liabilities will be governed by art. 251 first sentence of the Bankruptcy Law. According to the author, a liability in a foreign currency should be entered into the list of liabilities at an exchange rate that results from art. 358 § 2 of the Civil Code, where according to art. 358 § 1 of the Civil Code a debtor may repay a liability in the Polish currency at an exchange rate that is more favourable for the debtor. On the other hand, the admissibility of meeting claims in the Polish currency that are expressed in a foreign

currency from insolvency estate is determined by art. 358 § 1 of the Civil Code, if a claim is paid outside the division of the estate funds. In this case, an exchange rate pursuant to art. 358 § 2 of the Civil Code applies. However, if a liability in the insolvency estate expressed in a foreign currency is exceptionally settled through the distribution of funds of the insolvency estate, they are entered into the division plan of estate funds in the Polish currency at an exchange rate as of the date of preparing the plan, unless, according to art. 358 § 1 of the Civil Code, they might be settled by a receiver in the Polish currency and an exchange rate according to art. 358 § 2 of the Civil Code is more favourable for the insolvency estate.

Keywords: *bankruptcy, foreign currency, distribution of estate funds, list of liabilities, liabilities of insolvency estate, liabilities of a bankrupt*

Zaspokojenie w postępowaniu upadłościowym wierzycelności w walucie obcej

1. Wprowadzenie

Przedmiotem niniejszego opracowania jest w szczególności analiza art. 251 PrUpadł.¹ Zgodnie z art. 251 zd. 1 PrUpadł., wierzytelność w walucie obcej, bez względu na termin jej wymagalności, umieszcza się na liście po przeliczeniu na walutę polską według średniego kursu walut obcych w Narodowym Banku Polskim, a gdy takiego kursu nie było – według średniej ceny rynkowej z tej daty. Umieszczenie na liście wierzytelności w przeliczeniu na walutę polską nie powoduje przekształcenia zobowiązania wyrażonego w walucie obcej na zobowiązanie w walucie polskiej (art. 251 zd. 2 PrUpadł.). Zaspokojenie wierzytelności w wykonaniu planu podziału następuje w walucie polskiej (art. 251 zd. 3 PrUpadł.)².

¹ Ustawa – Prawo upadłościowe z dnia 28.02.2003 r. (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 498 z późn. zm.).

² Patrz też: I. Karasek, *Świadczenia wyrażone w walutach obcych w egzekucji, układzie i upadłości*, TPP 2001, nr 1, s. 40; F. Zedler, *Zaspokojenie w postępowaniu upadłościowym wierzytelności w walucie obcej*, PPC 2012, nr 1, s. 147; P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie wierzytelności wyrażonej w walucie obcej w upadłości likwidacyjnej i egzekucji*, MPB 2013, nr 11, s. 84; A. Jakowlew, *Wpływ ogłoszenia upadłości dłużnika na wierzytelności w walutach obcych*, PPH 2016, nr 4, s. 49.

2. Zakres zastosowania art. 251 zd. 1 PrUpadł.

Wątpliwości nie powinien budzić przypadek, gdy stosownie do art. 358 § 1 *in fine* k.c.³, ustawa, orzeczenie sądowe będące źródłem zobowiązania lub czynność prawna zastrzega spełnienie świadczenia przez dłużnika wyłącznie w walucie obcej (**przypadek pierwszy**). W takiej sytuacji zgłoszeniu przez wierzyciela w postępowaniu upadłościowym podlega wierzytelność w walucie obcej, bo taka jest treść tej wierzytelności, a należy ją zgłosić w jej istniejącym kształcie, a nie w kształcie, w jakim podlega ona następnie ustaleniu w postępowaniu upadłościowym poprzez umieszczenie jej na zatwierdzonej liście wierzytelności. Stosownie do art. 251 zd. 1 PrUpadł., wierzytelność ta podlega umieszczeniu na liście wierzytelności po jej przeliczeniu na walutę polską według średniego kursu walut obcych w Narodowym Banku Polskim z dnia ogłoszenia upadłości, a gdy takiego kursu nie było – według średniej ceny rynkowej z tej daty⁴. Zatem w postępowaniu upadłościowym wierzytelność ta istnieje jako wierzytelność w walucie polskiej (a nie jako wierzytelność w walucie obcej przeliczona na walutę polską).

Inaczej będzie w przypadku, gdy brak jest zastrzeżenia spełnienia świadczenia wyłącznie w walucie obcej. Stosownie zatem do art. 358 § 1 k.c. dłużnik może w wykonaniu zobowiązania w walucie obcej świadczyć także w walucie polskiej według kursu wynikającego z art. 358 § 2 k.c., a więc – co do zasady – według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia wymagalności roszczenia. Zgodnie z art. 358 § 2 *in fine* k.c., ustawa, orzeczenie sądowe lub czynność prawna mogą jednak zastrzec inaczej, a więc przewidzieć stosowanie innego kursu. Może to być kurs z innego dnia (np. kurs z dnia powstania zobowiązania czy z dnia zapłaty, zamiast kursu z dnia wymagalności roszczenia), jak i kurs inny niż kurs średni ogłaszany przez Narodowy Bank Polski (np. kurs kupna czy sprzedaży określonego banku komercyjnego). Z art. 358 § 2 *in fine* k.c. wynika jedynie upoważnienie dla dłużnika do świadczenia w walucie polskiej, a zatem wierzyciel nie

³ Ustawa – Kodeks cywilny z dnia 23.04.1964 r. (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1145).

⁴ Tak też F. Zedler, *Zaspokojenie...*, *op. cit.*, s. 149.

może domagać się od dłużnika spełnienia świadczenia w walucie polskiej, zamiast w walucie obcej (*facultas alternativa*). W konsekwencji, wierzyciel zgłasza swoją wierzytelność w postępowaniu upadłościowym również jako wierzytelność w walucie obcej. Na tym jednak kończy się podobieństwo do przypadku pierwszego. W konkretnej sytuacji może się bowiem okazać, że ze względu na art. 358 § 1 k.c. dłużnik jest upoważniony, aby na zaspokojenie swojego zobowiązania w walucie obcej świadczyć w walucie polskiej po kursie z art. 358 § 2 k.c. (obojętnie, czy chodziłoby o kurs średni ogłaszany przez Narodowy Bank Polski z dnia wymagalności roszczenia, czy inny kurs zastrzeżony zgodnie z art. 358 § 2 k.c. przez ustawę, orzeczenie sądowe lub czynność prawną), który jest bardziej korzystny dla dłużnika niż kurs, o którym mowa w art. 251 zd. 1 PrUpadł., a więc – co do zasady – średni kurs walut obcych w Narodowym Banku Polskim z dnia ogłoszenia upadłości (**przypadek drugi**). Przykładowo, wierzycielowi przysługuje wobec upadłego wierzytelność w wysokości 1000 euro, gdzie kurs mający zastosowanie zgodnie z art. 358 § 2 k.c. wynosi 4,1 zł za euro, podczas gdy kurs, o którym mowa w art. 251 zd. 1 PrUpadł., wynosi 4,3 zł za euro.

Warto zaznaczyć, iż nie ma tutaj żadnego znaczenia, czy różnica mających zastosowanie kursów wynika z tego, że są to kursy na różny dzień (kurs na dzień ogłoszenia upadłości *versus* np. kurs na wcześniejszy dzień wymagalności zobowiązania) czy z tego, że chodzi o kurs ustalany chociażby na ten sam dzień, ale w inny sposób (średni kurs w Narodowym Banku Polskim *versus* np. kurs kupna czy sprzedaży określonego banku komercyjnego). A zatem może być i tak, że różnica kursów zachodzi, mimo iż zobowiązanie dłużnika stało się wymagalne dopiero w dniu ogłoszenia upadłości, na skutek zastosowania art. 91 ust. 1 PrUpadł., tyle że art. 251 zd. 1 PrUpadł. przewiduje, co do zasady, zastosowanie średniego kursu walut obcych w Narodowym Banku Polskim na dzień ogłoszenia upadłości. Z kolei natomiast np. przy czynności prawnej, stosownie do art. 358 § 2 k.c., zastrzega się zastosowanie kursu kupna tej waluty przez określony bank komercyjny, który to kurs w dniu ogłoszenia upadłości, a tym samym w dniu wymagalności roszczenia, jest dla dłużnika bardziej korzystny. Drugi z omawianych

przypadków obejmuje więc zarówno sytuację, gdy zobowiązanie jest wymagalne jeszcze przed dniem ogłoszenia upadłości, jak i sytuację, gdy staje się ono wymagalne dopiero w dniu ogłoszenia upadłości wskutek zastosowania art. 91 ust. 1 PrUpadł.

Wracając do ostatniego przykładu, należy zauważyć, iż skoro wierzyciel nie może dochodzić w postępowaniu upadłościowym świadczenia w walucie polskiej (zobowiązanie jest w walucie obcej, a jedynie dłużnik jest upoważniony z mocy art. 358 § 1 k.c. do świadczenia również w walucie polskiej), zgłasza on w postępowaniu upadłościowym wierzytelność w wysokości 1000 euro. Uwzględniając jednak możliwość jej zaspokojenia przez dłużnika (stosownie do art. 358 § 1 k.c. i przy zastosowaniu kursu, o którym mowa w art. 358 § 2 k.c.) poprzez świadczenie w wysokości 4100 zł, powinna ona zostać umieszczona na liście wierzytelności właśnie jako wierzytelność w kwocie 4100 zł. Na liście znajdzie się zatem wierzytelność opiewająca na świadczenie o mniejszej wartości spośród tych świadczeń, poprzez spełnienie których dłużnik mógł wykonać swoje zobowiązanie. W tym przypadku świadczeniem o mniejszej wartości jest świadczenie pieniężne w kwocie 4100 zł, a nie świadczenie w walucie obcej 1000 euro, przeliczane na walutę polską według kursu z art. 251 zd. 1 PrUpadł. (w omawianym przykładzie kurs ten wynosi 4,3 zł, co daje kwotę 4300 zł).

Art. 251 zd. 1 PrUpadł. nie znajdzie więc zastosowania do drugiego omawianego przypadku, ponieważ na liście wierzytelności umieszczana jest kwota w złotych, jaką mógł – zgodnie z treścią istniejącego zobowiązania – świadczyć dłużnik, a nie kwota wynikająca z traktowania tej wierzytelności jako wierzytelności w walucie obcej przeliczanej na walutę polską stosownie do art. 251 zd. 1 PrUpadł.⁶

⁵ Odmienne F. Zedler, *Zaspokojenie...*, *op. cit.*, s. 149–150, który kryterium rozróżnienia widzi w tym, czy zobowiązanie upadłego stało się wymagalne jeszcze przed dniem ogłoszenia upadłości, zależnie od tego różnicując jednak wyłącznie sytuację wierzyciela poza postępowaniem upadłościowym, gdzie przyznaje on wierzycielowi prawo do dopłaty od dłużnika, jeżeli kurs, o którym mowa w art. 358 § 2 lub 3 k.c., byłby korzystniejszy niż kurs z art. 251 zd. 1 PrUpadł., który – według tego autora – zawsze jako jedyny ma zastosowanie dla potrzeb sporządzenia listy wierzytelności.

⁶ Odmienne F. Zedler, *Zaspokojenie...*, *op. cit.*, s. 149–150, który uważa, że dla potrzeb umieszczenia wierzytelności na liście wierzytelności stosuje się zawsze (a więc

Jest to taka sama sytuacja, jak w przypadku, gdyby zobowiązanie upadłego było zobowiązaniem przemiennym (art. 365 k.c.), z wyborem świadczenia pozostawionym wyłącznie dłużnikowi. Przykładowo, jeżeli dłużnik byłby zobowiązany, według swojego wyboru, świadczyć 1000 euro lub 4000 zł, nie powinno ulegać wątpliwości, że w razie zgłoszenia takiej wierzytelności w postępowaniu upadłościowym, na liście wierzytelności należałoby umieścić tę wierzytelność jako opiewającą na świadczenie o niższej z tych wartości. Podobnie, gdyby dłużnik – w ramach zobowiązania przemiennego – miał obowiązek, według swojego wyboru, spełnić świadczenie polegające na przeniesieniu własności 1 kg złota czy 2 kg srebra, a zobowiązanie to z dniem ogłoszenia upadłości uległoby, stosownie do art. 91 ust. 2 PrUpadł., zamianie na pieniężne, na liście wierzytelności należałoby umieścić wierzytelność pieniężną o niższej wysokości.

Artykuł 251 zd. 1 PrUpadł. znajdzie natomiast zastosowanie, jeżeli brak zastrzeżenia spełnienia przez dłużnika świadczenia wyłącznie w walucie obcej, a kurs z art. 251 zd. 1 PrUpadł. okaże się dla dłużnika korzystniejszy niż kurs, o którym mowa w art. 358 § 2 k.c. (obojętnie, czy chodziłoby o kurs średni ogłaszany przez Narodowy Bank Polski z dnia wymagalności roszczenia, czy inny kurs zastrzeżony przez ustawę, orzeczenie sądowe czy czynność prawną) (**przypadek trzeci**)⁷. A zatem, jeżeli na dzień ogłoszenia upadłości średni kurs walut obcych w Narodowym Banku Polskim wynosi 4,3 zł za euro, a kurs wynikający z art. 358 § 2 k.c. – 4,5 zł za euro, na liście umieszcza się wierzytelność, której wysokość odpowiada przeliczeniu na walutę polską świadczenia dłużnika w walucie obcej (w przykładzie 1000 euro) według kursu z art. 251 zd. 2 PrUpadł., czyli, co do zasady, średniego kursu walut obcych w Narodowym Banku Polskim z dnia ogłoszenia upadłości. Tym samym umieszcza się wówczas na liście wierzytelność opiewającą na świadczenie w walucie obcej przeliczone na walutę polską zgodnie z art. 251 zd. 1 PrUpadł.

w każdym z trzech przypadków wyróżnionych w niniejszym artykule) art. 251 zd. 1 PrUpadł. Tak też A. Jakowlew, *Wpływ...*, *op. cit.*, s. 52.

⁷ Tak też F. Zedler, *Zaspokojenie...*, *op. cit.*, s. 150, który przewiduje stosowanie tego kursu w każdym z trzech przypadków rozróżnianych w niniejszym artykule (autor ten w związku z tym nie rozróżnia tych przypadków).

Warto zauważyć, że użyty w art. 251 zd. 1 PrUpadł. zwrot: „o średnim kursie walut obcych w Narodowym Banku Polskim z dnia ogłoszenia upadłości” jest nieprecyzyjny. Narodowy Bank Polski publikuje bowiem dwie tabele „kursów średnich” (nie – jak w art. 251 zd. 1 PrUpadł. – „średnich kursów”, i nie są to średnie kursy „w Narodowym Polsku Polskim”, ponieważ Narodowy Bank Polski ani nie kupuje, ani nie sprzedaje waluty po tych kursach). Przy tym tabela B jest aktualizowana tylko raz w tygodniu, a zarówno tabela A (aktualizowana w każdy dzień roboczy), jak i tabela B są zawsze publikowane w środku dnia, co oznacza, że w dniu ogłoszenia upadłości, jeżeli jest to akurat dzień aktualizacji danej tabeli, są aż dwie różne tabele (stara i nowa, po aktualizacji). Bardziej precyzyjne (choć z innych względów również niepozbawione wad) jest stwierdzenie zawarte w art. 358 § 2 i 3 k.c., odwołujące się do kursu średniego „ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia wymagalności” czy „ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia, w którym zapłata jest dokonywana” (choć i tu powinno być raczej: „ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski w dniu wymagalności, a w braku jego ogłoszenia w dniu wymagalności – według ostatniego ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski przed dniem wymagalności kursu średniego”, co stanowiłoby już całkowicie jasne odwołanie do kursu z nowej tabeli, ogłoszonej w tym dniu, jeżeli tylko dochodziłoby do opublikowania nowej tabeli). W każdym razie wniosek, że chodzi o kurs z tabeli kursów zaktualizowanej w danym dniu (jeżeli dochodzi do jej aktualizacji w dniu ogłoszenia upadłości), a nie z poprzedniej tabeli kursów, należy przyjąć także na gruncie art. 251 zd. 1 PrUpadł.⁸ Tak samo w przypadku tabeli B – fakt, że nie zostaje ona opublikowana w dniu ogłoszenia upadłości nie sprzeciwia się użyciu na podstawie art. 251 zd. 1 k.c. tabeli opublikowanej przez Narodowy Bank Polski poprzednio, tj. w którymś z dni poprzednich i jeszcze nieaktualizowanej (niezastąpionej nową opublikowaną tabelą). Nie jest to zatem sytuacja, gdy dla potrzeb art. 251 zd. 1 PrUpadł. kursu średniego nie było. Należy tym samym odrzucić interpretację, zgodnie z którą

⁸ Tak też P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, *op. cit.*, s. 91, przy czym autorzy ci nie odnoszą się do przypadku kursów z tabeli B.

ma zastosowanie kurs średni Narodowego Banku Polskiego ogłoszony w dniu poprzedzającym dzień ogłoszenia upadłości, a to w związku z tym, że ogłoszenie upadłości miałyby wywołać skutek już od początku dnia, w którym ogłoszono upadłość, a więc miałyby wywołać skutek jeszcze przed ewentualną aktualizacją w tabeli kursów w dniu, w którym ogłoszono upadłość⁹.

3. Relacja art. 251 zd. 1 PrUpadł. do art. 358 § 2 i 3 k.c.

W dalszej kolejności konieczna staje się analiza wpływu spełnienia świadczenia w postępowaniu upadłościowym w walucie polskiej na zobowiązanie upadłego wyrażone w walucie obcej. Z art. 251 zd. 2 PrUpadł. wynika bowiem jasno, że mimo iż wierzyciel uczestniczy w postępowaniu upadłościowym jako wierzyciel z wierzytelności wyrażonej w walucie polskiej, zobowiązanie upadłego pozostaje zobowiązaniem w walucie obcej (a tylko w postępowaniu upadłościowym jest ono uważane za zobowiązanie w walucie polskiej, skoro istnieje dla potrzeb tego postępowania w kształcie, w jakim zostało w tym postępowaniu ustalone poprzez umieszczenie go na zatwierdzonej liście wierzytelności). Okoliczność ta nie powinna wzbudzać wątpliwości nawet jeszcze przed wprowadzeniem w drodze nowelizacji PrUpadł. art. 251 zd. 2. Istniejący już wcześniej art. 251 zd. 1 PrUpadł.,

⁹ Tak też P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, *op. cit.*, s. 91. Autor niniejszego opracowania nie podziela uzasadnienia przedstawionego przez tych autorów. W szczególności, bez znaczenia pozostaje okoliczność, że kurs publikowany w dniu ogłoszenia upadłości obliczany jest na podstawie wskaźników finansowych, na które wpływ miała sytuacja na rynkach walutowych również o godz. 0.00 i później z dnia ogłoszenia upadłości, co ma lepiej odpowiadać rzeczywistej sytuacji na rynkach walutowych w chwili wydania postanowienia o ogłoszeniu upadłości niż średni kurs walut obcych opublikowany dzień wcześniej. Ustawodawca wybiera bowiem jako dzień kursu dzień ogłoszenia upadłości nie dlatego, że akurat sytuacja na rynku walutowym w tym dniu jest szczególnie relewantna dla ogłoszonej upadłości, ale dlatego, że musi on wybrać dla tych potrzeb jeden – wspólny dla wszystkich wierzytelności w walutach obcych – dzień, możliwie aktualny, lecz poprzedzający zgłoszenie pierwszej wierzytelności. Z tego względu dzień ogłoszenia upadłości, jako łatwy do ustalenia, idealnie się do tego nadaje. Prawie równie dobrze mogłoby to być np. dzień złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, czy też dzień obwieszczenia postanowienia o ogłoszeniu upadłości.

przewidujący umieszczanie wierzytelności w walucie obcej na liście wierzytelności po przeliczeniu na walutę polską, znajduje się bowiem wśród przepisów o liście wierzytelności, a nie o skutkach ogłoszenia upadłości. Dopiero umiejscowienie tego przepisu wśród przepisów o skutkach ogłoszenia upadłości mogłoby oznaczać, że jest on obliczony na zmianę treści zobowiązania, skuteczną nie tylko w ramach postępowania upadłościowego, ale również po jego zakończeniu, umorzeniu lub uchyleniu (co wynika z art. 372 ust. 1 i 2 PrUpadł.), a tym bardziej (art. 372 ust. 1 PrUpadł. stanowi „również” po zakończeniu, umorzeniu czy uchyleniu postępowania upadłościowego) jeszcze przed jego zakończeniem, umorzeniem czy uchyleniem, ale poza tym postępowaniem (czyli w relacji wierzyciela do upadłego czy osób trzecich, jak poręczyciel, a nie do masy upadłości). Należy zatem uznać, iż art. 251 zd. 2 PrUpadł. jest *superfluum*¹⁰.

Konsekwencją tego, że zobowiązanie pozostaje zobowiązaniem w walucie obcej, jest jego dochodzenie przez wierzyciela poza postępowaniem upadłościowym w walucie obcej (w szczególności od poręczyciela upadłego, czy od upadłego po zakończeniu, uchyleniu czy umorzeniu postępowania upadłościowego), z tym jedynie zastrzeżeniem, że zgodnie z art. 264 § 1 PrUpadł., po zakończeniu czy umorzeniu postępowania upadłościowego wyciąg z zatwierdzonej przez sędziego-komisarza listy wierzytelności, zawierający oznaczenie wierzytelności (w tym przypadku jako wierzytelności w walucie polskiej) oraz sumy uzyskanej na jej poczet przez wierzyciela, jest tytułem egzekucyjnym przeciwko upadłemu, co ogranicza możliwość dochodzenia wierzytelności po zakończeniu czy umorzeniu postępowania upadłościowego jako wierzytelności w walucie obcej wyłącznie do poręczyciela byłego upadłego czy innej osoby odpowiedzialnej za to

¹⁰ Autor niniejszego opracowania nie podziela wniosków P. Bartosiewicza, M. Neumann, *Przerachowanie...*, *op. cit.*, s. 85, odwołujących się dla wsparcia tej tezy do brzmienia art. 251 zd. 1 PrUpadł., jak również ich argumentu celowościowego. Z brzmienia przepisu o umieszczeniu wierzytelności na liście wierzytelności „po przeliczeniu na pieniądze polskie” nie wynika jeszcze, że nie dochodzi do przekształcenia zobowiązania. Tak samo nie jest to wykluczone celowościowo, tym bardziej że również praktyczne znaczenie braku zmiany waluty zobowiązania jest dość ograniczone. Będzie o tym jeszcze mowa.

zobowiązanie, względnie w przypadku dobrowolnego zaspokojenia przez byłego upadłego¹¹.

Odnosząc się jeszcze raz do pierwszego z przywołanych uprzednio trzech przypadków (**przypadek pierwszy**): skoro w postępowaniu upadłościowym świadczenie zostało spełnione w walucie polskiej i możliwość spełnienia świadczenia w walucie polskiej na zaspokojenie zobowiązania istniejącego poza postępowaniem upadłościowym jako zobowiązanie w walucie obcej wynika wówczas z PrUpadł. (będąc niezależną od kwestii dopuszczalności spełnienia tego świadczenia w walucie polskiej na podstawie art. 358 § 1 k.c., szczególnie że w świetle art. 358 § 1 k.c. w tym pierwszym przypadku spełnienie świadczenia w walucie polskiej w ogóle nie byłoby dopuszczalne), to trudno – dla oceny stopnia umorzenia zobowiązania upadłego – odwołać się do jakiegokolwiek innego kursu niż kurs, po jakim ustawodawca przewiduje umieszczenie tej wierzytelności na liście wierzytelności, a więc kurs z art. 251 zd. 1 PrUpadł.

Tak samo jest w obu kolejno omówionych sytuacjach (**przypadek drugi i trzeci**), ponieważ również i tutaj możliwość spełnienia w postępowaniu upadłościowym świadczenia w walucie polskiej na zaspokojenie zobowiązania istniejącego poza postępowaniem upadłościowym w walucie obcej wynika wyłącznie z PrUpadł. (co jest niezależne od kwestii dopuszczalności spełnienia tego świadczenia w walucie polskiej na podstawie art. 358 § 1 k.c.)¹². Źródłem kompetencji do spełnienia świadczenia w walucie polskiej

¹¹ W ocenie autora niniejszego opracowania, istnienie takiego tytułu egzekucyjnego pozwala dłużnikowi spełnić świadczenie w walucie polskiej, nawet jeżeli zastrzeżone byłoby spełnienie świadczenia wyłącznie w walucie obcej. Zastosowanie miałby przy tym wyłączny kurs, zgodnie z którym wierzytelność została umieszczona na liście wierzytelności. Jeżeli natomiast nie zastrzeżono spełnienia świadczenia wyłącznie w walucie obcej, to i tak dłużnik nie mógłby już spełnić świadczenia w walucie polskiej po kursie z art. 358 § 2 k.c. (a jedynie świadczenie w walucie polskiej w kwocie wynikającej z tytułu egzekucyjnego), a wierzyciel nie mógłby od dłużnika, który zaofiarował spełnienie świadczenia w walucie polskiej, żądać spełnienia tego świadczenia po kursie z art. 358 § 3 k.c.

¹² Tak też w odniesieniu do wszystkich trzech wyróżnionych w niniejszym opracowaniu przypadków: P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Zarachowanie...*, *op. cit.*, s. 92. Odmienne F. Zedler, *Zaspokojenie...*, *op. cit.*, s. 151, stwierdzając, że dla określenia stopnia zaspokojenia wierzyciela w postępowaniu upadłościowym, po jego zakończeniu stosować się będzie zasady z art. 358 § 2 i 3 k.c. Jeżeli więc zobowiązanie

nie jest w tym przypadku art. 358 § 1 k.c. (choćby i ta regulacja dopuszczała spełnienie świadczenia w walucie polskiej), ponieważ art. 358 § 2 i 3 k.c. ma zastosowanie – na co wskazuje wykładnia systemowa – tylko w przypadkach, gdy dopuszczalność spełnienia świadczenia w walucie polskiej ma źródło w poprzedzającym te przepisy art. 358 § 1 k.c. Nie jest więc tak, że umieszczenie danej wierzytelności na zatwierdzonej liście wierzytelności jako wierzytelności w walucie polskiej wskazuje jedynie, jaką maksymalnie kwotę w walucie polskiej może otrzymać dany wierzyciel w postępowaniu upadłościowym (w jakim maksymalnie zakresie może on skutecznie dojść swojej wierzytelności w walucie obcej w postępowaniu upadłościowym), ale kwota ta podlegałaby zaliczeniu na umorzenie jego wierzytelności w walucie obcej według ogólnych, mających zastosowanie poza postępowaniem upadłościowym, zasad umarzania zobowiązań w walucie obcej poprzez świadczenie w walucie polskiej. Odmienne interpretacja, po pierwsze, dyskryminowałaby wierzycieli jedynie rzeczowych, którzy z majątku upadłego mogliby zaspokoić się tylko w postępowaniu upadłościowym (a tutaj, co oczywiste, jedynie w kwocie wynikającej z zastosowania kursu, o którym mowa w art. 251 zd. 1 PrUpadł., chyba że kurs przewidziany przez strony byłby dla masy upadłości korzystniejszy), ale już nie poza nim. Nie mogliby oni w żaden sposób poza postępowaniem upadłościowym dochodzić od dłużnika rzeczowego różnicy między kwotą otrzymaną w postępowaniu upadłościowym (zakładając nawet zaspokojenie w drodze podziału sumy uzyskanej ze zbycia rzeczy lub prawa obciążonego całej swojej wierzytelności

upadłego stało się wymagalne wcześniej niż w dniu ogłoszenia upadłości i w związku z tym kurs, o którym mowa w art. 358 § 2 k.c., byłby inny niż kurs z art. 251 zd. 1 PrUpadł. (na marginesie: autor ten pomija przypadek, gdy kurs ten jest inny, mimo że zobowiązanie stało się wymagalne w dniu ogłoszenia upadłości), to jeżeli dla wierzyciela korzystniejszy byłby kurs, o którym mowa w art. 358 § 2 k.c., może on po zakończeniu postępowania upadłościowego domagać się od dłużnika różnicy. Autor ten nie wypowiada się natomiast na temat konsekwencji sytuacji odwrotnej, mimo że – odmiennie niż zakłada stanowisko bronione w niniejszym artykule – uważa, iż dla potrzeb sporządzenia listy wierzytelności zawsze należy stosować kurs z art. 251 zd. 1 PrUpadł. (trzeba przypomnieć, że według stanowiska bronionego w niniejszym artykule, żadne takie roszczenie o różnicę, w którąkolwiek stronę by ona nie zachodziła, nie powstaje). F. Zedler uważa ponadto, że może dojść do zastosowania po zakończeniu postępowania upadłościowego również art. 358 § 2 zd. 2 k.c., którą to możliwość, z przyczyn wskazanych w niniejszym opracowaniu, także wykluczam.

w walucie obcej przeliczonej na walutę polską według kursu, o którym mowa w art. 251 zd. 1 k.c.) a kwotą swojej zabezpieczonej wierzytelności, ustaloną według innego kursu dla potrzeb niezwiązanych z postępowaniem upadłościowym (w szczególności kwotą ustaloną według kursu, o którym mowa w art. 358 § 2 k.c.). Po drugie, dyskryminowałoby to wierzycieli, w przypadku których spełnienie świadczenia było zastrzeżone wyłącznie w walucie obcej. W ich sytuacji nie byłoby żadnego innego kursu, według którego należałoby zaliczać świadczenie otrzymane w postępowaniu upadłościowym w walucie polskiej na zaspokojenie wierzytelności w walucie obcej, dla potrzeb ewentualnego dochodzenia różnicy poza postępowaniem upadłościowym. Po trzecie, szczególnie kłopotliwy okazałby się przypadek, gdy kurs z art. 251 zd. 1 PrUpadł. byłby dla dłużnika mniej korzystny niż kurs, o którym mowa w art. 358 § 2 k.c. Jeżeli bowiem przyjąć chwilowo, jedynie w celu kontynuacji prowadzonych tu rozważań, przedstawiany w doktrynie pogląd zakładający, że w postępowaniu upadłościowym dla potrzeb umieszczenia na liście wierzytelności zastosowanie znajdzie zawsze kurs z art. 251 zd. 1 PrUpadł. (choćby stosownie do art. 358 § 1 *in fine* k.c. nie zastrzeżono spełnienia świadczenia wyłącznie w walucie obcej, a kurs, o którym mowa w art. 358 § 2 k.c., był dla dłużnika, i tym samym masy upadłości, korzystniejszy), to przy krytykowanej interpretacji powstanie problem wyrównania korzyści w drugą stronę. Przykładowo, średni kurs walut obcych w Narodowym Banku Polskim wynosi na dzień ogłoszenia upadłości 4,5 zł za euro, podczas gdy kurs, o którym mowa w art. 358 § 2 k.c., to 4,3 zł za euro. Wierzytelność wobec upadłego wynosi 100 000 euro i została w postępowaniu upadłościowym zaspokojona w całości, a więc – przyjmując krytykowany w niniejszym artykule pogląd, że wiążący jest zawsze kurs z art. 251 zd. 1 PrUpadł., poprzez umieszczenie na liście wierzytelności jako wierzytelność o 450 000 zł i następnie zapłatę, w drodze podziału funduszu masy upadłości, na rzecz wierzyciela 450 000 zł. Jednakże gdyby zastosować kurs, o którym mowa w art. 358 § 2 k.c., wierzycielowi należałoby się jedynie 430 000 zł. Wskazuje to nie tylko na racjonalność przyjętej wykładni (zakładającej odwołanie się, dla potrzeb umieszczenia wierzytelności

na liście, do kursu z art. 358 § 2 k.c., jeżeli nie zastrzeżono spełnienia świadczenia wyłącznie w walucie obcej, a kurs, o którym mowa w art. 358 § 2 k.c., jest dla dłużnika korzystniejszy niż kurs z art. 251 zd. 1 k.c.), ale i na brak podstaw (jeżeli już przyjąć wykładnię odwrotną) do stosowania do zaliczenia na poczet długu upadłego płatności otrzymanej przez wierzyciela w drodze podziału funduszków masy upadłości – kursu z art. 358 § 2 k.c.

W tym miejscu należy jeszcze uzasadnić brak możliwości sięgnięcia przez wierzyciela do uprawnienia wynikającego z art. 358 § 3 k.c., jeżeli dla potrzeb umieszczenia wierzytelności na liście wierzytelności zastosowano kurs, o którym mowa w art. 358 § 2 k.c.¹³ Zgodnie bowiem z tym ostatnim przepisem, jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia, wierzyciel może żądać spełnienia świadczenia w walucie polskiej według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia, w którym zapłata jest dokonywana. Kwota, jakiej dochodzi wierzyciel w ramach postępowania upadłościowego, ograniczona jest jednak do kwoty umieszczonej na liście wierzytelności i nie może już ulec zwiększeniu, chociażby na moment wykonania planu podziału kurs waluty, o którym mowa w art. 358 § 3 k.c., był dla wierzyciela korzystniejszy niż kurs, o którym mowa w art. 358 § 2 k.c. Wykonanie uprawnienia w stosunku do części zobowiązania zaspokojonej w drodze podziału funduszków masy upadłości nie jest przy tym możliwe po spełnieniu świadczenia przez dłużnika (*verba legis*: „wierzyciel może żądać spełnienia świadczenia”, co siłą rzeczy nie może mieć zastosowania po spełnieniu świadczenia, a jedynie w odpowiedzi na jego zaoferowanie przez dłużnika).

Wreszcie należałoby wykluczyć również, przynajmniej na gruncie prawa polskiego, aby zaspokojenie zobowiązania wyrażonego w walucie obcej poprzez świadczenie w ramach podziału funduszków masy upadłości (czy podziału sum uzyskanych ze zbycia rzeczy lub praw obciążonych rzeczowo) w walucie polskiej mogło z tego tytułu (czyli z tytułu

¹³ Odmienne F. Zedler, Zaspokojenie..., *op. cit.*, s. 150.

zaspokojenia w postępowaniu upadłościowym w innej walucie) stanowi nienależyte wykonanie zobowiązania¹⁴.

4. Zaspokojenie zobowiązania upadłego w walucie polskiej

Artykuł 251 zd. 3 PrUpadł., dodany w wyniku nowelizacji, stanowi *superfluum*. Skoro bowiem wierzytelność w walucie obcej jest umieszczana na zatwierdzonej liście wierzytelności zawsze w walucie polskiej, czyli jest ustalana w walucie polskiej, dla potrzeb postępowania upadłościowego nie jest ona w ogóle wierzytelnością w walucie obcej i już z tego powodu nie mogłaby zostać zaspokojona w tym postępowaniu inaczej niż w złotych¹⁵. Autor niniejszego artykułu pomija tutaj nawet okoliczność, o czym szerzej w następnym punkcie, że świadczenie w wykonaniu planu podziału funduszków masy upadłości (czy planu podziału sum uzyskanych ze zbycia rzeczy lub praw obciążonych rzeczowo) jest zawsze świadczeniem w walucie polskiej (i to nawet w razie zaspokajania w drodze podziału funduszków masy upadłości zobowiązań masy upadłości, a więc zobowiązań, do których art. 251 PrUpadł. nie znajduje zastosowania). A zatem jasno wskazuje to na zbyteczność przywołanego przepisu¹⁶.

¹⁴ Odmienne F. Zoll [w:] *System prawa prywatnego*, t. 6 (suplement), pod red. A. Olejniczaka, Warszawa 2013, rozdz. V(1), nb 23.

¹⁵ Dwuznacznie co do tego A. Jakowlew, *Wpływ...*, *op. cit.*, s. 50, z powołaniem na okoliczność, że w masie upadłości mogą znajdować się obce jednostki pieniężne. Autor ten nie tylko nie zauważa, że wierzytelność umieszczona na zatwierdzonej liście wierzytelności jest zawsze wierzytelnością w walucie polskiej, ale też, że brakuje ustawowego wskazania na dopuszczalność jej zaspokojenia w walucie obcej oraz ustawowego ustalenia kursu, po jakim ta wierzytelność w walucie polskiej miałaby zostać zaspokojona przez świadczenie syndyka w walucie obcej. Ponadto, w konkretnym przypadku, dla wierzyciela lepsza może być pewność co do waluty świadczenia (nawet gdyby była to ostatecznie waluta inna niż waluta zobowiązania) niż brak pewności co do ekspozycji wierzyciela na konkretną walutę, jaka byłaby konsekwencją możliwości świadczenia przez syndyka (gdyby ustawodawca do tego dopuścił), zarówno w walucie obcej, jak i w walucie polskiej.

¹⁶ Tak też F. Zedler, *Zaspokojenie...*, *op. cit.*, s. 149, dochodzi do wniosku o możliwości zaspokojenia wierzyciela w toku postępowania upadłościowego wyłącznie w walucie polskiej, jeszcze przed wprowadzeniem art. 251 zd. 3 PrUpadł. Wniosek ten został przyjęty, jeszcze przed wprowadzeniem art. 251 zd. 3 PrUpadł., także w wyroku SN z dnia 27 listopada 2013 r., V CSK 530/12, Legalis.

Inaczej będzie jedynie w sytuacji, gdy w toku postępowania upadłościowego dochodzi do zaspokojenia wierzyciela upadłego inaczej niż w drodze podziału funduszków masy upadłości czy podziału sum uzyskanych ze sprzedaży rzeczy lub praw obciążonych rzeczowo (np. w przypadku zastawnika zastawu rejestrowego na zasadach z art. 327 i art. 328 PrUpadł.).

5. Zaspokojenie zobowiązania masy upadłości wyrażonego w walucie obcej

Według art. 343 ust. 1 PrUpadł. inne zobowiązania masy upadłości niż koszty postępowania upadłościowego są – co do zasady – zaspokajane, jeżeli fundusze masy upadłości na to pozwalają, w miarę wpływu do masy upadłości stosownych sum, w każdym razie po zaspokojeniu kosztów postępowania. Innymi zobowiązaniami masy upadłości – stosownie do art. 230 ust. 2 PrUpadł. – są, niewymienione w art. 230 ust. 1 PrUpadł. jako koszty postępowania upadłościowego, zobowiązania masy upadłości powstałe po ogłoszeniu upadłości. Zobowiązaniami tymi mogą być nie tylko zobowiązania niepieniężne czy pieniężne w walucie polskiej, ale także zobowiązania pieniężne w walutach obcych¹⁷ (przykładowo: syndyk, prowadząc dalej przedsiębiorstwo upadłego, które służy działalności w zakresie hurtowej sprzedaży materiałów budowlanych, zakupuje od zagranicznego dostawcy ceramikę za cenę ustaloną w euro). Nie ma do nich w jakiejkolwiek części zastosowania art. 251 PrUpadł., skoro nie podlegają one zgłoszeniu, sprawdzeniu i ustaleniu. Powstając po ogłoszeniu upadłości, a więc – co do zasady – z czynności syndyka, nie wymagają one bowiem sprawdzenia i ustalenia. Powinny one być zaspokajane przez syndyka zgodnie z ich treścią, zarówno co do terminu spełnienia świadczenia, jak i jego przedmiotu. Syndyk może więc spełnić – na zaspokojenie zobowiązania masy upadłości w walucie obcej – świadczenie w walucie polskiej

¹⁷ Tak też F. Zedler, *Zaspokojenie...*, *op. cit.*, s. 151.

tylko na zasadach przewidzianych w art. 358 § 1 k.c. i wówczas przy zastosowaniu kursu z art. 358 § 2 i 3 k.c.¹⁸

Inaczej wygląda jednak sytuacja, jeżeli wyjątkowo dojdzie do tego, że inne zobowiązania masy upadłości nie zostaną zaspokojone w sposób, o którym była mowa, i są wówczas – wedle art. 343 § 2 PrUpadł. – zaspokajane przez syndyka stosunkowo do wysokości każdej z nich (a nie zgodnie z terminami wymagalności) w drodze podziału funduszków masy upadłości. Skoro bowiem prowadzenie przez dłużnika przedsiębiorstwa doprowadziło dłużnika do niewypłacalności, można oczekiwać, że przedsiębiorstwo to było prowadzone ze stratą (koszty jego prowadzenia przewyższały przychody z jego prowadzenia). Utrzymanie się tego stanu rzeczy po ogłoszeniu upadłości, przy dalszym prowadzeniu tego przedsiębiorstwa przez syndyka (zważywszy na konieczność ponoszenia ponadto kosztów postępowania upadłościowego), może powodować niemożność zaspokojenia innych zobowiązań masy upadłości z przychodów z prowadzenia przez syndyka przedsiębiorstwa dłużnika i konieczność oczekiwania na zaspokojenie tych zobowiązań dopiero z sum uzyskanych z likwidacji (sprzedaży) tegoż przedsiębiorstwa. Wprawdzie nie znajdzie tu zastosowania ani art. 251 zd. 1 PrUpadł., ani art. 251 zd. 3 PrUpadł.¹⁹, ale trzeba przyjąć, iż zaspokojenie to następuje zawsze w walucie polskiej, i to nawet gdyby – stosownie do art. 358 § 1 k.c. – ustawa, orzeczenie sądowe, będące źródłem zobowiązania, lub czynność prawna zastrzegały spełnienie świadczenia wyłącznie w walucie obcej. Zaspokojenie innych zobowiązań masy upadłości w drodze podziału funduszków masy

¹⁸ Odmienne F. Zedler, *Zaspokojenie...*, *op. cit.*, s. 151, który uważa, że zobowiązania masy upadłości zaspokajane na zasadach art. 343 PrUpadł., a wyrażone w walucie obcej, są zaspokajane w walucie polskiej po przeliczeniu według średniego kursu Narodowego Banku Polskiego z dnia przekazania należności wierzycielowi (a więc niekoniecznie musi to być dzień zapłaty).

¹⁹ Mimo że przepis ten stanowi szeroko o „zaspokajaniu wierzytelności w wykonaniu planu podziału”, co *lege non distinguente* mogłoby dotyczyć także zaspokajania w wykonaniu planu podziału innych zobowiązań masy upadłości, przedstawiony tutaj wniosek o węższym zastosowaniu tego przepisu należy wyciągnąć z systematyki art. 251 zd. 3 PrUpadł., tj. z tego, że cały art. 251 PrUpadł. dotyczy wyłącznie wierzytelności wobec upadłego w walucie obcej.

upadłości następuje bowiem w częściowym oderwaniu od treści tych zobowiązań w związku z tym, że – jak już wskazano – nie mogą one, ze względu na niepłynność masy upadłości, zostać zaspokojone zgodnie z ich treścią. Konsekwencją ich zaspokajania w drodze podziału funduszków masy upadłości jest dostosowanie zasad tego zaspokojenia do zasad podziału funduszków masy, a więc w szczególności do tego, że zaspokojenie następuje w takiej sytuacji poprzez świadczenie w walucie polskiej. Kwoty umieszczane w planie podziału funduszków masy muszą bowiem być kwotami jednorodzajowymi, a funduszy masy upadłości nie można w interesie jednego z wierzycieli obciążyć dodatkowo kosztami zamiany waluty polskiej na obcą, tylko po to, aby tego wierzyciela zaspokoić w innej walucie. Sprzeciwiałoby się to proporcjonalności zaspokojenia wierzycieli podlegających zaspokojeniu w tej samej kolejności (w tym przypadku: proporcjonalności zaspokojenia wszystkich wierzycieli masy upadłości podlegających zaspokojeniu w drodze podziału funduszków masy upadłości), tj. wydatki na zaspokojenie tego wierzyciela byłyby proporcjonalnie większe ze względu na konieczność pokrycia dodatkowo kosztów wymiany waluty.

Prowadzi to do pytania o kurs mający zastosowanie przy umieszczaniu innych zobowiązań masy upadłości wyrażonych w walucie obcej w planie podziału funduszków masy. Odpowiedź na to pytanie jest w zasadzie taka sama, jak w przypadku umieszczania zobowiązania upadłego w walucie obcej na liście wierzytelności. Jeżeli zastrzeżono spełnienie świadczenia wyłącznie w walucie obcej, dla potrzeb sporządzenia planu podziału funduszków masy upadłości należy przyjąć, że wysokość tego zobowiązania w walucie polskiej jest ustalana według średniego kursu walut obcych w Narodowym Banku Polskim z dnia sporządzenia planu podziału²⁰, a gdy takiego kursu nie było – według średniej ceny rynkowej z tej daty. Jeżeli nie zastrzeżono spełnienia świadczenia wyłącznie w walucie obcej, należy dla potrzeb sporządzenia planu podziału funduszków masy upadłości uwzględnić to zobowiązanie według niższego (tj. bardziej korzystnego dla

²⁰ Tak też F. Zedler, *Zaspokojenie...*, *op. cit.*, s. 151.

masy upadłości) z kursów: a) kurs, o którym mowa w art. 358 § 2 k.c. (kurs średni ogłaszany przez Narodowy Bank Polski z dnia wymagalności roszczenia, chyba że ustawa, orzeczenie sądowe lub czynność prawna zastrzega inaczej); b) średni kurs walut obcych w Narodowym Banku Polskim z dnia sporządzenia planu podziału, a gdy takiego kursu nie było – według średniej ceny rynkowej z tej daty. Wniosek co do drugiego z rozwiązań wynika z analogicznego zastosowania art. 251 zd. 1 PrUpadł. Uwzględnienie tutaj innego kursu niż kurs z dnia sporządzenia planu podziału nie ma racjonalnych, logicznych podstaw, w szczególności nie ma takich podstaw uwzględnienie powoływanego w art. 251 zd. 3 PrUpadł. kursu z dnia ogłoszenia upadłości, który w tym przypadku poprzedza dzień powstania zobowiązania i ma z perspektywy wierzyciela masy upadłości charakter całkowicie przypadkowy. O ile bowiem wierzyciel upadłego dochodzi w postępowaniu upadłościowym spełnienia świadczenia, a więc dzień ogłoszenia upadłości jest dniem wszczęcia postępowania, do którego „przyłącza” się następnie ten wierzyciel, zgłaszając swoją wierzytelność i tym samym jej dochodząc (ze względu na równe traktowanie wszystkich wierzycieli, a także łatwość procedowania syndyka, trudno byłoby w art. 251 zd. 1 PrUpadł. wybrać – jako właściwy dzień dla ustalenia kursu – dzień zgłoszenia poszczególnej wierzytelności przez danego wierzyciela), o tyle wierzyciel masy upadłości niczego w postępowaniu upadłościowym nie dochodzi. Kurs z dnia sporządzenia planu podziału jest też kursem najbardziej aktualnym. Z oczywistych względów nie jest bowiem możliwe wykorzystanie dla tych potrzeb kursu z dnia zatwierdzenia przez sędziego-komisarza planu podziału, skoro ustalenia, jaka kwota z funduszków masy upadłości przypada do wypłaty danemu wierzycielowi, musi nastąpić już przy sporządzeniu przez syndyka planu podziału, a więc przed jego zatwierdzeniem. Do tego potrzebne jest natomiast ustalenie, ile wynosi dana wierzytelność wobec masy upadłościowej przeliczona na złotówki. W tej sytuacji wątpliwości może budzić jedynie wybór określonego sposobu ustalenia kursu w tym dniu, tj. odwołanie akurat do średniego kursu walut obcych w Narodowym Banku Polskim. Za tym rozwiązaniem przemawia jednak trudność w odwołaniu do

jakiegokolwiek innego kursu, którego wybór byłby całkowicie arbitralny, podczas gdy średni kurs walut obcych w Narodowym Banku Polskim ma z tej perspektywy przynajmniej tę zaletę, że jest w podobnym kontekście używany przez PrUpadł. w innym miejscu (tj. właśnie w art. 251 PrUpadł.), co umożliwia jego analogiczne zastosowanie.

Wyjaśnienia wymaga jeszcze możliwość posłużenia się w tym przypadku średnim kursem walut obcych w Narodowym Banku Polskim z dnia sporządzenia planu podziału, a gdy takiego kursu nie było – średnią ceną rynkową z tej daty, zamiast wyłącznie kursem, o którym mowa w art. 358 § 2 k.c., szczególnie wobec braku podstaw do zastosowania wprost art. 251 zd. 1 PrUpadł. Otóż przemawia za tym potrzeba jednakowego traktowania wierzycieli masy upadłości w przypadku, gdy zastrzeżono spełnienie świadczenia wyłącznie w walucie obcej oraz w sytuacji, gdy tego nie zrobiono²¹. W obu przypadkach wierzyciel nie może się bowiem domagać świadczenia w walucie polskiej, a jedynie w walucie obcej. W sytuacji, gdy nie zastrzeżono spełnienia świadczenia wyłącznie w walucie obcej, spełnienie go w drodze podziału funduszków masy upadłości w walucie polskiej nie wynika z dopuszczenia takiej możliwości stosownie do art. 358 § 1 *in principium* k.c., w szczególności w treści czynności prawnej, stąd warunkiem dopuszczalności takiego świadczenia nie jest zastosowanie kursu z art. 358 § 2 k.c. Wynika to natomiast zawsze z dopuszczenia tej możliwości przez ustawodawcę i dlatego zastosowany kurs powinien być ten sam w przypadku, gdy zastrzeżono spełnienie świadczenia wyłącznie w walucie obcej, jak i wtedy, gdy tego nie zrobiono. Wyjątkiem będzie jedynie sytuacja, w której masa upadłości korzysta z możliwości spełnienia świadczenia po korzystniejszym dla niej kursie z art. 358 § 2 k.c., bo wtedy i wierzyciel masy upadłości otrzymuje w drodze podziału funduszków masy upadłości tyle, ile umówił.

Oznacza to w konsekwencji, że mający zastosowanie kurs może się różnić, jeżeli inne zobowiązanie masy upadłości będzie zaspokajane w drodze

²¹ F. Zedler, *Zaspokojenie...*, *op. cit.*, s. 151, wyjaśnia to samą okolicznością, że wierzycielności podlegają zaspokojeniu w drodze podziału funduszków masy upadłości. Uzasadnienia tego nie podziela autor niniejszego opracowania.

wykonania wielu planów podziału. Przykładowo, inne zobowiązanie masy upadłości wynosiło 10 000 euro, przy czym 8000 euro zostało zaspokojone przez syndyka w walucie euro na podstawie art. 343 § 1 PrUpadł. (a więc poza podziałem funduszy masy upadłości). Z pozostałego zobowiązania, 400 euro zostało zaspokojone w drodze wykonania planu podziału sporządzonego w dniu 1 marca, bo przy mającym wtedy zastosowanie kursie 4,5 zł za euro pozostałe do zaspokojenia 2000 euro odpowiadało łącznie 10 000 zł, gdy całość innych zobowiązań masy (uwzględniająca te 10 000 zł zobowiązania, wynikające z przeliczenia zobowiązania 2000 euro według powołanego kursu) opiewała na 100 000 zł, a fundusze masy upadłości do podziału wynosiły 20 000 zł. Oznacza to, że każde z innych zobowiązań masy upadłości zostało zaspokojone w 20%, w tym zobowiązanie o pozostałe 2000 euro, poprzez zapłatę 2000 zł, zostało zaspokojone w zakresie 400 euro. W przypadku kolejnego planu podziału, z dnia 1 kwietnia, właściwy kurs wynosił 4 zł za euro i dlatego wysokość zobowiązania 1600 euro została przeliczona dla potrzeb sporządzenia planu podziału na walutę polską, czyli 6400 zł.

STRESZCZENIE **Poszukiwanie majątku w świetle zmian ustawowych**

Zasada skutecznej egzekucji sądowej jest postrzegana jako element efektywnego wymiaru sprawiedliwości. Wykonanie orzeczenia należy uznać za integralną część procesu. Instytucja poszukiwania majątku dłużnika ma ogromne znaczenie dla realizacji praw podmiotowych wierzyciela. Instytucja ta nie była znana polskiemu prawu egzekucyjnemu od początku obowiązywania Kodeksu postępowania cywilnego, a po jej wprowadzeniu podlegała licznym modyfikacjom. Autorka podejmuje próbę analizy tej instytucji, interpretacji obowiązujących przepisów oraz oceny zachodzących zmian, a także samej instytucji

Słowa kluczowe: egzekucja sądowa, poszukiwanie majątku, komornik, dłużnik, wierzyciel, opłata egzekucyjna

SUMMARY **Search for Assets in the Light of Statutory Changes**

The principle of efficient judicial execution is perceived as an element of effective justice. Enforcement of the judgment should be considered as an integral part of the process. The institution of searching for debtor's assets is of enormous importance for the realization of the creditor's personal rights. This institution was not known to Polish enforcement law from the beginning of the Code of Civil Procedure, and after its introduction it was subject to numerous modifications. The author undertakes an attempt to analyze this institution, to interpret the existing regulations and to assess the changes taking place, as well as the institution itself.

Keywords: *judicial enforcement, asset search, bailiff, debtor, creditor, enforcement fee*

Poszukiwanie majątku w świetle zmian ustawowych

I. Wprowadzenie

Proces cywilny nieuchronnie związany jest z ograniczoną aktywnością sądu oraz ze ścieraniem się stanowisk stron postępowania, z których każda przedstawić chce wyłącznie dowody na poparcie swoich twierdzeń oraz ukryć dowody przemawiające na jej niekorzyść. Trudno wszak oczekiwać od stron procesu zgodnego poszukiwania prawdy materialnej, przy zaangażowaniu w ten proces sądu. Postępowanie egzekucyjne natomiast stanowi niejako kontynuację procesu cywilnego, rozumianego jako proces realizacji uprawnień wynikających z prawa cywilnego materialnego. Oczywiście dla praktyka jest to, że samo prawomocne orzeczenie sądu, zasądzające dane świadczenie, nie realizuje uprawnień powoda wynikających z przepisów prawa cywilnego. Do takiego urzeczywistnienia norm prawa materialnego dochodzi dopiero w momencie wykonania orzeczenia, bez względu na to, czy dłużnik pogodzi się z przegranym procesem i dobrowolnie spełni to świadczenie, czy też spełnienie zasądzzonego świadczenia będzie musiało być wyegzekwowane przez organ państwowy. Z tego względu zasada sprawnej egzekucji sądowej postrzegana jest jako element efektywnego wymiaru sprawiedliwości¹.

¹ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.); dalej:

Należy podkreślić, że wykonanie orzeczenia uznaje się za integralną część procesu w rozumieniu art. 6 ust. 1 zd. 1 EKPC². Dlatego jednostka, która uzyskała wyrok sądowy, ma wypływające z art. 6 ust. 1 zd. 1 EKPC prawo do żądania jego wykonania, tj. prawo do egzekucji (*right to its enforcement*)³. W kontekście realizacji praw podmiotowych wierzyciela, poszukiwanie majątku dłużnika ma niezwykle istotne znaczenie. Warto jednak zauważyć, że nie było ono znane polskiemu prawu egzekucyjnemu od początku obowiązywania Kodeksu postępowania cywilnego, zaś po jej wprowadzeniu podlegało niejednokrotnym modyfikacjom, również pod wpływem sporów w orzecznictwie oraz wśród przedstawicieli doktryny. Autorka niniejszego artykułu podejmuje więc próbę analizy poszukiwania majątku, dokonania wykładni obowiązujących przepisów oraz oceny zachodzących zmian, jak również samego poszukiwania.

2. Wprowadzenie poszukiwania majątku dłużnika do Kodeksu postępowania cywilnego

Jako pierwszy o poszukiwaniu majątku dłużnika stanowił art. 797¹ Kodeksu postępowania cywilnego, zgodnie z którym wierzyciel może zlecić komornikowi poszukiwanie za wynagrodzeniem majątku dłużnika. Przepis ten został wprowadzony do Kodeksu mocą nowelizacji z dnia 2 lipca 2004 r.⁴ Regulacja ta była efektem rządowego projektu legislacyjnego oraz długotrwałej dyskusji nad proponowanymi zmianami w parlamencie⁵. Jak podkreślano w uzasadnieniu, zmiany w swoim założeniu miały usprawnić postępowanie egzekucyjne, między innymi poprzez modyfikację

EKPC; J. Derlatka, *Zasada sprawnej egzekucji sądowej jako element efektywnego wymiaru sprawiedliwości*, Zeszyty Naukowe KUL 60 (2017), nr 3 (239), s. 119–138.

² Uzasadnienie wyroku TK z dnia 27 maja 2008 r., P 59/07, OTK-A 2008/4/64.

³ P. Hofmański, A. Wróbel [w:] *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, t. I, Warszawa 2010, s. 266–274.

⁴ Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804), która weszła w życie dnia 5 lutego 2005 r.

⁵ Projekt wpłynął do Sejmu IV kadencji dnia 4 października 2002 r., druk sejmowy nr 965.

przepisów umożliwiających wyjawienie majątku dłużnika i zdobywanie informacji o tym majątku przez komornika⁶. W toku prac sejmowych podniesiono, iż „w przedłożeniu rządowym w art. 797 z oznaczeniem 1, wierzyciel może zlecić komornikowi we wniosku o wszczęcie egzekucji czynność poszukiwania majątku dłużnika za wynagrodzeniem” oraz stwierdzono, że „można jednak ulepszyć to rozwiązanie, rozszerzając możliwość zlecenia komornikowi poszukiwania majątku dłużnika w dalszych etapach postępowania, a nie tylko w momencie wszczęcia egzekucji”⁷. W ten sposób ustawodawca wprowadził przepis pozwalający wierzycielowi na każdym etapie egzekucji zlecić komornikowi za wynagrodzeniem poszukiwanie majątku dłużnika. Zmiana ta nie miała na celu szykanowania dłużnika, ale usprawnienie postępowania egzekucyjnego. Zdaniem ustawodawcy, egzekucja wymagała tego już w 2014 r., kiedy jej skuteczność wynosiła 34,2%⁸. Przy skuteczności egzekucji wynoszącej w 2017 r. 18,6% należałoby uznać, że cel ten nie został w pełni osiągnięty, a zmiany legislacyjne powinny nadal zmierzać do usprawnienia egzekucji.

Możliwość zlecenia komornikowi poszukiwania majątku za wynagrodzeniem została pozytywnie przyjęta w doktrynie, jednakże na tle nowego uregulowania pojawia się także wiele wątpliwości. Przede wszystkim sporny był charakter prawny zlecenia poszukiwania majątku, uprawnienia organu egzekucyjnego realizującego poszukiwanie majątku oraz koszty poszukiwania majątku⁹. Z jednej strony podnoszono, że czynności komornika prowadzą się do wszelkich przewidzianych prawem czynności faktycznych i prawnych dotyczących poszukiwania majątku dłużnika, co oznacza samodzielność komornika w zakresie realizacji wspomnianego zlecenia, swobodę w wyborze

⁶ Uzasadnienie do projektu, s. 97, online: [http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/_wgdruku/965/\\$file/965.PDF](http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/_wgdruku/965/$file/965.PDF) (dostęp: 12.07.2019).

⁷ Stenogram z posiedzenia Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach (nr 51) z dnia 31 marca 2004 r., Biuletyn nr 3017/IV, online: <http://orka.sejm.gov.pl/Biuletyn.nsf/wgskrrn/NKK-51> (dostęp: 12.07.2019).

⁸ Zob. online: <http://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-jednoroczne/rok-2011/download,2487,0.html> (dostęp: 12.07.2019).

⁹ O. Marcewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. 2, pod red. A. Jakubecki, System Informacji Prawnej Lex 2018, art. 797¹.

sposobu poszukiwań, możliwość wykorzystania dotychczasowych kontaktów handlowych, doświadczenia zawodowego i umiejętności organizacyjnych. Dzięki temu można ocenić, czy dłużnik jest wypłacalny¹⁰. Z drugiej strony stwierdzano, że zlecenie poszukiwania majątku nie służy ustaleniu wszystkich składników majątku dłużnika, co może mieć miejsce tylko w postępowaniu przed sądem o wyjawienie majątku, lecz ma na celu jedynie ustalenie składników majątku, z których może być prowadzona egzekucja w ramach zgłoszonego przez wierzyciela sposobu egzekucji¹¹.

3. Charakter prawny stosunku łączącego komornika z wierzycielem

Nie mniej spornym zagadnieniem był charakter prawny stosunku łączącego komornika z wierzycielem zlecającym poszukiwanie majątku dłużnika za wynagrodzeniem. Z jednej strony określano ten stosunek jako umowę zlecenie, której stronami są wierzyciel i komornik¹². O uznaniu zlecenia poszukiwania majątku za wynagrodzeniem za umowę zlecenie w rozumieniu art. 734 k.c. świadczyć miało nie tylko użyte sformułowanie „zlecenie”, lecz także zwrot „za wynagrodzeniem”, co odpowiada konstrukcji tej umowy przyjętej w Kodeksie cywilnym, w szczególności art. 735. Dodatkowo, powołano się przy tym na art. 2 ust. 1 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji¹³, w myśl którego komornik wykonuje czynności egzekucyjne w sprawach cywilnych oraz inne czynności przekazane na podstawie odrębnych przepisów. Omawianemu zleceniu odmówiono charakteru czynności egzekucyjnej i zaliczono je do innych czynności przekazanych na

¹⁰ A. Nowak, *Charakter prawny umowy-zlecenia poszukiwania przez komornika majątku dłużnika za wynagrodzeniem*, PPH 2006, nr 3, s. 41–42.

¹¹ Z. Szczurek, *Gromadzenie w postępowaniu egzekucyjnym informacji o stanie majątkowym dłużnika*, PPE 2005, nr 11–12, s. 25; Z. Szczurek [w:] *Egzekucja sądowa w Polsce*, Sopot 2007 s. 165; Z. Szczurek, *Zlecenie komornikowi poszukiwania za wynagrodzeniem majątku dłużnika*, PPE 2008, nr 3–5, s. 33.

¹² A. Nowak, *Charakter prawny...*, *op. cit.*, s. 41–42.

¹³ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1309 ze zm.); dalej: u.k.s.e

podstawie odrębnego przepisu. Wobec powyższego uznano także, że przy realizacji umowy komornik pozbawiony jest ochrony właściwej funkcjonariuszowi publicznemu, zaś czynności związanych z realizacją zlecenia nie można wzruszyć za pomocą skargi na czynności komornika.

Z drugiej strony podnoszono również, że użyte przez ustawodawcę określenie „zlecić” nie oznacza zawarcia umowy zlecenia w rozumieniu art. 734 i n. k.c. Zwrot „wierzyciel może zlecić komornikowi poszukiwanie” rozumiano jako uprawnienie wierzyciela, po wykorzystaniu którego rodzi się po stronie komornika obowiązek, a nie prawo wykonania zleconej mu przez wierzyciela czynności. Posiłkowano się analizą językową terminu „zlecenie”, zgodnie z którą zlecić to kazać, polecić, powierzyć, poruczyć, nakazać, rozkazać, dać polecenie¹⁴. Doktryna przychyliła się więc do stanowiska, że w przepisie tym termin „zlecenie” został użyty w potocznym znaczeniu, jako synonim słów „polecenie”, „żądanie”, i odmiennie niż w wypadku umowy, komornik nie ma swobody decydowania w kwestii przyjęcia bądź nieprzyjęcia zlecenia. Odmowa poszukiwania majątku może nastąpić tylko z przyczyn przewidzianych przez prawo, podobnie jak odmowa wszczęcia egzekucji¹⁵. Przyjęto również, że czynności poszukiwawcze w pełni mają charakter czynności egzekucyjnych¹⁶. Odwoływano się także, w drodze analogii, do uregulowań odnoszących się do dokonywania czynności notarialnych, uznając, iż komornik, tak jak notariusz, ma obowiązek dokonania czynności poszukiwania majątku dłużnika, a obowiązek ten nie powstaje na podstawie umowy o dokonanie tej czynności, lecz na podstawie przepisu, który z uwagi na bezwzględnie obowiązujący charakter tych przepisów, statuuje swoisty przymus dla komornika¹⁷. Ostatecznie Sąd Najwyższy stwierdził, że komornik nie wchodzi z uczestnikami postępowania w stosunki cywilnoprawne¹⁸.

¹⁴ Z. Szczurek, *Zlecenie komornikowi...*, *op. cit.*, s. 25–33.

¹⁵ I. Kunicki, *Poszukiwanie przez komornika majątku dłużnika*, PPE 2009, nr 6, s. 112.

¹⁶ J. Jankowski, *Poszukiwanie przez komornika majątku dłużnika na zlecenie wierzyciela*, PPE 2007, nr 1–2, s. 5.

¹⁷ A. Jarocho, *Charakter prawny i forma zlecenia komornikowi poszukiwania majątku dłużnika*, PPE 2011, nr 1, s. 15–29.

¹⁸ Uchwała SN z dnia 18 października 2013 r., III CZP 57/13, OSNC 2014/6/61.

4. Moment dopuszczalności zlecenia poszukiwania majątku

Kolejne wątpliwości wywoływała kwestia, czy wierzyciel może zlecić komornikowi poszukiwanie majątku dłużnika przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego, czy też poszukiwanie przez komornika za wynagrodzeniem majątku dłużnika może się odbywać tylko w ramach toczącego się postępowania egzekucyjnego. Pierwsze stanowisko uzasadniano późniejszym wprowadzeniem przepisu art. 797¹ k.p.c. w stosunku do art. 2 ust. 1 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, który zezwalał komornikowi podejmować, poza czynnościami egzekucyjnymi, również inne czynności przekazane mu na podstawie odrębnych przepisów¹⁹. Przepis ten miał otwierać wierzycielowi drogę do poszukiwania mienia dłużnika jeszcze przed rozpoczęciem postępowania, m.in. po to, aby mógł on podjąć rozważną decyzję co do celowości wszczynania egzekucji. Dostrzegając wprawdzie ułożenie art. 797¹ k.p.c. w dziale Kodeksu zatytułowanym: „Wszczęcie egzekucji i dalsze czynności egzekucyjne”, dano przewagę wykładni funkcjonalnej i przychyłano się do możliwości stosowania omawianej możliwości jeszcze przed wszczęciem egzekucji²⁰.

Dopuszczenie poszukiwania majątku jeszcze przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego spotkało się też z krytyką, ponieważ możliwości takiej nie daje wykładnia systemowa. Poszukiwanie uznawano za postępowanie wypadkowe w stosunku do wszczętego postępowania egzekucyjnego²¹ bądź za postępowanie uboczne²². Przyjmowano, że złożone przez wierzyciela zlecenie poszukiwania majątku stanie się bezprzedmiotowe po odnalezieniu majątku wystarczającego na zaspokojenie należności wierzyciela zlecającego poszukiwanie, po wyegzekwowaniu całego świadczenia z innych składników majątku dłużnika albo po zakończeniu postępowania

¹⁹ R. Kowalkowski [w:] *Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego*, pod red. Z. Szczurka, Sopot 2017, s. 264–265.

²⁰ A. Nowak, *Charakter prawny...*, *op. cit.*, s. 41–42.

²¹ Z. Szczurek, *Zlecenie komornikowi...*, *op. cit.*, s. 30; *Idem*, *Gromadzenie w postępowaniu...*, *op. cit.*, s. 23–25.

²² I. Kunicki, *Poszukiwanie...*, *op. cit.*, s. 110.

egzekucyjnego bez wyegzekwowania całego świadczenia (tj. po umorzeniu postępowania egzekucyjnego). Ponadto, poszukiwanie majątku dłużnika uznano za niedopuszczalne w okresie zawieszenia postępowania egzekucyjnego (art. 179 § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.)²³. W usunięciu tych rozbieżności nie pomógł wyraźny pogląd Sądu Najwyższego, że stosunki prawne między uczestnikami postępowania egzekucyjnego a komornikiem mają charakter publicznoprawny²⁴. Dodatkowo, odmienne stanowisko zajmował Minister Finansów w kwestii opodatkowania zlecenia poszukiwania majątku podatkiem od towarów i usług²⁵.

Przedstawione powyżej rozbieżności skłoniły przedstawicieli doktryny do przeprowadzenia szerokiej analizy prawnej. Obecnie w literaturze przeważa zapatrywanie, że czynności komornika składające się na poszukiwanie majątku dłużnika są czynnościami egzekucyjnymi²⁶.

5. Wynagrodzenie komornika za poszukiwanie majątku dłużnika na zlecenie wierzyciela

Omawiane wątpliwości wspierał brak unormowania dotyczącego wynagrodzenia komornika, w chwili wejścia w życie ustawy. Nie było zatem wiadomo, w jaki sposób wynagrodzenie to ma zostać określone oraz czy można zaliczyć je do kosztów niezbędnych do celowego prowadzenia egzekucji i ściągnąć od dłużnika wraz z egzekwowanym roszczeniem, stosownie do art. 770 k.p.c.²⁷ Długotrwała dyskusja na łamach

²³ *Ibidem*, s. III.

²⁴ Uchwała SN z dnia 22 października 2002 r., III CZP 65/02, OSNC 2003/7–8/100; O. Marcewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Jakubeckiego, Warszawa 2015, s. 1192.

²⁵ Interpretacja Ministra Finansów Nr PP10-812-802/04/MR/1556PP z dnia 30 lipca 2004 r. w sprawie czynności świadczonych przez komorników sądowych (Dz.Urz. MF Nr 10, poz. 93); Izba Skarbowa we Wrocławiu Ośrodek Zamiejscowy w Jeleniej Górze – decyzja w sprawie interpretacji prawa podatkowego z dnia 20 marca 2006 r., JG-PP/443-13/06.

²⁶ J. Jankowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2015, art. 797¹, Nb 6; Z. Szczurek, *Zlecenie komornikowi...*, *op. cit.*, s. 29; *Idem*, *Poszukiwanie...*, *op. cit.*, s. 110; A. Jarocha, *Charakter prawny...*, *op. cit.*, s. 24.

²⁷ J. Jankowski, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego. Część II. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, MoP 2012, nr 3, s. 71; H. Pietrzkowski [w:] *Kodeks*

prasy prawniczej spowodowała, że nowelizacja ustawy o komornikach sądowych i egzekucji z dnia 24 maja 2007 r.²⁸, która weszła w życie dnia 28 grudnia 2007 r., dodała art. 53a u.k.s.e., w którym przewidziano, że „opłatę stałą w wysokości 3% przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego komornik pobiera od wierzyciela w przypadku otrzymania zlecenia poszukiwania majątku dłużnika w trybie art. 797¹ Kodeksu postępowania cywilnego”. W razie nieuiszczenia opłaty w terminie 7 dni od otrzymania wezwania, komornik zwraca wniosek zawierający zlecenie. Dopiero na podstawie art. 24 ustawy z dnia 25 marca 2011 r. o ograniczaniu barier administracyjnych dla obywateli i przedsiębiorców²⁹ obniżono opłatę pobieraną przez komornika od wierzyciela do 2% przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego³⁰. W razie odnalezienia majątku dłużnika w trybie określonym w art. 53a ust. 1 u.k.s.e., komornik pobiera opłatę stałą w wysokości 5% szacunkowej wartości tego majątku, nie więcej jednak niż 100% przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego. Opłata ta ulega zmniejszeniu o kwotę opłaty pobranej na podstawie art. 53a ust. 1 u.k.s.e. Przepis art. 49 ust. 3 u.k.s.e. stosuje się odpowiednio.

Ustawodawca przewidział więc dwustopniowe pobieranie opłaty za zlecenie poszukiwania majątku dłużnika. Pierwszą część pobierał komornik zawsze od zlecenia; drugą, zależną od skuteczności poszukiwawczych działań komornika, pobierał dopiero w przypadku odnalezienia majątku. Opłata ta stanowiła dla niego niejako *success fee*. W doktrynie dostrzeżono szybko, że wprowadzony art. 53a ustawy o komornikach sądowych i egzekucji miał jednak tę wadę, że nie wskazywał w ust. 2 wyraźnie, od kogo pobiera komornik opłatę w wysokości 5% szacunkowej wartości odnalezionego majątku. Wydawać się mogło, że uregulowanie opłat stanowiących wynagrodzenie komornikowi trudów poszukiwania majątku dłużnika na zlecenie wierzyciela przemawia za przyjęciem, iż omawiana opłata

postępowania cywilnego. Komentarz, t. 4, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2016, uwaga 1 do art. 797¹.

²⁸ Dz.U. z 2007 r. Nr 112, poz. 769.

²⁹ Dz.U. z 2011 r. Nr 106, poz. 622 ze zm.

³⁰ S. Cieślak, *Kodeks postępowania cywilnego...*, pod red. J. Jankowskiego, *op. cit.* (art. 770 k.p.c.).

obciąża wierzyciela³¹. Natomiast w myśl ostatniego zdania tego przepisu, należy odpowiednio stosować art. 49 ust. 3, który odnosi się do powinności uiszczenia opłat przez dłużnika³². Dopiero mocą ustawy nowelizującej Kodeks postępowania cywilnego z dnia 10 lipca 2015 r., która weszła w życie dnia 8 września 2016 r., wprowadzono do treści art. 770 wyrażne unormowanie, w myśl którego koszty niezbędne do celowego przeprowadzenia egzekucji obejmują koszty poszukiwania majątku dłużnika.

6. Poszukiwanie majątku a inne sposoby uzyskiwania informacji o majątku dłużnika

W praktyce natomiast ważkim problemem stało się odróżnienie poszukiwania majątku dłużnika od innych sposobów uzyskiwania przez organ egzekucyjny wyjaśnień i informacji niezbędnych do prowadzenia egzekucji, których można żądać od uczestników postępowania oraz innych podmiotów. Z jednej strony, w art. 761 § 1 k.p.c. oraz art. 2 ust. 5 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji pozostawiono możliwość żądania przez komornika od dłużnika i osób trzecich udzielania informacji niezbędnych do prowadzenia egzekucji. Z drugiej zaś strony, w art. 797¹ k.p.c. wprowadzono poszukiwanie majątku dłużnika przez komornika na zlecenie wierzyciela. Ponadto, wierzyciel mógł wskazać majątek pozwalający na zaspokojenie świadczenia, zaś dłużnik mógł złożyć wyjaśnienia w tym przedmiocie, stosownie do art. 801 k.p.c. Ustawodawca nie zrezygnował również z instytucji wyjawienia majątku dłużnika uregulowanej w art. 913 i n. k.p.c. Poszukując granicy między tymi środkami, odnoszono się do zasad ogólnych, celu postępowania egzekucyjnego oraz pozycji ustrojowej komornika sądowego. W konsekwencji, w literaturze powszechne stało się zapatrywanie, że – poza wypadkami przewidzianymi przez przepisy szczególne³³ – komornik nie ma obowiązku zwracania się z urzędu

³¹ A. Marciniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 3, pod red. K. Piaseckiego, A. Marciniaka, Warszawa 2016, art. 797¹, Nb 7.

³² J. Jankowski, *Poszukiwanie przez komornika...*, *op. cit.*, s. 5 i n.

³³ Egzekucja świadczeń alimentacyjnych (art. 1086 § 1 k.p.c.) oraz egzekucja grzywien, kar pieniężnych, opłat sądowych i kosztów postępowania w sprawach cywilnych

o uzyskanie wspomnianych informacji do organów wymienionych w art. 761 § 1 k.p.c. i w art. 2 ust. 5 ustawy o komornikach sądowych³⁴. Wyraźnie podkreślano, że w obecnym modelu egzekucji sądowej w Polsce wskazanie majątku, do którego ma być skierowana egzekucja świadczeń pieniężnych, należy do wierzyciela, zgodnie z zasadą dyspozycyjności, a do złożenia skutecznego wniosku o wszczęcie egzekucji, spełniającego wszystkie stawiane mu wymagania, o których mowa w art. 797 k.p.c., konieczne jest posiadanie przez wierzyciela informacji o składnikach majątku dłużnika³⁵. Komornika nie obciąża więc, co do zasady, obowiązek ustalenia majątku dłużnika, do którego może być skierowana egzekucja świadczenia pieniężnego. Należy zatem przyjąć, że w wypadkach, w których komornik nie ma ustawowego obowiązku zwracania się do organów wymienionych w art. 761 § 1 k.p.c. oraz w art. 2 ust. 5 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, w celu uzyskania informacji niezbędnych do prowadzenia egzekucji, a wierzyciel żąda od komornika wystąpienia do tych organów, komornik może uzależnić swoje działanie od złożenia przez wierzyciela zlecenia poszukiwania majątku dłużnika za wynagrodzeniem. Pogląd ten znalazł akceptację w orzecznictwie niektórych sądów, które wskazywały, że zlecenia poszukiwania majątku nie można rozumieć formalistycznie, a zatem wierzyciel nie musi użyć sformułowania „zlecam poszukiwanie majątku”, a zleceniem będzie już np. żądanie wierzyciela wystąpienia przez komornika do ZUS bądź do urzędu skarbowego³⁶. Zdarzyło się jednak orzeczenie, w którym sąd stwierdził, że aby można było mówić o poszukiwaniu majątku, komornik powinien

(§ 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 lipca 2016 r. w sprawie sposobu prowadzenia egzekucji grzywnien i kar pieniężnych orzeczonych w postępowaniu cywilnym, a także kosztów sądowych w sprawach cywilnych, przysługujących Skarbowi Państwa (Dz.U. z 2016 r., poz. 1227)).

³⁴ S. Dalka, J. Świeczkowski, *Pozyskiwanie informacji dotyczących majątku dłużnika – prawo czy obowiązek komornika?*, PPE 2003, nr 11–12, s. 9; Z. Szczurek, *Gromadzenie w postępowaniu...*, *op. cit.*, s. 23; *Idem*, *Zlecenie komornikowi...*, *op. cit.*, s. 30; R. Kowalkowski [w:] *Komentarz do Kodeksu...*, *op. cit.*, s. 264; O. Marcewicz, [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1192; I. Kunicki, *Poszukiwanie...*, *op. cit.*, s. 114; H. Pietrkowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, uwaga 1 do art. 797¹.

³⁵ J. Jankowski, *Kodeks postępowania cywilnego...*, pod red. J. Jankowskiego, *op. cit.* (art. 797).

³⁶ Postanowienie SR w Białymstoku z dnia 26 września 2014 r., II Co 3538/14, Lex nr 2245535.

podjąć skuteczne działania, które faktycznie doprowadziły do odnalezienia majątku dłużnika, przy czym nie mogą to być „standardowo wykonywane czynności”³⁷. Stanowisko to nie zostało jednak w żaden sposób uzasadnione ani nie podjęto nawet próby wyjaśnienia, co oznacza „standardowo wykonywane czynności”, w szczególności w sytuacji, gdy przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, poza zawiadomieniem dłużnika o wszczęciu egzekucji, nie przewidują dokonywania przez komornika jakichkolwiek czynności z urzędu. Dlatego też bardziej przekonujące jest stanowisko, zgodnie z którym brak wskazania przez wierzyciela majątku pozwalającego prowadzić egzekucję oraz niezłożenie przez dłużnika wykazu majątku i niestawienie się do kancelarii na wezwanie komornika uprawniało do potraktowania czynności poszukiwawczych komornika za poszukiwanie majątku za wynagrodzeniem, nawet jeśli sprowadziło się ono jedynie do wyszukania nieruchomości dłużnika³⁸.

7. Zmiana uregulowań dotyczących poszukiwania majątku dłużnika

Artykuł 797¹ Kodeksu postępowania cywilnego został uchylony z dniem 8 września 2016 r., tj. wraz z wejściem w życie noweli z dnia 10 lipca 2015 r.³⁹ Ustawodawca nie zrezygnował jednak z możliwości zlecenia komornikowi poszukiwania majątku. Jak wskazano w uzasadnieniu do projektu ustawy⁴⁰, w ówczesnie obowiązującym stanie prawnym poważne wątpliwości budziło rozróżnienie między instytucją poszukiwania majątku przez komornika a wyjaśnieniami składanymi przez dłużnika w trybie

³⁷ Postanowienie SO w Szczecinie z dnia 8 września 2014 r., II Cz 1164/14, niepubl.

³⁸ Postanowienie SO w Jeleniej Górze z dnia 8 maja 2014 r., II Cz 324/14, Lex nr 1849865.

³⁹ Art. 2 pkt 81 ustawy z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 1311).

⁴⁰ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, wniesiony do sejmu dnia 6 sierpnia 2014 r., druk sejmowy nr 2678; online: <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/o/875C-0623FA3DA082C1257D410036BBCD/%24File/2678.pdf> (dostęp: 12.07.2019).

art. 801 k.p.c. oraz regulacją dotyczącą żądania wyjaśnień na podstawie art. 761 k.p.c. Nie było bowiem jasne, czy żądanie wyjaśnień lub informacji na podstawie art. 761 k.p.c. i art. 801 k.p.c. należy zakwalifikować jako poszukiwanie majątku czy jako czynności komornika sądowego podejmowane w ramach postępowania egzekucyjnego. Uchylenie art. 797¹ k.p.c. oraz projektowane przepisy art. 801, art. 801¹ i art. 801² k.p.c. miały pozwolić na wyeliminowanie tych rozbieżności. W wymienionych przepisach zaproponowano upoważnienie komornika do odebrania wykazu majątku od dłużnika. Regulacja ta nie miała stanowić konkurencji dla instytucji wyjawienia majątku⁴¹, ponieważ dotyczyła tylko takich składników majątku dłużnika, które będą znaczące z punktu widzenia sposobów egzekucji dopuszczalnych w konkretnym postępowaniu. Tymczasem wyjawienie majątku dotyczy całego majątku dłużnika. Wykaz majątku miał być więc składany przez dłużnika pod rygorem odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, o czym dłużnik miał zostać uprzedzany przez komornika. Do wykazu majątku znalazły odpowiednie zastosowanie przepisy o sądowym wyjawieniu majątku, z tym że środki przymusu w postaci przymusowego doprowadzenia lub aresztu mogły być stosowane przez sąd na wniosek komornika. Dopiero wówczas, gdy wykaz majątku i wyjaśnienia dłużnika nie pozwolą na ustalenie majątku wystarczającego na zaspokojenie świadczenia, wierzyciel mógł wystąpić do komornika z wnioskiem o poszukiwanie majątku⁴². Przy okazji tej zmiany rozstrzygnięto jeszcze jedną wątpliwość, która powstała na tle poszukiwania majątku dłużnika. Uzupełniono przepis art. 770 k.p.c. poprzez wyraźne wskazanie, że koszty poszukiwania majątku przez komornika stanowią składnik kosztów niezbędnych do celowego przeprowadzenia egzekucji.

Ustawodawca dokonał zmiany treści art. 797 k.p.c., usuwając obowiązek wskazywania we wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego sposobów egzekucji i zmienił treść art. 801 k.p.c., zgodnie z którym jeżeli wierzyciel albo sąd zarządzający z urzędu przeprowadzenie egzekucji albo

⁴¹ Art. 913 i n. k.p.c.

⁴² Art. 801² k.p.c.

uprawniony organ żądający przeprowadzenia egzekucji nie wskaże majątku pozwalającego na zaspokojenie świadczenia, komornik wzywa dłużnika do złożenia wykazu majątku lub innych wyjaśnień niezbędnych do przeprowadzenia egzekucji. Potwierdziło to zatem dotychczasową wykładnię, że obowiązek wskazania mienia, z którego ma być prowadzona egzekucja, ciąży na wierzycielu. To wierzyciel ma wskazać, z jakiego majątku ma być prowadzona egzekucja, zaś komornik nie musi w tym zakresie podejmować żadnych dodatkowych czynności z urzędu. Jeżeli zaś wierzyciel nie wskaże tego majątku, rolą komornika stało się wyłącznie wezwanie dłużnika do złożenia wykazu majątku oraz udzielenie komornikowi wyjaśnień. Zgodnie z art. 80r¹ k.p.c., dłużnik składał wykaz majątku przed komornikiem pod rygorem odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia. Wzywając dłużnika do złożenia wykazu majątku, komornik uprzedzał go o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia oraz pouczał, że w razie niezłożenia wykazu majątku, wierzyciel może zlecić komornikowi poszukiwanie majątku dłużnika. W art. 80r² k.p.c. przewidziano natomiast, że jeżeli w drodze czynności przewidzianych w art. 80i nie można ustalić majątku pozwalającego na zaspokojenie świadczenia, do którego może być skierowana egzekucja, wierzyciel może zlecić komornikowi poszukiwanie majątku dłużnika.

Uchylenie art. 797¹ k.p.c. i zastąpienie go art. 80r² k.p.c. znajdującym się w dziale III tytułu I części trzeciej Kodeksu postępowania cywilnego, regulującym wszczęcie i prowadzenie egzekucji, nakazuje wiązać instytucje poszukiwania majątku z konkretnym postępowaniem egzekucyjnym oraz zabrania komornikowi poszukiwania majątku poza toczącym się postępowaniem egzekucyjnym⁴³. O ile, na tle art. 797¹ k.p.c. nie istniała wątpliwość, że wierzyciel, który nie wskazuje we wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego majątku, z którego ma być prowadzona egzekucja, mógł zlecić w tym wniosku komornikowi poszukiwanie majątku dłużnika, powstała wątpliwość, czy po zmianie przepisów nadal było

⁴³ Z. Szczurek, *Gromadzenie informacji i ustalanie okoliczności faktycznych i prawnych niezbędnych dla prowadzenia egzekucji sądowej*, GSP 2016, nr 2, s. 433–450.

to dopuszczalne. Literalne brzmienie art. 801² k.p.c. wskazywać mogło, że uprawnienie do zlecenia komornikowi poszukiwania majątku za wynagrodzeniem przysługuje wierzycielowi, „jeżeli w drodze czynności przewidzianych w art. 801 nie można ustalić majątku pozwalającego na zaspokojenie świadczenia, do którego może być skierowana egzekucja”. Wskazywano więc, że wniosek złożony przed wyczerpaniem czynności, o których mowa w art. 801 k.p.c., podlega oddaleniu⁴⁴.

8. Zlecenie poszukiwania majątku dłużnika we wniosku o wszczęcie egzekucji

Z drugiej strony podnoszono, że oczywiście nie ma przeszkód, aby zlecenie wierzyciela zostało sformułowane już we wniosku o wszczęcie egzekucji, jednak do wykonania takiego zlecenia komornik przystępuje dopiero po wyczerpaniu sposobów ustalenia majątku dłużnika wskazanych w art. 801 k.p.c. albo jeżeli zastosowanie tych sposobów w warunkach danej sprawy egzekucyjnej nie jest dopuszczalne (np. nie można wezwać dłużnika do złożenia wykazu majątku, ponieważ toczy się sądowe postępowanie w przedmiocie wyjawienia majątku)⁴⁵. Drugie stanowisko zostało powszechnie zaakceptowane. Stało się tak przede wszystkim dlatego, że w praktyce złożenie wykazu majątku, podobnie jak wyjawienie majątku, nie jest efektywne. Prowadzone w tym przedmiocie badania naukowe wskazały na niską przydatność uzyskanych w ten sposób informacji, z punktu widzenia realizacji celów egzekucji⁴⁶. Wobec powyższego, jeżeli wierzyciel nie wskazał majątku, z którego można było prowadzić egzekucję, oraz zlecił poszukiwanie majątku, komornik w pierwszej kolejności wzywał

⁴⁴ T. Ereciński, H. Pietrkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Postępowanie egzekucyjne*, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2016 (art. 801³).

⁴⁵ O. Marcewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 730–1217*, pod red. A. Jakubecki, Warszawa 2017 (art. 801³).

⁴⁶ M. Jaślikowski, *Instytucja wyjawienia majątku w praktyce sądów powszechnych*, Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne 2013, nr 15, s. 145. Badania tego autora wykazały, że ujawnione informacje pozwoliły na częściowe zaspokojenie roszczenia zaledwie w 4,67% spraw.

dłużnika do złożenia wykazu majątku, a jeśli czynność ta nie ujawniła informacji pozwalającej na skierowanie egzekucji do majątku dłużnika, komornik wzywał wierzyciela do uiszczenia opłaty od zlecenia poszukiwania majątku, a po jej uzyskaniu podejmował czynności zmierzające do ustalenia majątku dłużnika. Kierując się sprawnością postępowania oraz ograniczając koszty późniejszej korespondencji, komornik mógł wezwać wierzyciela o uiszczenie tej opłaty jeszcze przed wykonaniem czynności z art. 801 k.p.c., jednakże pobranie tej opłaty na rzecz komornika następowało dopiero w sytuacji przystąpienia do poszukiwania majątku. W przeciwnym razie opłata ta podlegała zwrotowi. Za praktyką taką przemawiał również art. 53a ust. 1 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, który obligował do pobrania opłaty oraz przewidywał, że w razie nieuiszczenia opłaty w terminie 7 dni od momentu otrzymania wezwania, komornik zwraca wniosek zawierający zlecenie.

9. Zmiany w poszukiwaniu majątku dłużnika po 1 stycznia 2019 r.

Stosownie do art. 801² k.p.c., w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 stycznia 2019 r., wierzyciel może zlecić komornikowi poszukiwanie majątku dłużnika, jeżeli w drodze czynności przewidzianych w art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c. nie zdołano ustalić majątku pozwalającego na zaspokojenie dochodzonego świadczenia. Poszukiwaniem majątku nie jest realizacja wniosków wierzyciela o zwrócenie się z żądaniem udzielenia informacji do podmiotów wymienionych w art. 761 § 1 pkt 1–6 k.p.c.

W uzasadnieniu do projektu ustawy⁴⁷ zaproponowano, aby komornik, z momentem wszczęcia postępowania z urzędu, ustalał majątek dłużnika w zakresie znanym mu z innych prowadzonych postępowań oraz z wykorzystaniem dostępnych komornikowi centralnych rejestrów i ewidencji (np. centralna baza danych ksiąg wieczystych, centralna ewidencja pojazdów

⁴⁷ Rządowy projekt ustawy o komornikach sądowych z dnia 24 maja 2017 r., online: <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/o/6B64358A67B78ECFC125813000443C7E/%24File/1582-II.pdf> (dostęp: 12.07.2019).

i kierowców, rejestry prowadzone przez ZUS). Ograniczyć ma to w ten sposób nieprawidłowości związane z dotychczasową instytucją poszukiwania majątku za wynagrodzeniem, co zostało już zresztą zainicjowane ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. U podstaw takich rozwiązań stoi przekonanie, że komornicy, realizując zadania państwa w zakresie egzekucji, zostali wyposażeni w możliwość dostępu do rejestrów publicznych i żądania informacji od podmiotów, o których mowa w art. 761 § 1 k.p.c. w celu sprawnej realizacji powierzonych im czynności, a nie w celu czerpania z tego tytułu dodatkowych dochodów. Niestety – zdaniem projektodawcy – istniejąca praktyka poszła w tym kierunku, że komornicy wielokrotnie, zamiast traktować zwracanie się o informacje we wskazanym trybie jako swój ustawowy obowiązek, w licznych wypadkach traktowali te działania jako poszukiwanie majątku na wniosek, za co należeć miałyby się im dodatkowe wynagrodzenie (i uzależniając zarazem podjęcie tych czynności od uiszczenia przez wierzyciela dodatkowej opłaty za zlecenie poszukiwania majątku). Proponowany przepis przesądzać miał, że majątek dłużnika ustalony w trybie art. 801 pkt 1 k.p.c. nie będzie traktowany jako majątek „odnaleziony”. Poszukiwanie majątku dłużnika, o którym mowa w art. 801² k.p.c., oznaczać zaś będzie podjęcie ze strony komornika szczególnych działań. Z drugiej strony, proponowany przepis wykluczać miał sytuacje, w których komornik, mimo posiadanej wiedzy o majątku dłużnika (lub gdy majątek ten można z łatwością odnaleźć „zza biurka”), powstrzymywałby się z zajęciem do czasu złożenia przez dłużnika wykazu lub wyjaśnień, o których mowa w art. 801 i 801¹ k.p.c. Ze względu na powyższe, istotą art. 801 i art. 801¹ k.p.c. w proponowanym brzmieniu było przyjęcie, że komornik wzywa dłużnika do złożenia wykazu majątku (podejmując jednocześnie czynności na podstawie art. 801 pkt 1 k.p.c., o których była mowa powyżej), a wykaz wraz z oświadczeniem mogą zostać złożone przez dłużnika na piśmie (z zastrzeżeniem odpowiedzialności karnej dłużnika za złożenie fałszywego oświadczenia).

10. Przebieg procesu legislacyjnego

Należy również bardziej szczegółowo przyjrzeć się procesowi legislacyjnemu. W pierwotnym projekcie, przygotowanym w Ministerstwie Sprawiedliwości⁴⁸, przewidziano rozszerzenie obowiązków komornika przy wszczęciu egzekucji o ustalenie majątku dłużnika w zakresie znanym mu z innych prowadzonych postępowań bądź na podstawie publicznie dostępnych źródeł informacji albo rejestrów, do których komornik ma dostęp drogą elektroniczną, natomiast nie zmieniano brzmienia art. 801² k.p.c. W efekcie zgłoszonych uwag, ostatecznie treść rządowego projektu skierowanego do sejmku przewidywała obowiązek ustaleń ograniczony do „informacji znanych komornikowi z innych prowadzonych postępowań bądź na podstawie dostępnych komornikowi centralnych rejestrów i ewidencji lub danych udostępnianych przez naczelników urzędów skarbowych”⁴⁹. Natomiast w art. 801² k.p.c. zaproponowano doprecyzowanie, że zlecenie poszukiwania majątku może nastąpić, jeżeli w drodze czynności przewidzianych w art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c. nie można ustalić majątku pozwalającego na zaspokojenie świadczenia, do którego może być skierowana egzekucja. Ministerstwo Sprawiedliwości uznało bowiem, że „zlecenie przez wierzyciela poszukiwania majątku powinno być poprzedzone wezwaniem dłużnika do złożenia wykazu majątku, a nie faktycznym złożeniem tego wykazu”⁵⁰.

Po pracach w komisji sejmowej ustalono, że obowiązkiem komornika po wszczęciu egzekucji ma być ustalenie majątku dłużnika w zakresie znanym mu z innych prowadzonych postępowań albo na podstawie publicznie dostępnych źródeł informacji, albo rejestrów, do których ma dostęp drogą elektroniczną, zaś poszukiwaniem majątku miało nie być „żądanie udzielenia informacji od podmiotów wymienionych w art. 761 § 1¹ pkt 1–6 i 12 ani

⁴⁸ Zob. online: <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12292407/12393254/12393255/dokument257935.docx> (dostęp: 12.07.2019).

⁴⁹ Rządowy projekt ustawy o komornikach sądowych z dnia 24 maja 2017 r., online: <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/o/6B64358A67B78ECFC125813000443C7E/%24File/1582-II.pdf> (dostęp: 12.07.2019).

⁵⁰ Zob. online: <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12292407/12393266/12393269/dokument280124.pdf> (s. 134, dostęp: 12.07.2019).

podejmowanie czynności w miejscu zamieszkania, siedziby lub prowadzenia działalności gospodarczej dłużnika”⁵¹.

II. Rozgraniczenie poszukiwania majątku od czynności obligatoryjnych

W trakcie prac komisji padło pytanie o rozgraniczenie czynności stanowiących obowiązki komornika oraz stanowiących poszukiwanie majątku. W odpowiedzi przedstawiciel Ministerstwa Sprawiedliwości wskazał, że nie będą poszukiwaniem majątku wszystkie „takie czynności, które są standardową procedurą zbierania informacji przez komornika, czyli zwrócenie się do ZUS o miejsce pracy”, natomiast poszukiwaniem będzie „wszystko, co wykracza poza tę podstawową procedurę, czyli będą to też czynności w miejscu zamieszkania dłużnika”. Dalej, zastępca dyrektora Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji Ministerstwa Sprawiedliwości Rafał Reiwer wyjaśnił i sprecyzował, że w każdym wypadku, w którym komornik korzysta ze źródeł informacji, wykonuje swoje obowiązki służbowe, dlatego nie zasługuje na dodatkowe wynagrodzenie, bowiem jest to wykonywanie obowiązków z urzędu. Natomiast poszukiwaniem jest wszystko, co wykracza poza to, czyli dokonywanie czynności w innym miejscu niż wskazane jako miejsce zamieszkania dłużnika, w miejscu pracy, w miejscu zamieszkania rodziny, krewnych, osób związanych gospodarczo z dłużnikiem, sięgnięcie do rejestrów i źródeł informacji innych niż wymienione w art. 761 k.p.c. Wykracza to poza zakres zwykłych czynności komornika i wchodzi w skład poszukiwania majątku. Poseł Andrzej Matusiewicz, zastępca przewodniczącego komisji sejmowej, zauważył, że skoro poszukiwaniem majątku dłużnika nie będzie żądanie udzielenia informacji, to w jaki sposób komornik może poszukiwać majątku? Przedstawiciele Krajowej Rady

⁵¹ Sprawozdanie Podkomisji Nadzwyczajnej do rozpatrzenia rządowego projektu ustawy komornikach sądowych (druk nr 1582) oraz rządowego projektu ustawy o kosztach komorniczych (druk nr 1581) z dnia 10 października 2017 r., online: [http://orka.sejm.gov.pl/opinie8.nsf/nazwa/spr_1582/\\$file/spr_1582.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie8.nsf/nazwa/spr_1582/$file/spr_1582.pdf) (dostęp: 12.07.2019).

Komorniczej wskazali na niejasne sformułowania w przepisie oraz zapytali, jak zakwalifikować np. żądanie wierzyciela, aby zwrócić się z zapytaniem do rejestru okrętowego – czy jest to poszukiwanie majątku czy standardowa czynność egzekucyjna? Przedstawiciel Ministerstwa Sprawiedliwości uznał, że jeżeli we wniosku wierzyciel wskazał miejsce zamieszkania lub prowadzenia działalności, to czynności tam dokonane będą zwykłymi czynnościami, zaś te podejmowane w innych miejscach będą stanowiły poszukiwanie majątku. Przede wszystkim będą to zapytania z art. 761 § 1¹ pkt 13 k.p.c. Pomimo wewnętrznie sprzecznych wypowiedzi przedstawiciela Ministerstwa Sprawiedliwości, poprawka została przyjęta⁵².

Rozbieżności i niekonsekwencje w stanowisku Ministerstwa Sprawiedliwości zostały szybko dostrzeżone i na 59. Posiedzeniu Sejmu w dniu 27 lutego 2018 r. Klub Parlamentarny Prawa i Sprawiedliwości zgłosił poprawkę numer 4, polegającą na dodaniu do art. 801 k.p.c. § 4 o treści: „Jeżeli pomimo skierowania egzekucji do oznaczonych przez wierzyciela składników majątku dłużnika i podjęcia czynności przewidzianych w § 1 pkt 1 oraz odebrania od dłużnika wykazu majątku nie zdołano ustalić majątku dłużnika pozwalającego nawet na zaspokojenie kosztów egzekucyjnych, komornik wysłucha wierzyciela w sposób przewidziany w art. 827 § 1. W takim przypadku warunkiem żądania przez wierzyciela dalszego prowadzenia egzekucji jest zlecenie komornikowi poszukiwania majątku dłużnika”. Zmieniono także treść art. 801², nadając mu brzmienie: „Wierzyciel może zlecić komornikowi poszukiwanie majątku dłużnika, jeżeli w drodze czynności przewidzianych w art. 801 § 1 pkt 1 nie zdołano ustalić majątku pozwalającego na zaspokojenie dochodzonego świadczenia. Poszukiwaniem majątku nie jest realizacja wniosków wierzyciela o zwrócenie się z żądaniem udzielenia informacji do podmiotów wymienionych w art. 761 § 1¹ pkt 1–6”. Jak wskazał poseł Waldemar Buda, poprawka dotyczy jasnego rozdzielenia czynności, które będą podejmowane przez komornika na początku, wraz

⁵² Zob. online: http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/transmisje_arch.xsp?unid=9F8BCB-4403B62FBDC12581B10028C267 (dostęp: 12.07.2019).

ze złożonym wnioskiem o wszczęcie egzekucji, od czynności, które będą się łączyły z poszukiwaniem majątku i z którymi są związane oddzielne opłaty. Zdaniem posła, w poprawce jest klarowne wskazanie, jakie czynności komornik podejmuje na podstawie ogólnego wniosku egzekucyjnego, a jakie po złożeniu wniosku dotyczącego poszukiwania majątku⁵³. Ponadto, w trakcie posiedzenia plenarnego Sejmu wyjaśniono, że w 4. poprawce do art. 801 k.p.c., polegającej na dodaniu § 4, wnioskodawcy proponują m.in., aby w określonych sytuacjach do dalszego prowadzenia egzekucji konieczne było zlecenie komornikowi przez wierzyciela poszukiwania majątku dłużnika⁵⁴.

W ten sposób uchwalone zostało nowe brzmienie art. 801 i 801² k.p.c. Obecny stan prawny przesądza wiele sporów, jakie doktryna toczyła na gruncie dotychczasowych przepisów regulujących poszukiwanie majątku dłużnika przez komornika za wynagrodzeniem.

12. Nowelizacja przepisów Kodeksu postępowania cywilnego a rozstrzygnięcie sporów odnoszących się do poszukiwania majątku dłużnika

Ustawodawca opowiedział się za poglądem, że komornik jest uprawniony do żądania informacji dotyczących stanu majątkowego dłużnika lub umożliwiających identyfikację składników jego majątku w ramach prowadzonego postępowania egzekucyjnego, w tym w ramach poszukiwania majątku. Prowadzenie poszukiwania majątku nie jest odrębnym rodzajem postępowania prowadzonego przez komornika, a stanowi element postępowania egzekucyjnego. Wniosek wierzyciela zawierający zlecenie komornikowi poszukiwania majątku dłużnika może być złożony jedynie w ramach toczącego się postępowania egzekucyjnego. Dlatego też czynności komornika polegające na poszukiwaniu majątku dłużnika

⁵³ Zob. online: <http://orka.sejm.gov.pl/Zapisy8.nsf/wgsknr/SPC-124> (dostęp: 12.07.2019).

⁵⁴ Zob. online: http://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter8.nsf/0/6010892AF4547885C1258242007AD836/%24File/59_b_ksiazka_bis.pdf (s. 195, dostęp: 12.07.2019).

stanowią czynności podejmowane w toku postępowania egzekucyjnego i mogą służyć zapewnieniu jego prawidłowego przebiegu. Jednocześnie ustawodawca umożliwił komornikowi uzyskiwanie informacji o majątku dłużnika również w postępowaniach egzekucyjnych, w których wierzyciel nie złożył wniosku o poszukiwanie majątku dłużnika. Nie jest bowiem poszukiwaniem majątku dłużnika ustalenie tego majątku przez komornika na podstawie publicznie dostępnych źródeł informacji albo rejestrów elektronicznych (art. 801 § 1 k.p.c.) oraz realizacja wniosków wierzyciela o zwrócenie się z żądaniem udzielenia informacji do organów administracji publicznej, podmiotów wykonujących zadania z zakresu administracji publicznej, organów podatkowych, organów rentowych, banków i spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych (art. 801² k.p.c.)⁵⁵.

Wierzyciel nadal może wskazać składniki majątku dłużnika, do których należy skierować egzekucję. Jeśli są to składniki majątku, które pozwalają na zaspokojenie świadczenia (przy uwzględnieniu zarówno wielkości świadczenia, jak i spodziewanego czasu wymaganego dla przeprowadzenia egzekucji), komornik nie będzie miał obowiązku podejmowania dalszych czynności⁵⁶.

Jeżeli natomiast wierzyciel nie wskaże takiego majątku, komornik powinien dokonać ustaleń na podstawie dotychczas prowadzonych spraw. Rozwiązanie to wydaje się słuszne, ponieważ w sytuacji np. prowadzenia przez komornika egzekucji z wynagrodzenia za pracę, nie ma potrzeby poszukiwania informacji o zatrudnieniu dłużnika, a jedynie wystarczy dokonać zajęcia tego wynagrodzenia za pracę w nowej sprawie. Komornik powinien również wykorzystać informacje, do których dostęp może uzyskać elektronicznie. Oczywiście, stosowanie tej metody z urzędu będzie bardzo ograniczone (np. uzyskanie informacji z bazy PESEL oraz z Centralnej Ewidencji Pojazdów), albowiem w większości przypadków i tak związane jest

⁵⁵ R. Reiwer, *Ustawa o komornikach sądowych. Komentarz* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. R. Reiwera, Warszawa 2019, art. 261, Nb 12.

⁵⁶ *Ibidem*, art. 261, Nb 72.

to z kosztami. Wobec tego dokonanie tych czynności uzależnione będzie od uiszczenia przez wierzyciela zaliczki na wydatki. Równocześnie z dokonaniem powyższych ustaleń, komornik wzywa dłużnika do złożenia wykazu majątku. Wezwanie do złożenia wykazu majątku może być przesłane dłużnikowi korespondencyjnie. Odebranie wykazu majątku może odbyć się pisemnie, w kancelarii, korespondencyjnie, jak również w trakcie czynności podjętych przez komornika w miejscu zamieszkania, zatrudnienia albo prowadzenia działalności gospodarczej przez dłużnika. Ustawodawca celowo jednak nie nałożył na komornika obowiązku dokonania z urzędu czynności zmierzających do ustalenia majątku dłużnika w tych miejscach, uznając, że podejmowanie czynności wiążących się ze zwiększonym nakładem pracy i kosztami odbywać się powinno za wynagrodzeniem, a więc w ramach poszukiwania majątku dłużnika⁵⁷.

13. Przebieg postępowania egzekucyjnego po 1 stycznia 2019 r.

Pierwsze czynności w postępowaniu egzekucyjnym będą się odbywały, co do zasady, w kancelarii i sprowadzać się będą do ustalenia majątku dłużnika, zarówno na podstawie danych wskazanych przez wierzyciela, jak i dokonania ustaleń majątku dłużnika w zakresie znanym komornikowi z innych prowadzonych postępowań bądź na podstawie publicznie dostępnych źródeł informacji albo rejestrów, do których komornik ma dostęp drogą elektroniczną. Ponadto, na tym etapie komornik powinien zrealizować wnioski wierzyciela o zwrócenie się z żądaniem udzielenia informacji do podmiotów wymienionych w art. 761 § 1 pkt 1–6 k.p.c., jeżeli oczywiście zostanie uiszczona przez wierzyciela stosowna zaliczka. Negatywny wynik takich poszukiwań spowoduje konieczność wysłuchania wierzyciela, zaś dalsze prowadzenie postępowania egzekucyjnego stanie się w takiej sytuacji uzależnione od zlecenia komornikowi poszukiwania majątku dłużnika, co związane jest z koniecznością uiszczenia przez wierzyciela opłaty przewidzianej w art. 44 ustawy o kosztach

⁵⁷ *Ibidem*.

komorniczych⁵⁸. Złożenie przez wierzyciela (po uprzednim wysłuchaniu) wniosku o dokonanie kolejnych zapytań na podstawie art. 761 § 1 pkt 1–6 k.p.c., stanowić będzie zlecenie poszukiwania majątku, a jego realizacja uzależniona będzie nie tylko od uiszczenia zaliczki na wydatki, ale również od opłaty stałej.

Dopiero po dokonaniu wyżej opisanych czynności egzekucyjnych i dokonaniu przez wierzyciela zlecenia, komornik przystąpi do poszukiwania majątku dłużnika. W przypadku otrzymania takiego zlecenia i uiszczenia przez wierzyciela opłaty, komornik może podjąć z urzędu czynności zmierzające do ustalenia majątku dłużnika. Wśród tych czynności znajdzie się wystąpienie z żądaniem udzielenia informacji na podstawie art. 761 § 1 pkt 1–6 k.p.c., w zakresie niezakreślonym we wniosku wierzyciela oraz wobec podmiotów, o których mowa w art. 761 § 1 pkt 7–13, a także dokonanie czynności terenowych zmierzających do ustalenia majątku dłużnika, prowadzonych zarówno w miejscu zamieszkania, siedziby czy działalności dłużnika, jak też w innych miejscach. Będą to również czynności osobiste komornika, takie jak realizacja powyższych ustaleń poprzez przeglądanie akt rejestrowych KRS czy akt księgi wieczystej. Komornik może również sprawdzać, czy dłużnik nie pozbył się majątku. Wyszukiwanie na wniosek wierzyciela ksiąg wieczystych, w których dłużnik obecnie wpisany jest jako właściciel, użytkownik wieczysty lub uprawniony z tytułu spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, jest uzasadnione w przypadku prowadzonego postępowania. Jednakże wyszukanie takie po danych wykreślonych, w celu uzyskania informacji, czy dłużnik w okresie ostatnich 5 lat zbył majątek, stanowić już będzie element poszukiwania majątku. Wyłączenie żądania o udzielenie informacji przez podmioty z art. 761 § 1 pkt 1–6 k.p.c. z zakresu poszukiwania majątku przez dłużnika nastąpi tylko w przypadkach, w których wierzyciel złoży wyraźny i skonkretyzowany wniosek wskazujący zarówno podmiot, do którego powinien zwrócić się komornik, jak i zakres żądanych informacji. Jeśli analogiczne zapytania będą kierowane

⁵⁸ Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (Dz.U. z 2018 r., poz. 770 ze zm.).

z inicjatywy komornika, który będzie zarówno dobierał adresata zapytania, jak i formułował jego treść, określając zakres żądanych informacji, stanowić będą element poszukiwania majątku. Wierzycielowi przysługuje więc możliwość wyboru między aktywnym udziałem w czynnościach zmierzających do ustalenia majątku dłużnika poprzez składanie skonkretyzowanych wniosków a zleceniem komornikowi samodzielnego poszukiwania majątku dłużnika⁵⁹. Jeżeli wierzyciel wniesie do komornika o wystąpienie o udzielenie informacji do zakładów ubezpieczeń lub zakładów reasekuracji, podmiotów prowadzących rachunki papierów wartościowych, wymienionych w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi⁶⁰, spółdzielni mieszkaniowych, wspólnot mieszkaniowych, innych podmiotów zarządzających lokalami, biur informacji gospodarczej oraz innych instytucji i osób nieuczestniczących w postępowaniu, będzie to równoznaczne ze zleceniem poszukiwania majątku.

14. Złożenie wykazu majątku a zlecenie poszukiwania majątku po 1 stycznia 2019 r.

W praktyce wątpliwości wywołała relacja treści art. 801 § 4 k.p.c. w zakresie, w jakim przepis ten przewiduje, że wysłuchanie wierzyciela następuje po odebraniu od dłużnika wykazu majątku, oraz art. 801¹ § 1 i art. 801² k.p.c., które nie uzależniają możliwości zlecenia poszukiwania majątku od złożenia przez dłużnika wykazu majątku⁶¹. Słusznie jednak wskazuje się, że sprzeczność ta jest jedynie pozorna. Możliwość zlecenia poszukiwania majątku otwiera się zgodnie z art. 801² k.p.c., gdy dokonane zostaną czynności określone w art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c., a więc gdy komornik nie ustali majątku dłużnika na podstawie posiadanych informacji, danych dostępnych publicznie albo na podstawie rejestrów, do których ma dostęp drogą elektroniczną. Złożenie wykazu majątku przez dłużnika zostało określone w art. 801

⁵⁹ R. Reiwer, *Ustawa o komornikach...*, *op. cit.*, art. 261, Nb 86.

⁶⁰ T.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 2286 ze zm.

⁶¹ J. Jankowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, wyd. 3, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2019, art. 801², Nb 3.

§ 1 pkt 2 k.p.c. Wynika z tego, że nie musi on zostać złożony, aby można było zlecić poszukiwanie majątku dłużnika. Słusznie więc R. Reiwer twierdzi, że wierzycielowi przysługuje uprawnienie do wyboru, czy zleci komornikowi poszukiwanie majątku dłużnika, czy też będzie oczekiwać na zakończenie procedury odebrania od dłużnika wykazu majątku⁶².

15. Zlecenie komornikowi przez wierzyciela poszukiwania majątku dłużnika we wniosku o wszczęcie egzekucji po 1 stycznia 2019 r.

Opowiedzieć należy się również za możliwością zlecenia komornikowi we wniosku egzekucyjnym poszukiwania majątku. W takiej sytuacji komornik będzie uprawniony do podjęcia czynności wchodzących w skład poszukiwania majątku dopiero po wykonaniu obowiązków z art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c. Jednakże z uwagi na art. 22 ust. 1 i 2 ustawy o kosztach komorniczych, komornik może wezwać wierzyciela do uiszczenia opłaty od złożonego wniosku w terminie 7 dni, pod rygorem zwrotu wniosku. Pobranie opłaty przez komornika może nastąpić dopiero w momencie przystąpienia do poszukiwania majątku. Za takim uproszczeniem przemawia przede wszystkim wykładnia funkcjonalna oraz wzgląd na sprawność postępowania i ograniczenie jego kosztów. Jeżeli wierzyciel zasięgnął na podstawie art. 760¹ k.p.c. informacji, że komornik nie prowadził wobec dłużnika egzekucji oraz nie potrafi wskazać mienia dłużnika, zainteresowany będzie zleceniem poszukiwania majątku, aby organ egzekucyjny przystąpił do dokonania czynności poszukiwanych, w tym terenowych, od razu po dokonaniu czynności z art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c.

16. Opłaty za poszukiwanie majątku po 1 stycznia 2019 r.

Ostatecznie trzeba zwrócić uwagę na istotną zmianę sposobu naliczania opłaty za poszukiwanie majątku. Obecnie ustawodawca przewidział

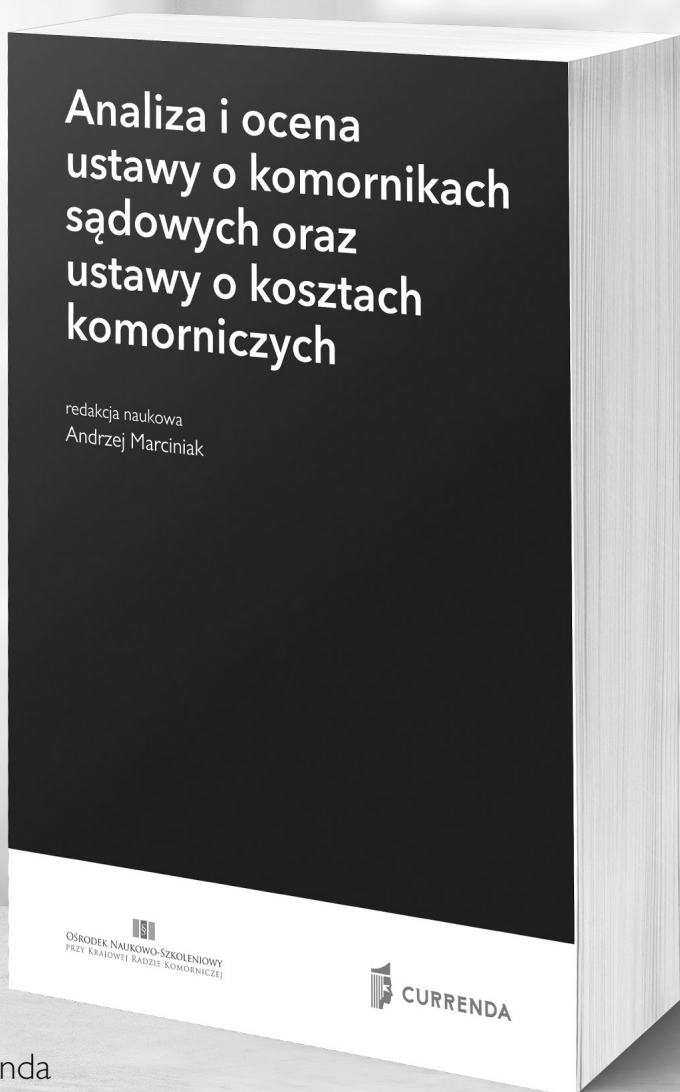
⁶² R. Reiwer, *Ustawa o komornikach...*, *op. cit.*, art. 261, Nb 76.

w art. 44 ustawy o kosztach komorniczych jedną, stałą opłatę w wysokości 100 zł. Stosownie do art. 22 ust. 1 i 2 ustawy o kosztach komorniczych, opłatę tę wierzyciel zobligowany jest uiścić wraz z wnioskiem, zaś w przypadku jej nieuiszczenia – na wezwanie komornika w terminie 7 dni, pod rygorem zwrotu wniosku. Ustawodawca zrezygnował z opłaty procentowej od odnalezionego majątku, co niewątpliwie wpłynie na skuteczność podejmowanych przez komornika czynności. Nie sposób bowiem nie zauważyć, że poszukiwanie majątku jest czynnością nierzadko bardzo czasochłonną i wymagającą zaangażowania przez komornika środków, których zwrotu nie może domagać się od stron (np. koszty dojazdu do kilku adresów dłużnika, często w odległych miejscowościach, koszty specjalistycznego oprogramowania).

Wszystko, co powinieneś wiedzieć o nowych ustawach!

redakcja naukowa

Andrzej Marciniak

Nie zwlekaj i odwiedź
stronę Wydawnictwa Currenda

www.sklep.currenda.pl

STRESZCZENIE **Zmiana stanu prawnego jako podstawa
powództwa opozycyjnego (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.).
Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia
15 marca 2018 r., III CZP 107/17**

W glosie do uchwały z dnia 15 marca 2018 r. (III CZP 107/17) wyrażona została przez glosatora aprobatą dla zapatrywania Sądu Najwyższego, iż zmiana stanu prawnego jest zdarzeniem, o którym mowa w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. dotyczącym powództwa przeciwegzekucyjnego, jakim jest powództwo opozycyjne, gdy spowodowała, że zobowiązanie stwierdzone tytułem wykonawczym w części lub w całości wygasło albo nie może być egzekwowane. Orzeczenie to ma niewątpliwie duże znaczenie praktyczne. Stanowić może istotną pomoc dla dłużników borykających się ze spłatą lichwiarskich odsetek umownych, zarówno kapitałowych, jak i za opóźnienie.

Słowa kluczowe: *powództwa przeciwegzekucyjne, powództwo o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności, zmiana stanu prawnego, odsetki maksymalne, lichwa*

SUMMARY **Change in Legal Status as the Basis for an
Opposition Lawsuit (Art. 840 § 1 p. 2 Code of Civil
Procedure). Gloss to the Decision of the Supreme Court
Dated 15th of March 2018, File No. III CZP 107/17**

In the gloss to the decision of the Supreme Court dated 15th of March 2018, File No. III CZP 107/17, the approval was expressed by the glossator for the opinion of the Supreme Court that the change in legal status is an occurrence referred to in art. 840 § 1 p. 2 of the Code of Civil Procedure regarding an anti-enforcement lawsuit which is an opposition lawsuit when it caused that the obligation established by the enforcement title was partially or completely extinguished or cannot be enforced. This decision is undoubtedly of great practical importance. It may provide significant assistance to debtors struggling with the repayment of usurious interest, both capital and delay.

Keywords: *anti-enforcement suit, suit for forfeiture of enforceability of enforcement order, change in legal status, maximum interest, usury*

Zmiana stanu prawnego jako podstawa powództwa opozycyjnego (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.). Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2018 r., III CZP 107/17

Teza: Zmiana stanu prawnego jest zdarzeniem, o którym mowa w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., gdy spowodowała, że zobowiązanie stwierdzone tytułem wykonawczym w części lub w całości wygasło albo nie może być egzekwowane.

1. Wprowadzenie

Głosowana uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2018 r.¹ została wydana w sprawie z powództwa B.G. i M.G. przeciwko W.K. o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego w zakresie obejmującym odsetki umowne w wysokości 1% dziennie od kwoty 953,38 zł od dnia

¹ Uchwała SN z dnia 15 marca 2018 r., III CZP 107/17, OSNC 2019/2/17.

21 maja 2000 r. do dnia zapłaty. Odsetki te wyliczone za okres od momentu ich wymagalności do dnia wniesienia pozwu, tj. do dnia 30 czerwca 2016 r., wyniosły 56 078 zł. Stanowiła ona odpowiedź na następujące zagadnienie prawne przedstawione do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu: „Czy zmiana stanu prawnego w zakresie odsetek maksymalnych (art. 359 § 2¹ k.c.) i nieuwzględnienie tej zmiany przez strony stosunku cywilnoprawnego może być podstawą powództwa opozycyjnego w ramach podstawy z art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., jeśli zarówno czynność prawna, z której wynika obowiązek zapłaty odsetek umownych, jak i tytuł egzekucyjny pochodzą sprzed dnia 20 lutego 2006 r.?”.

W tezie tej uchwały, zasługującej na aprobatę, Sąd Najwyższy uznał, że zmiana stanu prawnego jest zdarzeniem, o którym mowa w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., gdy spowodowała, że zobowiązanie stwierdzone tytułem wykonawczym w części lub w całości wygasło albo nie może być egzekwowane. Orzeczenie to ma duże znaczenie praktyczne. Stanowić może istotną pomoc dla dłużników borykających się ze spłatą lichwiarskich odsetek umownych zarówno kapitałowych, jak i za opóźnienie, nierzadko wynoszących kilkaset czy nawet więcej procent w stosunku rocznym.

2. Stan faktyczny i stanowisko sądów

W dniu 13 maja 2000 r. W.K., prowadzący działalność gospodarczą pod nazwą W., wystawił fakturę VAT na nabywcę B.G., prowadzącą działalność gospodarczą pod nazwą Sklep Spożywczo-Przemysłowy B.G., na kwotę 953,38 zł. W fakturze wskazano, że nabywca zapłaci bez protestu odsetki za zwłokę w wysokości 1% dziennie. Wyrokiem zaocznym z dnia 2 października 2000 r., VI GC (...), Sąd Rejonowy w B. zasądził od B.G. na rzecz W.K. kwotę 3 686,56 zł z ustawowymi odsetkami od kwoty 672,86 zł od dnia 17 maja 2000 r., od kwoty 731,63 zł od dnia 21 maja 2000 r., od kwoty 1 328,69 zł od dnia 24 maja 2000 r. do dnia zapłaty i od kwoty 953,38 zł z odsetkami umownymi w wysokości 1% dziennie od dnia 21 maja 2000 r. do dnia zapłaty oraz koszty procesu

w wysokości 1 798 zł. Postanowieniem z dnia 2 kwietnia 2001 r., VI GCo (...), Sąd Rejonowy w B. nadał wyrokowi z dnia 2 października 2000 r. klauzulę wykonalności przeciwko M.G., małżonkowi B.G., ograniczając jego odpowiedzialność do majątku objętego wspólnością ustawową małżeńską.

Tytuł wykonawczy przeciwko B.G. wydano wierzycielowi w dniu 5 grudnia 2000 r., a przeciwko M.G. – w dniu 9 lipca 2001 r. Pierwsza egzekucja, prowadzona pod sygn. akt Km (...), zakończyła się w dniu 28 czerwca 2001 r. umorzeniem z powodu jej bezskuteczności. Druga egzekucja, prowadzona pod sygn. akt Km (...), wszczęta na wniosek z dnia 22 maja 2005 r., zakończyła się w dniu 25 września 2012 r. umorzeniem, również z powodu jej bezskuteczności. W wyniku obu tych egzekucji wierzyciel uzyskał kwotę 16 485,65 zł. Powodowie, wyliczając wysokość odsetek umownych od kwoty 953,38 zł na dzień wniesienia pozwu, podali, że wyniosły one 56 078 zł. Wskazali, że podstawę dla ich powództwa opozycyjnego stanowi zmiana przepisów wynikająca z ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw², która weszła w życie w dniu 20 lutego 2006 r. Na mocy ustawy z 2005 r. wprowadzony został art. 359 § 2¹ k.c., który określił wysokość odsetek maksymalnych na poziomie czterokrotności wysokości stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego.

Sąd Rejonowy w B. oddalił powództwo. Uznał, że wskazana zmiana stanu prawnego nie jest zdarzeniem, o którym mowa w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. Zmiana stanu prawnego może uzasadniać pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności jedynie wówczas, gdy wynika z niej wygaśnięcie zobowiązania ustalonego tym tytułem. Zgodnie z art. 5 ustawy z 2005 r., jej przepisy stosowało się do czynności prawnych dokonywanych po jej wejściu w życie, tj. od dnia 20 lutego 2006 r. Zarówno nowo wprowadzony art. 359 § 2¹ k.c., jak i przepisy ustawy z 2005 r. nie stwierdzały wygaśnięcia wcześniej ustalonych zobowiązań, co mogłoby stanowić zdarzenie uzasadniające pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności.

² Dz.U. Nr 157, poz. 1316; dalej: ustawa z 2005 r.

Powództwo opozycyjne nie może prowadzić do ponownego merytorycznego rozpoznania istoty sprawy zakończonej prawomocnym orzeczeniem stanowiącym tytuł wykonawczy. Nie można więc w postępowaniu z tego powództwa badać, czy zastrzeżenie odsetek w wysokości 1% dziennie było zgodne z zasadami współżycia społecznego lub czy nie było ukrytą ratalną karą umowną.

Sąd Okręgowy w B., rozpoznając apelację powodów, powziął poważne wątpliwości prawne, którym dał wyraz w przedstawionym zagadnieniu prawnym.

3. Ocena stanowiska Sądu Najwyższego

Dział VI „Powództwa przeciwegzekucyjne” (art. 840–843 k.p.c.) zawarty w Tytule I „Przepisy ogólne” Części III Kodeksu postępowania cywilnego „Postępowanie egzekucyjne” pozostaje w bezpośrednim i ścisłym związku z zasadą wyrażoną w art. 804 k.p.c., w myśl której organ egzekucyjny nie jest uprawniony do badania zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym. Przepisy tego działu otwierają zatem drogę procesu cywilnego dla dłużnika i osoby trzeciej w celu obrony przed postępowaniem egzekucyjnym w przypadku, gdy postępowanie to narusza ich prawa podmiotowe (wynikające z prawa materialnego). Droga powództw przeciwegzekucyjnych nie przysługuje w momencie, gdy zostało naruszone tylko prawo formalne (przepisy prawa egzekucyjnego)³. Jednym z dwóch powództw przeciwegzekucyjnych uregulowanych w tym dziale jest powództwo

³ Tak trafnie E. Wengerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, t. 1, Wydawnictwo Zrzeszenia Prawników Polskich, Warszawa 1994, s. 350. W uchwale Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2016 r. (III CZP 41/16, OSNC 2017/6/66) stwierdzono, że jeżeli komornik zajął na podstawie art. 845 § 2 k.p.c. ruchomości będące we współwładaniu dłużnika i jego małżonka pozostających we wspólności ustawowej, małżonkowi nieobjętemu tytułem wykonawczym przysługuje – w zależności od zgłaszanych zarzutów – powództwo przewidziane w art. 841 k.p.c., jeżeli zarzuca naruszenie przepisów prawa materialnego, lub skarga na czynności komornika – jeżeli zarzuca naruszenie przepisów postępowania egzekucyjnego. Zob. też G. Wolak, *Sposób kwestionowania zajęcia ruchomości będącej we współwładaniu dłużnika i jego małżonka – glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2016 r., III CZP 41/16*, Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury 2017, nr 2, s. 101–116.

opozycyjne z art. 840 k.p.c. (powództwo o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego). Drugim jest powództwo o zwolnienie zajętego przedmiotu spod egzekucji (art. 841–843 k.p.c.).

Artykuł 840 § 1 k.p.c. stanowi, że dłużnik może w drodze powództwa żądać pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności w całości lub w części albo ograniczenia, jeżeli:

- 1) przeczy zdarzeniom, na których oparto wydanie klauzuli wykonalności, a w szczególności gdy kwestionuje istnienie obowiązku stwierdzonego tytułem egzekucyjnym niebędącym orzeczeniem sądu albo gdy kwestionuje przejście obowiązku mimo istnienia formalnego dokumentu stwierdzającego to przejście;
- 2) po powstaniu tytułu egzekucyjnego nastąpiło zdarzenie, wskutek którego zobowiązanie wygasło albo nie może być egzekwowane; gdy tytułem jest orzeczenie sądowe, dłużnik może oprzeć powództwo także na zdarzeniach, które nastąpiły po zamknięciu rozprawy, a także na zarzucie spełnienia świadczenia, jeżeli zgłoszenie tego zarzutu w sprawie było z mocy ustawy niedopuszczalne;
- 3) małżonek, przeciwko któremu sąd nadał klauzulę wykonalności na podstawie art. 787 k.p.c., wykaże, że egzekwowane świadczenie nie należy się wierzycielowi, przy czym małżonkowi temu przysługują zarzuty nie tylko z własnego prawa, lecz także zarzuty, których jego małżonek wcześniej nie mógł podnieść.

Przedmiot omawianej glosy nakazuje koncentrować rozważania wokół art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. W piśmiennictwie Edmund Wengerek na gruncie tego przepisu przyjmował, że do zdarzeń w rozumieniu art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. należy zaliczyć zjawiska i stany świata zewnętrznego oraz objawy wewnętrznego życia stron, z którymi przepisy prawa materialnego łączą wygaśnięcie zobowiązań albo które powodują niemożność egzekwowania świadczeń wynikających z tytułu egzekucyjnego⁴. Zaznaczał, że również

⁴ E. Wengerek, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 358. Zob. *ibidem* (s. 358–364) podane przez tego autora liczne przykłady takich zdarzeń. Ramy glosy nie pozwalają na choćby przykładowe ich wyliczenie.

wejście w życie nowego przepisu prawnego powodujące wygaśnięcie zobowiązania jest zdarzeniem w rozumieniu art. 840 k.p.c. i może być podstawą powództwa przeciwegzekucyjnego. Odwoływał się w tym zakresie do orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 20 lipca 1955 r.⁵

Prima facie mogłoby się wydawać, że Sąd Najwyższy potwierdził prawidłowość stanowiska Sądu Rejonowego. Sąd I instancji wskazał natomiast, że zmiana stanu prawnego może uzasadniać pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności jedynie wówczas, gdy wynika z niej wygaśnięcie zobowiązania ustalonego tym tytułem. Skoro oddalił powództwo, to znaczy, że uznał, iż taka zmiana stanu prawnego w sprawie nie miała miejsca. Sąd Najwyższy w tezie głosowanej uchwały był zaś zdania, iż zmiana stanu prawnego jest zdarzeniem, o którym mowa w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., ponieważ spowodowała, że zobowiązanie stwierdzone tytułem wykonawczym w części lub w całości wygasło albo nie może być egzekwowane. Lektura głosowanej uchwały prowadzi jednak do odmiennych wniosków.

Nie budzi zastrzeżenia stwierdzenie Sądu Najwyższego, że powództwo opozycyjne skierowane przeciwko tytułowi wykonawczemu, którym jest prawomocne orzeczenie sądowe, nie może służyć ponownemu merytorycznemu rozpoznaniu sprawy. Nie jest ono środkiem prawnym, za pomocą którego można by podważyć prawomocność materialną orzeczenia. Zwrócił na to uwagę Sąd Najwyższy także w uzasadnieniu uchwały z dnia 23 maja 2012 r.⁶, stwierdzając, iż w judykaturze oraz nauce prawa procesowego cywilnego ugruntowane jest stanowisko, że z chwilą uprawomocnienia się wyroku dochodzi do prekluzji materiału faktycznego sprawy, w której został on wydany. Oznacza to, że jeżeli określone okoliczności i oparte na nich zarzuty lub wypływające z nich wnioski istniały i dały się sformułować w chwili zamknięcia rozprawy, lecz strona skutecznie ich nie podniosła lub nie przytoczyła,

⁵ Orzeczenie SN z dnia 20 lipca 1955 r., 2 CZ 96/55, Nowe Prawo 1957, nr 10, s. 130–133, z głosem K. Lipińskiego.

⁶ Uchwała SN z dnia 23 maja 2012 r., III CZP 16/12, OSNC 2012/11/129.

w związku z czym nie zostały spożytkowane przez sąd przy wydawaniu wyroku, podlegają prekluzji, czyli – jak to określono w orzecznictwie – „wykluczającemu działaniu prawomocności”⁷. Prekluzyjny skutek prawomocności oraz powagi rzeczy osądzonej jest niezależny od tego, czy strona ponosi winę w zaniechaniu przytoczenia określonych okoliczności lub podniesienia właściwych zarzutów⁸. Teza o prekluzyjnych skutkach prawomocności materialnej ma kluczowe znaczenie nie tylko z punktu widzenia stabilności orzeczeń sądowych, ale także ze względu na cechy procesu jako cyklu sformalizowanych, uporządkowanych i celowych czynności prowadzących sprawnie i możliwie szybko, na podstawie maksymalnie skoncentrowanego materiału procesowego, do ostatecznego rozstrzygnięcia sporu i wykonania wydanego orzeczenia. Odpowiada więc również prakseologicznemu założeniu, że strona zobowiązana jest przedstawiać w toku postępowania wszystkie fakty i twierdzenia istotne dla rozstrzygnięcia sprawy oraz podnosić wszystkie przysługujące jej zarzuty, pod rygorem bezpowrotnej utraty tej możliwości. Niejednokrotnie – z różnych powodów, głównie jednak właśnie ze względu na postulat szybkości i skuteczności postępowania – ustawodawca wprowadza prekluzję procesową następującą jeszcze przed wydaniem i uprawomocnieniem się wyroku (np. art. 207 § 6 k.p.c., art. 217 § 2 k.p.c., art. 344 § 2 k.p.c., art. 493 § 1 k.p.c. i art. 503 § 1 k.p.c.). Także nowelizacja przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, uchwalona ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019, poz. 1469), choć uchyli art. 207 k.p.c., art. 217 k.p.c. i art. 503 k.p.c., utrzyma, aczkolwiek w nieco innym kształcie, system prekluzji procesowej (dowodowej) – *vide*: np. art. 205³ § 2 k.p.c., art. 205¹² § 1 k.p.c., art. 344 § 2 k.p.c., art. 480³ § 2 k.p.c., art. 493 § 2 k.p.c. Także ten typ prekluzji oznacza bezpowrotną utratę podejmowania określonych czynności procesowych, najczęściej prezentowania twierdzeń faktycznych i przedstawiania dowodów.

⁷ Zob. np. uchwała składu siedmiu sędziów SN – zasada prawna – z dnia 23 października 1954 r., I CO 41/54, OSN 1956/1/3 oraz uchwały SN z dnia 21 lipca 2010 r., III CZP 47/10, OSNC 2010/2/165 i z dnia 2 lutego 2011 r., III CZP 128/10, OSNC 2011/10/108.

⁸ Zob. uchwała SN z dnia 5 czerwca 1954 r., II CO 26/54, OSN 1955/2/30.

Doceniając moc i znaczenie prekluzji, ustawodawca tylko wyjątkowo dopuszcza powoływanie się po uprawomocnieniu wyroku na okoliczności sprawy występujące przed jego wydaniem. Takim wyjątkiem jest skarga o wznowienie postępowania *ob noviter reperta*, przysługująca w razie wykrycia okoliczności faktycznych lub środków dowodowych, które mogłyby mieć wpływ na wynik sprawy, a z których strona nie mogła skorzystać w poprzednim postępowaniu (art. 403 § 2 k.p.c.)⁹. Przedmiotem rozpoznania w sprawie wszczętej powództwem opozycyjnym nie mogą być zdarzenia istniejące przed powstaniem tytułu korzystającego z powagi rzeczy osądzonej, gdyż wówczas jego uwzględnienie prowadziłoby do zanegowania tej powagi i zakwestionowania prawomocnych orzeczeń, co jest – ze względu na pryncypia procesowe – niedopuszczalne¹⁰. W orzeczeniu tym nie podzielono dlatego stanowiska wyrażonego w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 21 lipca 2010 r.¹¹, że podstawą powództwa opozycyjnego przewidzianego w art. 840 § 1 pkt 2 *in fine* k.p.c. może być zarzut spełnienia świadczenia, jeżeli został zgłoszony w czasie postępowania rozpoznawczego przez pozwanego, lecz nie rozpoznano go albo w wyniku przeoczenia, albo na skutek prekluzji procesowej. Uznano, że przeoczenia i błędy sądu podlegają naprawie w postępowaniu odwoławczym lub kasacyjnym, a prekluzja procesowa ma charakter bezwzględny, nie może więc być „korygowana” w drodze powództwa przeciwegzekucyjnego.

W tym kontekście nie powinno być zaskoczeniem stwierdzenie, że także zmiana stanu prawnego po powstaniu tytułu egzekucyjnego, będącego orzeczeniem sądowym, lub po zamknięciu rozprawy poprzedzającej jego

⁹ Zob. np. uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 21 lutego 1969 r. – zasada prawna – III PZP 63/68, OSNCP 1969/12/208; orzeczenia SN z dnia 3 czerwca 1933 r., C III 3/33, Zb.Urz. 1934/96, z dnia 31 sierpnia 1936 r., C III 1126/36, Zb.Urz. 1937/315 i z dnia 11 lipca 1959 r., III CO 13/59, OSN 1960/3/82 oraz postanowienie SN z dnia 15 maja 1968 r., I CO 1/68, OSNCP 1969/2/36.

¹⁰ Zob. np. wyroki SN z dnia 5 czerwca 1997 r., I CKN 83/97, Lex nr 1230018, z dnia 4 lutego 1998 r., II CKN 591/97, Lex nr 520078, z dnia 16 września 1999 r., II CKN 475/98, Lex nr 527167, z dnia 19 stycznia 1999 r., II CKN 188/98, Lex nr 519220 oraz z dnia 28 października 2004 r., V CK 140/04, Lex nr 585884.

¹¹ Uchwała SN z dnia 21 lipca 2010 r., III CZP 47/10, OSNC 2010/12/165.

wydanie nie stanowi podstawy powództwa opozycyjnego tylko z tego powodu, że według nowych regulacji prawnych należałoby odmiennie ocenić zagadnienia, które są rozstrzygnięte tym orzeczeniem, a tym samym inaczej przesądzić kwestię istnienia zobowiązania. Nie można bowiem wtedy mówić, że nastąpiło zdarzenie, wskutek którego zobowiązanie wygasło lub nie może być egzekwowane. Takie samo stanowisko wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 11 października 1972 r.¹², uznając, że: „Wejście w życie nowych przepisów prawnych, w świetle których inaczej zostały unormowane sporne zagadnienia rozstrzygnięte prawomocnym tytułem wykonawczym, nie jest w rozumieniu art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. zdarzeniem uzasadniającym pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności, chyba że nowy przepis wyraźnie stwierdza wygaśnięcie wcześniej ustalonych zobowiązań”. Taki pogląd wyrażony został również w piśmiennictwie.

To stanowisko nie kłóci się przy tym z odmiennym potraktowaniem przypadku, gdy zmiana stanu prawnego spowodowała, że zobowiązanie stwierdzone tytułem wykonawczym w części lub w całości wygasło albo nie może być egzekwowane (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.). A to z kolei może być rezultatem tego, iż nowe regulacje prawne wyraźnie retroaktywnie odnoszą się do określonych zobowiązań stwierdzonych tytułami wykonawczymi¹³ albo tego, że nowe regulacje prawne ingerują na przyszłość – tj. od dnia ich wejścia w życie, w stwierdzone takimi tytułami zobowiązania. W szczególności ingerują w zobowiązania do świadczeń powtarzających się lub zobowiązania, których treścią są – działające na przyszłość – nakazy albo zakazy określonego zachowania się dłużnika. Jako prawidłową uznać należy konstatację Sądu Najwyższego, że w takich przypadkach zmiana stanu prawnego może być kwalifikowana jako zdarzenie, o którym mowa w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., gdyż nie chodzi wtedy o ponowną ocenę – według nowych regulacji – zagadnień rozstrzygniętych prawomocnym orzeczeniem, lecz o oddziaływanie takiej

¹² Wyrok SN z dnia 11 października 1972 r., II CR 385/72, Lex nr 7149.

¹³ Tak w wyroku SN z dnia 11 października 1972 r., II CR 385/72, Lex nr 7149.

zmiany na istnienie albo możliwość egzekwowania zobowiązania, które zostało stwierdzone w tym orzeczeniu.

Ma rację Sąd Najwyższy stwierdzając, że skoro powodowie, jako zdarzenie mające uzasadniać powództwo opozycyjne, wskazali zmianę normatywną wynikającą z ustawy z 2005 r., polegającą na tym, iż ustawodawca z dniem 20 lutego 2006 r. ustanowił odsetki maksymalne w określonej wysokości (art. 359 § 2¹ k.c.) i postanowił, że przekroczenie ich progu w czynności prawnej sprawia, iż należą się odsetki maksymalne (art. 359 § 2² k.c.), to odpowiedź na pytanie o dopuszczalność kwalifikowania tej zmiany normatywnej w odniesieniu do powstałych przed dniem 20 lutego 2006 r. tytułów wykonawczych w postaci prawomocnych orzeczeń sądowych zasądzających odsetki w wysokości wyższej od wprowadzonych odsetek maksymalnych w kategoriach zdarzenia, o którym mowa w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., zależy od tego, czy przedmiotowa zmiana normatywna miała wpływ na zobowiązania do zapłaty odsetek stwierdzone takimi tytułami. Już *prima facie* możliwe są w tym zakresie dwa przeciwstawne stanowiska. Pierwsze, zgodnie z którym powyższa zmiana normatywna, wprowadzona z dniem 20 lutego 2006 r., nie miała znaczenia w odniesieniu do powstałych przed dniem 20 lutego 2006 r. tytułów wykonawczych w postaci prawomocnych orzeczeń sądowych zasądzających odsetki w wysokości wyższej od wprowadzonych ustawą z 2005 r. odsetek maksymalnych. Drugie – przeciwnie dopiero co wyrażonemu i przedstawionemu jako pierwsze.

Zanim Sąd Najwyższy opowiedział się za którymś z tych stanowisk, wcześniej przychylił się do stanowiska wyrażonego w wyroku z dnia 6 grudnia 2007 r.¹⁴, jak i podzielanego przez część doktryny¹⁵, że regulacja

¹⁴ Wyrok SN z dnia 6 grudnia 2007 r., IV CSK 320/07, Lex nr 465901.

¹⁵ P. Machnikowski, *Komentarz do art. 359 k.c., nb 12* [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, Warszawa 2006, Legalis; W. Robaczyński, *Glosa do wyroku SN z dnia 6 grudnia 2007 r., IV CSK 320/07*, Lex/el. 2010; R.W. Kaszubski, A. Tupaj-Cholewa, *Regulacje „antylichwiarskie” dla konsumentów i przedsiębiorców – przepisy polskie i wspólnotowe*, PPH 2006, nr 4, s. 36; W. Katner, *Przez z lichwą! Konsekwencje prawne ustawy z 2005 r. zmierzającej do zwalczania lichwy* [w:] *Współczesne problemy prawa handlowego. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr hab. Marii Poźniak-Niedzielskiej*, pod red. A. Kidyby, R. Skubisza, Warszawa 2007, s. 124 i n.

wprowadzona na mocy ustawy z 2005 r. dotyczyła nie tylko odsetek kapitałowych, lecz także odsetek za opóźnienie. Wskazał dalej, że zgodnie z art. 5 ustawy z 2005 r. jej przepisy mają zastosowanie do czynności prawnych dokonywanych po jej wejściu w życie, tj. od dnia 20 lutego 2006 r. Jak zaznaczył Sąd Najwyższy, takie brzmienie tego przepisu, jeśli uznać go za wyczerpującą regulację intertemporalną, mogłoby sugerować, że wprowadzona ustawą z 2005 r. konstrukcja odsetek maksymalnych miała znaczenie tylko dla takich czynności prawnych, które dokonane zostały po dniu wejścia w życie ustawy z 2005 r. i rozciągała się również jedynie na stosunki prawne wynikające z takich czynności. Gdy chodzi zaś o czynności prawne dokonane przed wejściem w życie ustawy z 2005 r. i wynikające z nich stosunki prawne, to konstrukcja odsetek maksymalnych ich nie dotyczyła, a wprowadzony ustawą z 2005 r. pułap odsetek maksymalnych mógł być wykorzystany w odniesieniu do takich stosunków prawnych jedynie przy dokonywaniu oceny, czy przewidziane w ich ramach odsetki mieściły się w dozwolonej stronom swobodzie kształtowania ich treści. Taki pogląd wyrażony został przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 grudnia 2007 r.¹⁶, którego teza brzmi następująco: „Nawet, jeśli kontrola prawidłowości postanowień umownych o wysokości odsetek oparta została na słusznym założeniu, że – chociaż w czasie zawierania umowy nie obowiązywały przepisy ograniczające maksymalną stopę odsetkową, a przepis przejściowy (art. 5) ustawy z 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 157, poz. 1316) nakazywał stosować nowe przepisy do czynności prawnych dokonanych po wejściu w życie ustawy, to treść nowego art. 359 § 2¹ k.c. może stanowić przesłankę dokonywanej w toku procesu oceny, czy konkretne odsetki umowne mieściły się w dozwolonej stronom swobodzie kształtowania treści stosunku prawnego, czy też nie”.

Jak słusznie skonstatował Sąd Najwyższy, zasadniczym celem ustawy z 2005 r. była eliminacja z obrotu nadmiernych, lichwiarskich odsetek,

¹⁶ Wyrok SN z dnia 6 grudnia 2007 r., IV CSK 320/07, Lex nr 465901.

grożących „pętlą zadłużenia” (swoistego błędnego koła, z którego dłużnicy latami nie mogą się wyswobodzić, mimo że dokonują płatności na poczet długu). Realizacji tego celu służy zaś przyjęcie, iż zmiana normatywna, która nastąpiła z dniem 20 lutego 2006 r., miała znaczenie w odniesieniu do powstałych przed dniem 20 lutego 2006 r. tytułów wykonawczych w postaci prawomocnych orzeczeń sądowych zasądzających odsetki w wysokości wyższej od wprowadzonych ustawą z 2005 r. odsetek maksymalnych. Sąd Najwyższy prawidłowo też zwrócił uwagę na to, że art. 5 ustawy z 2005 r. nie musi być wcale uznany za wyczerpującą regulację intertemporalną, jeśli odróżniać, a jest to przecież uprawnione, czynność prawną jako zdarzenie prawne będące źródłem stosunku prawnego od tego stosunku prawnego rozumianego jako wyznaczona normami prawa cywilnego więź interpersonalna, w której zachowania jej podmiotów (ich uprawnienia i obowiązki) regulują te właśnie normy¹⁷. Można i powinno się wówczas przyjąć, jak uczynił to Sąd Najwyższy, że art. 5 ustawy z 2005 r. przesądza jedynie o tym, iż czynności prawne dokonywane od dnia 20 lutego 2006 r. poddane były reżimowi jej przepisów, podczas gdy czynności prawne dokonane wcześniej temu reżimowi nie podlegały. Odrębną jednak kwestią jest reżim prawny stosunków prawnych wynikających z czynności prawnych dokonanych przed dniem 20 lutego 2006 r., zastrzegających określone w nich odsetki.

Przy założeniu – przyjętym w sposób uprawniony przez Sąd Najwyższy w omawianym judykacie – że art. 5 ustawy z 2005 r. nie jest tu wyłącznym miarodajnym przepisem, gdyż nie reguluje tej kwestii całkowicie, zawężając aspekt intertemporalny jedynie do czynności prawnych, ale już nie odnosząc się do stosunków prawnych powstałych w wyniku ich dokonania, uprawnione było w ramach *analogiae legis* sięgnięcie do

¹⁷ Dla przykładu, np. w prawie pracy rozróżnia się umowę o pracę i stosunek pracy. Umowa o pracę jest czynnością prawną (zgodnymi oświadczeniami woli) zatrudniającego i pracownika, stanowiącą jedną z podstaw (źródeł) nawiązania stosunku pracy rozumianego jako wyabstrahowana więź prawna o charakterze zobowiązaniowym, łącząca strony na skutek dokonania tej czynności (albo innego aktu równoważnego – mianowania, powołania, wyboru); zob. np. T. Liszcz, *Prawo pracy*, Warszawa 2017, s. 111–112.

reguł intertemporalnych wywodzonych z ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks cywilny¹⁸. W prawie cywilnym nie ma przepisów zawierających reguły międzyczasowe. Z uwagi na miejsce i znaczenie Kodeksu cywilnego jako źródła prawa prywatnego, należy wykorzystać w tym zakresie regulacje zawarte w tej właśnie ustawie. Dopuszczalność stosowania w prawie prywatnym przepisów wprowadzających Kodeks cywilny dla rozstrzygania wątpliwości intertemporalnych – wobec braku kodyfikacji reguł prawa międzyczasowego prywatnego oraz braku w zasadzie w Kodeksie cywilnym reguł z zakresu prawa intertemporalnego (wyjątkiem jest norma z art. 3 k.c.) – przyjęta także w orzecznictwie Sądu Najwyższego¹⁹ i aprobowana przez naukę²⁰. Dla przykładu, w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2007 r.²¹ przyjęto, że: „Przepisy międzyczasowe zawarte w ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks cywilny, mają zastosowanie w drodze analogii do ustaw nowelizujących Kodeks cywilny, chyba że stanowią one inaczej”. W tym kontekście prawidłowo przyjął Sąd Najwyższy, że obowiązek zapłaty odsetek za opóźnienie wynika z niewykonania zobowiązania pieniężnego w terminie i w związku z tym punktem odniesienia powinien być tu art. XLIX § 3 p.w.k.c.

Przepis art. XLIX p.w.k.c. ma następujące brzmienie:

„§ 1. Do zobowiązań, które powstały przed dniem wejścia w życie kodeksu cywilnego, stosuje się przepisy tego kodeksu, jeżeli chodzi o skutki prawne zdarzeń, które nastąpiły po dniu wejścia kodeksu w życie, a które nie są związane z istotą stosunku prawnego.

¹⁸ Dz.U. Nr 16, poz. 94 ze zm.; dalej: p.w.k.c.

¹⁹ Tak np. uchwały SN z dnia 14 grudnia 1990 r., III PZP 20/90, OSNCp 1991/7/79, z dnia 15 listopada 1991 r., III CZP 111/91, OSNCp 1992/6/95, z dnia 28 lutego 1994 r., III CZP 9/94, OSP 1995/1/3, z dnia 20 września 1996 r., III CZP 106/96, OSNC 1997/1/5, z dnia 21 listopada 2006 r., III CZP 102/06, OSNC 2007/7–8/104 oraz z dnia 19 maja 2009 r., III CZP 139/08, OSNC 2009/11/144.

²⁰ Zob. np. J. Gwiazdomorski, *Międzyczasowe prawo prywatne*, Nowe Prawo 1965, nr 6, s. 616 i n.; S. Grzybowski [w:] *System prawa cywilnego. Tom I. Część ogólna*, pod red. S. Grzybowskiego, Wrocław 1986, s. 141.

²¹ Wyrok SN z dnia 25 maja 2007 r., I CSK 84/07, OSNC, Zb. dodatkowy 2008/B/35.

§ 2. W szczególności stosuje się do tych zobowiązań przepisy kodeksu cywilnego o przejściu praw i obowiązków, o odnowieniu, o potrąceniu, o skutkach niemożliwości świadczenia, o wygaśnięciu lub zmianie zobowiązań, jeżeli zdarzenie, z którego skutki te wynikły, nastąpiło po dniu wejścia kodeksu w życie.

§ 3. Przepisy kodeksu cywilnego o skutkach niewykonania zobowiązań i o zwłoce wierzyciela stosuje się do zobowiązań powstałych przed dniem wejścia kodeksu w życie, jeżeli niewykonanie zobowiązania lub zwłoka wierzyciela nastąpiły po tej dacie”.

Skoro przepisy Kodeksu cywilnego mają zastosowanie do przypadków niewykonania zobowiązania lub zwłoki wierzyciela, które nastąpiły po wejściu w życie Kodeksu cywilnego, choć samo zobowiązanie powstało przed tą datą, to analogicznie należy ocenić omawiany przypadek, gdy zobowiązanie pieniężne nie zostało wykonane przez dłużnika przed dniem 20 lutego 2006 r., ale wiąże się z nim opóźnienie istniejące po tej dacie i jego następstwo w postaci obowiązku zapłaty odsetek za opóźnienie za każdy kolejno następujący po sobie dzień opóźnienia. Uznając każdy kolejny dzień niewykonania zobowiązania pieniężnego za odrębne zdarzenia oznaczające poszczególne wypadki niewykonania zobowiązania, Sąd Najwyższy słusznie wywiódł z art. XLIX § 3 p.w.k.c. regułę, że prawem właściwym dla odsetek za opóźnienie powinno być prawo obowiązujące w dniu, za który należą się odsetki. W przypadku odsetek za opóźnienie, każdy kolejny dzień opóźnienia jest okresem, za który należą się odsetki²². W orzecznictwie przyjmuje się m.in., że jeżeli powstanie roszczenie o zapłatę odsetek za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego, to uzyskuje ono byt niezależny od długu głównego i według własnych reguł ulega przedawnieniu. Roszczenie o odsetki staje się wymagalne osobno w każdym dniu opóźnienia i w związku

²² Zob. art. 56 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 1830) stanowiący, że: „Do odsetek należnych za okres kończący się przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy dotychczasowe”.

z tym przedawnia się osobno na każdy dzień opóźnienia²³. W rezultacie w stosunkach prawnych, które powstały przed dniem 20 lutego 2006 r., od tego dnia należały się odsetki nie wyższe niż odsetki maksymalne, wprowadzone ustawą z 2005 r., choćby strony zastrzegły odsetki wyższe. Uprawnia to do zaakceptowania poglądu Sądu Najwyższego, iż wejście w życie ustawy z 2005 r. spowodowało, że zobowiązania zapłaty odsetek za opóźnienie, które stwierdzone były wcześniej tytułami wykonawczymi, w zakresie, w którym odsetki te przekraczały wysokość wprowadzonych ustawą z 2005 r. odsetek maksymalnych (art. 359 § 2¹ k.c.), wygasły i od tego dnia należały się tylko odsetki maksymalne (art. 359 § 2² k.c.). W związku z tym wejście w życie ustawy z 2005 r. w tym zakresie stanowiło zdarzenie, o którym mowa w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., mogące uzasadniać powództwo opozycyjne.

W piśmiennictwie innego zdania jest Marcin Kłoda²⁴, który uważa, że wniosek Sądu Najwyższego, iż skutki niewykonania w terminie zobowiązania pieniężnego za dany dzień określa ustawa obowiązująca w tym dniu (odsetki za opóźnienie), jest niezgodny z przepisem art. XLIX § 3 p.w.k.c. Z regulacji tej wynika w istocie, że skutki te określa ustawa obowiązująca w dniu powstania opóźnienia, a jedynie wysokość odsetek za opóźnienie – o ile się one należą zgodnie z tą ustawą – określają przepisy aktualne w każdym dniu opóźnienia. Nienależyte wykonanie zobowiązania trzeba oceniać pod względem międzyczasowym tak, jak niewykonanie zobowiązania. O ile jednak autor niniejszego artykułu dobrze odczytuje stanowisko M. Kłody, to także i w oparciu o nie

²³ Zob. np. wyrok SN z dnia 19 stycznia 1990 r., IV CR 294/89, OSNC 1991/2–3/33 oraz uchwała SN z dnia 5 kwietnia 1991 r., III CZP 21/91, OSNC 1991/10–12/121. Z drugiej strony, w uchwale składu 7 sędziów SN z dnia 26 stycznia 2005 r., III CZP 42/04, OSNC 2005/9/149 uznano, że: „Ustanowiony w art. 118 k.c. termin przedawnienia o świadczenie okresowe stosuje się do roszczeń o odsetki za opóźnienie także wtedy, gdy roszczenie główne ulega przedawnieniu w terminie określonym w art. 554 k.c. Roszczenie o odsetki za opóźnienie przedawnia się jednak najpóźniej z chwilą przedawnienia roszczenia głównego”.

²⁴ Zob. M. Kłoda, *Komentarz do art. XLIX p.w.k.c., nb 16* [w:] *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2018, Legalis.

należałoby przyjąć, iż wysokość odsetek za opóźnienie wymagalnych po dniu 20 lutego 2006 r., a wynikających z czynności prawnych dokonanych przed tą datą, nie może przekraczać odsetek maksymalnych.

Podsumowując, należy zaznaczyć, iż pogląd wyrażony w tezie głosowanej uchwały jest trafny, znajduje wsparcie w argumentach wykładni celowościowej oraz w regułach prawa intertemporalnego, zasługuje też na aprobatę ze względów sprawiedliwościowych (słuszności). Dobrze, że Sąd Najwyższy nie podzielił, z powołaniem się na powierzchownie odczytany art. 5 ustawy z 2005 r., stanowiska (a mógł przecież tak uczynić), zgodnie z którym, jeśli zobowiązanie powstało przed dniem 20 lutego 2006 r., to lichwiarskie odsetki mogą być naliczane za cały czas opóźnienia, niezależnie od tego, że z dniem 20 lutego 2006 r. przewidziano maksymalny próg odsetek (odsetki maksymalne). Można by jedynie zarzucić Sądowi Najwyższemu, że tezę omawianego judykatu ujął zbyt ogólnie i w sposób mało przystający do stanu faktycznego odnoszącego się do pytania prawnego. Zdaniem autora niniejszej glosy teza powinna być ujęta następująco: „Zmiana stanu prawnego w zakresie odsetek maksymalnych (art. 359 § 2¹ k.c.) może być podstawą powództwa opozycyjnego w ramach podstawy z art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. w przypadku, gdy zarówno czynność prawna, z której wynika obowiązek zapłaty odsetek umownych, jak i tytuł egzekucyjny pochodzą sprzed dnia 20 lutego 2006 r.”. Nie zmienia to jednak niczego w zakresie słuszności argumentacji jurystycznej zawartej w omawianym orzeczeniu. Wąskie ramy glosy nie pozwalają natomiast na poddanie szczegółowej analizie prawnej konsekwencji omawianego orzeczenia Sądu Najwyższego co do wierzytelności już wyegzekwowanych w wysokości wynikających z umów zawartych przed wejściem w życie opisanej wyżej nowelizacji Kodeksu cywilnego, a uwzględniających odsetki w wysokości wyższej, niż odsetki maksymalne dopuszczalne po nowelizacji. Dłużnicy, którzy uścili odsetki umowne (wyliczone na podstawie umowy), przekraczające ustawowe stawki maksymalne dopuszczalne po nowelizacji, mogą bowiem chcieć dochodzić zwrotu wyegzekwowanych od nich kwot, w części przekraczającej

odsetki maksymalne. Możliwość dochodzenia takiego zwrotu – wobec pozostawania w obrocie tytułu wykonawczego obejmującego odsetki wyższe niż maksymalne, należne za okres od wejścia w życie powyższej nowelizacji, aż do momentu całkowitego zaspokojenia wierzytelności wierzyciela – należy wykluczyć. Prawomocne orzeczenie wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także inne organy (art. 365 § 1 k.p.c.). Ponadto z mocy art. 804 k.p.c. organ egzekucyjny nie jest uprawniony do badania zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym. Wreszcie, jak prawidłowo wskazał Sąd Najwyższy, np. w postanowieniu z dnia 30 maja 2014 r.²⁵, powództwo przeciwegzekucyjne skierowane na pozbawienie lub ograniczenie wykonalności tytułu wykonawczego może być skutecznie wniesione tylko pod warunkiem, że istnieje potencjalna możliwość wykonania tytułu wykonawczego w całości lub w określonej jego części. Dłużnik traci dlatego możliwość wytoczenia powództwa opozycyjnego z chwilą wyegzekwowania świadczenia objętego tytułem wykonawczym w całości lub w określonej części w odniesieniu do już wyegzekwowanego świadczenia. Powództwo to jest więc niedopuszczalne w części, w której wykonalność tytułu wykonawczego wygasła na skutek jego zrealizowania. W związku z tym powołanie się na przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu (świadczeniu nienależnym) nie może niczego zmienić w powyższym zakresie.

²⁵ Postanowienie SN z dnia 30 maja 2014r. , II CSK 679/13, Legalis nr 1003005.

STRESZCZENIE Wniosek o wszczęcie egzekucji oraz postępowanie w razie zagrożenia bezskutecznością egzekucji i co do bezzasadnych wniosków wierzyciela. Komentarz do art. 796 i 801 k.p.c. zmodyfikowanych ustawą z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych

W niniejszym opracowaniu omówiono zmienione przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, dotyczące: złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji; postępowania komornika w razie zagrożenia bezskutecznością egzekucji oraz postępowania w razie wątpliwości co do zasadności wniosków wierzyciela.

Słowa kluczowe: *wniosek o wszczęcie egzekucji, ustalenie majątku dłużnika, zagrożenie bezskutecznością egzekucji, bezzasadne wnioski wierzyciela*

SUMMARY Application for Initiating Enforcement and Proceedings in Case of Risk of Ineffective Enforcement and Unreasonable Applications of a Creditor. Comment on art. 796 and art. 801 of the Code of Civil Procedures Modified with Act Dated 22nd of March 2018 on Bailiffs

This elaboration discusses the amended regulations of the Code of Civil Procedures that concern: filing an application for initiating enforcement; activities of a bailiff in case of a risk of ineffective enforcement, and procedures if in doubt as to the reasonableness of creditor's applications.

Keywords: *application for initiating enforcement, determining debtor's estate, risk of ineffective enforcement, unreasonable applications of a creditor*

Wniosek o wszczęcie egzekucji oraz postępowanie w razie zagrożenia bezskutecznością egzekucji i co do bezzasadnych wniosków wierzyciela

Komentarz do art. 796 i 801 k.p.c.
zmodyfikowanych ustawą
z dnia 22 marca 2018 r.
o komornikach sądowych

Wprowadzenie

I. Odesłanie. Uwagi ogólne na temat modyfikacji przepisów Kodeksu postępowania cywilnego¹ dokonanych przez art. 261 u.k.s.² oraz uwagi do przepisów wprowadzających te przepisy (art. 298 u.k.s.) zostały

¹ Ustawa z 17 listopada 1964 r. (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1460 ze zm.); dalej: k.p.c.

² Ustawa z 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (Dz.U. poz. 771 ze zm.).

zamieszczone w komentarzu do art. 346 i 759 k.p.c. opublikowanym w „Przeglądzie Prawa Egzekucyjnego” nr 6 z 2019 r.³

Niniejsze opracowanie stanowi w pewnym sensie kontynuację opracowania wskazanego wyżej, a zatem nie została w nim przytoczona początkowa część art. 261 u.k.s., a jedynie zamieszczono oznaczenie poszczególnych punktów tego artykułu zawierających treść zmodyfikowanych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. Nie zostały również przytoczone uwagi ogólne na temat przepisów wprowadzających komentowane przepisy, a zatem na temat art. 298 u.k.s.

8) w art. 796:

a) § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Wniosek o wszczęcie egzekucji składa się stosownie do właściwości sądowi lub komornikowi. Wniosek składany komornikowi może być złożony na urzędowym formularzu.”,

b) dodaje się § 4 w brzmieniu:

„§ 4. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, wzór i sposób udostępniania urzędowego formularza wniosku o wszczęcie egzekucji, mając na względzie ustawowe wymagania przewidziane dla tego pisma, potrzebę zamieszczenia niezbędnych pouczeń co do sposobu wypełniania formularza, wnoszenia pisma i skutków niedostosowania go do ustawowych wymagań, a także konieczność bezpłatnego udostępniania formularzy w kancelariach komorniczych, siedzibach sądów oraz sieci Internet w formie pozwalającej na dogodną edycję treści formularza.

I. Uwagi wspólne

1. **Zakres zmian art. 796 k.p.c.** Mocą art. 261 pkt 8 lit. a i b u.k.s. w art. 796 k.p.c. zmieniono § 1 (lit. a) oraz dodano § 4 (lit. b). Pozostały zaś bez zmian § 2 i 3 tego artykułu.

³ I. Kunicki, *Uchylenie rygoru natychmiastowej wykonalności i nadzór judykacyjny nad komornikiem sądowym. Komentarz do art. 346 i 759 Kodeksu postępowania cywilnego zmodyfikowanych ustawą z 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych*, PPE 2019, nr 6, s. 48–70.

2. **Czasowy zakres zastosowania.** Wskazane wyżej przepisy mają zastosowanie od chwili wejścia ich w życie (1 stycznia 2019 r. – art. 306 *in principio* u.k.s.), także do postępowań niezakończonych przed dniem 1 stycznia 2019 r. (art. 298 ust. 1 u.k.s.).

Zmieniony przepis art. 796 § 1 k.p.c. ma zastosowanie, jeżeli wniosek o wszczęcie egzekucji jest składany (wysyłany) komornikowi w dniu 1 stycznia 2019 r. albo po tym dniu (z uwzględnieniem treści art. 165 § 2–4 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

II. Uwagi do zmienionego art. 796 § 1 k.p.c.

3. **Istota zmiany § 1.** W przepisie tym dodano zdanie 2, pozostawiono zaś bez zmian zdanie 1.

4. **Zakres zastosowania.** W dodanym do art. 796 § 1 k.p.c. zdaniu 2 dopuszczono możliwość złożenia komornikowi wniosku o wszczęcie egzekucji na urzędowym formularzu. Przepis ten dotyczy tylko wniosku o wszczęcie egzekucji składanego do komornika, nie dotyczy zaś takiego wniosku składanego do sądu⁴.

Należy uznać, że przepis ten nie dotyczy także żądania wszczęcia egzekucji pochodzącego od sądu pierwszej instancji, który rozpoznawał sprawę (art. 796 § 2 k.p.c.), ani od uprawnionego organu (art. 796 § 3 k.p.c.). Żądania te nie mogą zatem być zgłoszone na formularzu urzędowym.

5. **Forma wniosku.** Co do zasady, wniosek o wszczęcie egzekucji, składany komornikowi albo sądowi rejonowemu, może być złożony na piśmie, ustnie lub za pośrednictwem systemu teleinformatycznego (art. 760 § 1 k.p.c.). W wypadku wniosku składanego do komornika pozostawiono wnioskodawcy, w ramach formy pisemnej, wybór pomiędzy formą pisemną zwykłą (na zwykłej kartce papieru) a formą urzędowego formularza⁵.

⁴ Tak też P. Dzienis [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. R. Reiwersa, Warszawa 2019, s. 786.

⁵ Podobnie P. Dzienis, *op. cit.*, s. 786–787 oraz J. Urban [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Komentarz*, pod red. G. Sikorskiego, Sopot 2019, s. 767.

III. Uwagi do art. 796 § 4 k.p.c.

6. **Istota uregulowania.** Mocą § 4 dodanego do art. 796 k.p.c. Minister Sprawiedliwości został upoważniony i zobowiązany do wydania rozporządzenia dotyczącego formularzy wniosku o wszczęcie egzekucji. Ustawodawca przesądził również w tym przepisie, że urzędowe formularze tego wniosku podlegają bezpłatnemu udostępnieniu w kancelariach komorniczych, sądach i sieci Internet.

7. **Wykonanie delegacji.** Minister Sprawiedliwości wykonał wskazaną wyżej delegację ustawową, wydając w dniu 30 listopada 2018 r. rozporządzenie w sprawie określenia wzoru i sposobu udostępniania urzędowego formularza wniosku o wszczęcie egzekucji kierowanego do komornika (Dz.U. poz. 2307).

9) art. 801–801² otrzymują brzmienie:

„Art. 801. § 1. Jeżeli wierzyciel albo sąd zarządzający z urzędu przeprowadzenie egzekucji albo uprawniony organ żądający przeprowadzenia egzekucji nie wskaże majątku pozwalającego na zaspokojenie świadczenia, komornik z urzędu:

- 1) ustala majątek dłużnika w zakresie znanym mu z innych prowadzonych postępowań albo na podstawie publicznie dostępnych źródeł informacji, albo rejestrów, do których ma dostęp drogą elektroniczną;
- 2) wzywa dłużnika do złożenia wykazu majątku.

§ 2. Jeżeli zachodzą wątpliwości, czy wniosek o podjęcie określonych czynności egzekucyjnych lub żądanie złożenia wyjaśnień lub udzielenia informacji w trybie art. 761 są niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku egzekucji, lub zachodzą uzasadnione podstawy do przyjęcia, że zostały złożone wyłącznie w celu szykany dłużnika, komornik może zobowiązać wierzyciela do uzasadnienia wniosku pod rygorem obciążenia wierzyciela kosztem bezskutecznych czynności podjętych na jego skutek – niezależnie od wyniku sprawy.

§ 3. Komornik oddali wniosek, o którym mowa w § 2, jeżeli w świetle okoliczności sprawy lub innych prowadzonych przeciwko temu samemu dłużnikowi postępowań egzekucyjnych wysoce prawdopodobne jest, że

wniosek nie przyczyni się do zapewnienia prawidłowego toku egzekucji, a zachodzą jednocześnie uzasadnione podstawy do przyjęcia, że został on złożony wyłącznie w celu szykany dłużnika.

§ 4. Jeżeli pomimo skierowania egzekucji do oznaczonych przez wierzyciela składników majątku dłużnika i podjęcia czynności przewidzianych w § 1 pkt 1 oraz odebrania od dłużnika wykazu majątku nie zdołano ustalić majątku dłużnika pozwalającego nawet na zaspokojenie kosztów egzekucyjnych, komornik wysłucha wierzyciela w sposób przewidziany w art. 827 § 1. W takim przypadku warunkiem żądania przez wierzyciela dalszego prowadzenia egzekucji jest zlecenie komornikowi poszukiwania majątku dłużnika.

I. Uwagi wspólne

1. **Zakres zmian art. 801 k.p.c.** Mocą art. 261 pkt 9 u.k.s. oznaczenie dotychczasowego art. 801 k.p.c. zmieniono na § 1 tego artykułu, a przy tym zmieniono jego treść. Ponadto dodano § 2–4 w art. 801 k.p.c.

2. **Czasowy zakres zastosowania.** Wskazane wyżej przepisy art. 801 k.p.c. mają zastosowanie od dnia ich wejścia w życie (1 stycznia 2019 r. – art. 306 *in principio* u.k.s.), także do postępowań niezakończonych przed tym dniem (art. 298 ust. 1 u.k.s.). Co do zasady, przepisy te mają zastosowanie, jeżeli wymienione w nich czynności zostały podjęte w dniu 1 stycznia 2019 r. albo w dniach następnych.

3. **Przedmiot komentowanego artykułu.** W art. 801 k.p.c. uregulowano dwie zasadnicze kwestie. Po pierwsze, postępowanie w razie wystąpienia zagrożenia bezskutecznością egzekucji (§ 1 i 4). Po drugie, postępowanie w razie złożenia przez wierzyciela bezzasadnego wniosku (§ 2 i 3).

Zastrzeżenia budzi przy tym zastosowana technika legislacyjna, ponieważ uregulowania dotyczące jednego zagadnienia (zagrożenie bezskutecznością egzekucji – § 1 i 4) rozdzielono uregulowaniami dotyczącymi innego zagadnienia (§ 2 i 3)⁶.

⁶ Por. także J. Urban, *op. cit.*, s. 768, który jednak ujmuje to zagadnienie nieco inaczej.

II. Uwagi do zmienionego art. 801 § 1 k.p.c.

4. **Istota zmian § 1.** W przepisie tym określono powinności komornika, jeżeli podmiot żądający wszczęcia egzekucji nie wskaże majątku służącego do zaspokojenia roszczenia. W szczególności zaś zrezygnowano z obowiązku natychmiastowego, po złożeniu wniosku egzekucyjnego, wzywania dłużnika do złożenia innych wyjaśnień niezbędnych do prowadzenia egzekucji (por. niżej teza 17), a w to miejsce wprowadzono powinności komornika wymienione w art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c.

5. **Przesłanki zastosowania.** Przesłanką zastosowania art. 801 § 1 k.p.c. jest samo niewskazanie przez wierzyciela we wniosku egzekucyjnym majątku dłużnika wystarczającego do zaspokojenia egzekwowanego świadczenia. Komornik nie musi zatem wysłuchiwać uczestników postępowania w trybie art. 761 § 1 k.p.c., przed zastosowaniem art. 801 § 1 k.p.c., aby uzyskać informacje o majątku dłużnika.

Przepis art. 801 § 1 k.p.c. podlega zastosowaniu także, gdy wierzyciel wskazał majątek dłużnika, ale nie wystarczy on na zaspokojenie egzekwowanego świadczenia. Wierzyciel wskazał na przykład kilkunastoletni samochód osobowy dłużnika, a egzekwowane świadczenie wynosi 200 000 złotych.

Komornik może i powinien poszukiwać majątku dłużnika z urzędu, stosując art. 801 § 1 k.p.c. (oraz art. 761 k.p.c. także w zakresie nieobjętym treścią art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c.), tylko w takim zakresie, w jakim może skierować do tego majątku egzekucję (zając go). Nie może zatem poszukiwać majątku wyłączonego spod egzekucji oraz nieobjętego wnioskiem egzekucyjnym. W szczególności nie może z urzędu ustalić nieruchomości dłużnika. Nie może też ustalić np. ruchomości, jeżeli wierzyciel we wniosku egzekucyjnym wyraźnie wskazał konkretne sposoby egzekucji, pomijając egzekucję z ruchomości. Ustalanie majątku dłużnika może bowiem służyć tylko przeprowadzeniu konkretnej egzekucji⁷.

⁷ Odmienne J. Urban, *op. cit.*, s. 769–770.

6. Czasowy zakres zastosowania. Komornik powinien zastosować przepis art. 801 § 1 k.p.c. bezpośrednio po skutecznym złożeniu wniosku egzekucyjnego. Należy jednak uznać, że przepis ten ma zastosowanie także w dalszym toku postępowania, ponieważ dopiero wówczas okaże się, że znany majątek dłużnika nie wystarczy na zaspokojenie całego egzekwowanego świadczenia⁸ (np. dlatego, że wierzyciel rozszerzył wniosek egzekucyjny, do egzekucji przyłączyli się kolejni wierzyciele albo nastąpił zbieg egzekucji).

7. Zbędność zastrzeżenia „z urzędu”. W zmienionym art. 801 § 1 k.p.c. zbędne są słowa „z urzędu” dotyczące podjęcia działań przez komornika, o których mowa w punktach 1 i 2 tego paragrafu. Gdyby słów tych nie było komornik również powinien działać z urzędu, ponieważ każdy organ postępowania cywilnego powinien działać z urzędu, gdy w przepisie nie określono z czyjej inicjatywy podejmuje dane działanie⁹.

8. Częściowa zbędność § 1. Zbędny jest także nakaz ustalania majątku dłużnika w zakresie znanym komornikowi z innych prowadzonych postępowań oraz z dostępnych publicznie źródeł informacji (art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c.). Komornik miał takie obowiązki także przed analizowaną zmianą art. 801 k.p.c. W ogólności bowiem wierzyciel nie ma obowiązku wskazywania majątku dłużnika, ani nawet sposobu egzekucji (por. art. 797 § 1 i art. 799 § 1 k.p.c.), a komornik ma obowiązek wyegzekwować dla wierzyciela świadczenie wskazane we wniosku egzekucyjnym i w tytule wykonawczym, a zatem w szczególności zająć znany mu majątek dłużnika, niezależnie od tego, w jaki sposób uzyskał informację o tym majątku.

Wyjątek stanowi egzekucja z nieruchomości, która może być skierowana tylko do nieruchomości ściśle oznaczonej przez wierzyciela i wszczęta na wyraźny wniosek wierzyciela (por. art. 799 § 1 i art. 923 k.p.c.)¹⁰.

⁸ Por. także J. Urban, *op. cit.*, s. 768–769.

⁹ Por. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2016, s. 101; I. Kunicki, *Uchylenie rygoru natychmiastowej wykonalności i nadzór nad komornikiem sądowym. Komentarz do art. 346 i 759 Kodeksu postępowania cywilnego zmodyfikowanych ustawą z 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych*, PPE 2019, nr 6, s. 66.

¹⁰ To samo dotyczy sposobów egzekucji, do których stosuje się przepisy o egzekucji z nieruchomości.

9. Inne prowadzone postępowania. Jeżeli komornik prowadził przeciwko danemu dłużnikowi postępowanie egzekucyjne, to majątek dłużnika w zakresie ustalonym w tym postępowaniu jest mu znany urzędowo (notoryjność urzędowa). Komornik nie mógł zatem zaniechać zajęcia tego majątku także przed 1 stycznia 2019 r.

Mimo braku wyraźnego uregulowania, ze względu na notoryjność urzędową i obowiązek zajęcia każdego znanego składnika majątku dłużnika, komornik powinien wykorzystać także informacje o majątku dłużnika, pochodzące z prowadzonych przez niego postępowań egzekucyjnych przeciwko innym osobom niż dłużnik (np. małżonkowi dłużnika, albo gdy rzecz należąca do obecnego dłużnika znajdowała się w posiadaniu innego dłużnika egzekwowanego – jako rzecz osoby trzeciej).

Nie ma żadnych ograniczeń czasowych dotyczących obowiązku wykorzystania informacji o majątku dłużnika z innych prowadzonych postępowań egzekucyjnych. Decyduje zatem dostępność dla komornika tych informacji (np. akt lub repertoriów innych postępowań egzekucyjnych)¹¹.

10. Dostępne publicznie źródła informacji. Są to rejestry publiczne i media (np. internet, prasa, radio, telewizja). Okoliczność, że informacja o majątku dłużnika znajduje się w takich źródłach informacji nie oznacza jeszcze, że jest publicznie znana¹², a w szczególności, że jest znana komornikowi. W świetle komentowanego przepisu komornik powinien jednak przejrzeć powszechnie dostępne źródła informacji i udokumentować tę czynności protokołem (tj. np. wpisać do protokołu jaki rejestr przejrział, jakie wyrażenie wpisał w daną wyszukiwarkę internetową).

11. Stosunek do art. 761 k.p.c. Organ egzekucyjny może zastosować przepisy art. 761 § 1 i 1¹ k.p.c. z urzędu. Ich zastosowanie nie jest jednak obligatoryjne (por. słowo „może” użyte w obydwu tych przepisach). O ich zastosowaniu decyduje zatem celowość tego zastosowania. Mimo fakultatywności zastosowania art. 761 k.p.c., zdaniem Sądu Apelacyjnego

¹¹ Podobnie J. Urban, *op. cit.*, s. 770.

¹² Odmienne J. Urban, który utożsamia publicznie dostępne źródła informacji z informacją publicznie znaną (*op. cit.*, s. 770–771). Stanowisko to nie może być zaakceptowane.

w Poznaniu zaniechanie przez komornika wykorzystania przyznaných mu uprawnień w celu zweryfikowania posiadanych informacji o określonych przedmiotach majątkowych może zostać zakwalifikowane jako działanie niezgodne z prawem, prowadzące do odpowiedzialności odszkodowawczej komornika¹³. Należy jednak dodać, że zaniechanie żądania informacji wywołuje odpowiedzialność odszkodowawczą organu egzekucyjnego, jeżeli żądanie informacji było celowe¹⁴.

Przepis art. 801 § 1 k.p.c. wprowadza obligatoryjność skorzystania przez komornika z rejestrów, do których ma dostęp drogą elektroniczną, jeżeli wierzyciel nie wskazał we wniosku egzekucyjnym majątku pozwalającego na zaspokojenie świadczenia. W takim wypadku działania komornika zmierzające do ustalenia majątku dłużnika są zawsze celowe, a zatem komornik nie rozważa już celowości podejmowanych działań. Dotyczy to także zastosowania art. 761 k.p.c. w zakresie nieobjętym treścią art. 801 k.p.c. Należy jednak uznać, że w pierwszej kolejności komornik stosuje art. 801 § 1 k.p.c., ze względu na obligatoryjność jego zastosowania, a zastosowanie pozostałych możliwości wynikających z art. 761 k.p.c. staje się celowe, gdy po zastosowaniu art. 801 § 1 k.p.c. nie ustalono majątku dłużnika pozwalającego na zaspokojenie egzekwowanego świadczenia.

12. Obligatoryjność zastosowania art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c. Komornik nie może zaniechać podjęcia działań określonych w art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c., nawet gdyby wiedział z innych prowadzonych postępowań, że dłużnik nie ma majątku pozwalającego na skuteczne przeprowadzenie egzekucji¹⁵.

¹³ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 11 sierpnia 2017 r., I ACa 1568/16, Legalis. Tak też K. Gołaszewski [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. R. Reiwersa, Warszawa 2019, s. 764.

¹⁴ Por. I. Kunicki, *Wybór formy złożenia wniosku, termin do podjęcia czynności, uzyskiwanie informacji i pouczenie uczestników przez komornika. Komentarz do art. 760, 761 i 763¹ k.p.c. zmodyfikowanych ustawą z 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych*, PPE 2019, nr 7, s. 77–78.

¹⁵ Odmienne K. Gołaszewski, który bez podstawy prawnej przyjmuje, że komornik jest zwolniony z obowiązku podejmowania działań i czynności, co do których wie, na podstawie informacji uzyskanych w innym postępowaniu, iż nie przyniosą one żadnego skutku w postaci ujawnienia składników majątku dłużnika (*op. cit.*, s. 790). Treść przepisów art. 801 § 1 k.p.c. nie upoważnia do takich wniosków.

Ponadto stan majątkowy dłużnika mógł ulec zmianie (polepszeniu) w ciągu ostatnich lat albo miesięcy.

Wyjątek zachodzi, gdy przez zastosowanie jednego z działań określonych w art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c. ustalono majątek dłużnika pozwalający na wyegzekwowanie świadczenia, wówczas bowiem dalsze działania zmierzające do ustalenia majątku dłużnika byłyby zbędne (bezczelowe).

13. **Koszty.** Podjęcie działań, o których mowa w art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c., mimo przekonania komornika o ich bezcelowości, oznacza na ogół powstanie dodatkowych kosztów egzekucji – wydatków (por. art. 6 pkt 7 i 8 oraz art. 14 ust. 3 u.k.k.¹⁶), które ostatecznie będzie musiał ponieść wierzyciel (por. art. 7 ust. 6 u.k.k.) albo komornik.

Należy przy tym zaznaczyć, że komornik podejmuje czynności, o których mowa w art. 801 § 1 k.p.c. z urzędu, a zatem nie może żądać od wierzyciela uiszczenia zaliczki na poczet wydatków na podstawie art. 7 ust. 1. u.k.k.¹⁷ Komornik może żądać jedynie zaliczki na poczet zwiększonych kosztów korespondencji (art. 7 ust. 2 u.k.k.).

14. **Wezwanie do złożenia wykazu majątku.** Niejasny jest stosunek punktów 1 i 2 zamieszczonych w art. 801 § 1 k.p.c., a w szczególności niejasne jest, czy komornik powinien zastosować przepisy tych punktów równocześnie, czy punkt 2 dopiero po bezskutecznym zastosowaniu punktu 1. Należy przyjąć zastosowanie tych punktów po kolei¹⁸, a zatem zastosowanie punktu 2 dopiero po bezskuteczności działań określonych w punkcie 1. Złożenie wykazu majątku jest bowiem uciążliwe dla dłużnika, pracochłonne dla komornika i podnosi koszty egzekucji (np. o koszty doręczania korespondencji – art. 6 pkt 8 u.k.k.). Jeżeli zaś majątek dłużnika zostanie ustalony przez zastosowanie art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c., to złożenie wykazu majątku będzie zbędne (bezczelowe), mimo że w świetle art. 801 § 1 pkt 2 k.p.c. jest ono obligatoryjne.

W szczególności zaś K. Gołaszewski nie uwzględnił możliwości poprawy stanu majątkowego dłużnika na przestrzeni ostatnich miesięcy albo lat i konieczności dysponowania przez komornika aktualną wiedzą na temat majątku dłużnika.

¹⁶ Ustawa z 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (Dz.U. poz. 770 ze zm.).

¹⁷ Odmienne, lecz bezpodstawnie, K. Gołaszewski, *op. cit.*, s. 790.

¹⁸ Podobnie J. Urban, *op. cit.*, s. 769. Odmienne K. Gołaszewski, *op. cit.*, s. 790.

Należy przy tym uznać, że jeżeli komornik jest przekonany – np. na podstawie innych prowadzonych postępowań – iż przez zastosowanie art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c. nie ustali majątku dłużnika, może od razu (równocześnie z podjęciem działań wskazanych w punkcie 1) wezwać dłużnika do złożenia wykazu majątku¹⁹.

15. Treść wezwania. W wezwaniu do złożenia wykazu majątku komornik powinien określić sposób złożenia tego wykazu (ustnie w kancelarii komorniczej albo na piśmie), termin, do którego należy złożyć wykaz, dni i godziny, w których można złożyć wykaz w kancelarii oraz sformułować pytania dotyczące składników majątku na wypadek złożenia tego wykazu przez dłużnika w formie pisemnej.

16. Obligatoryjność wezwania z art. 801 § 1 pkt 2 k.p.c. Także wezwanie dłużnika do złożenia wykazu majątku jest obligatoryjne, a zatem komornik nie może zaniechać go, mimo że np. z innych prowadzonych postępowań wie, iż dłużnik nie ma żadnego majątku nadającego się do egzekucji. W szczególności bowiem stan majątkowy dłużnika mógł ulec zmianie (popłpszeniu) w ciągu ostatnich lat albo miesięcy.

Wyjątek zachodzi, gdy na podstawie art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c. ustalono majątek dłużnika, z którego można uzyskać zaspokojenie egzekwowanego świadczenia, wówczas bowiem dalsze działania – zmierzające do ustalenia majątku dłużnika – byłyby zbędne (bezcelowe)²⁰.

17. Wezwanie do złożenia innych wyjaśnień. W pełni natomiast należy zaaprobować usunięcie z art. 801 k.p.c. niejasnej i zbędnej regulacji dotyczącej „wezwania dłużnika do złożenia innych wyjaśnień niezbędnych do przeprowadzenia egzekucji”. W okresie obowiązywania tej regulacji nie było bowiem jasne m.in. jaki jest jej stosunek do wezwania dłużnika do złożenia wykazu majątku, tj. w szczególności jakie informacje – oprócz informacji dotyczących majątku dłużnika – mogą być niezbędne do przeprowadzenia egzekucji.

¹⁹ Takie stanowisko wynika też z wypowiedzi K. Gołaszewskiego, *op. cit.*, s. 790.

²⁰ Odmienne J. Urban, zdaniem którego obowiązek komornika uzyskania wykazu majątku istnieje aż do chwili uzyskania zaspokojenia roszczenia, choćby dłużnik wskazał majątek pozwalający na zaspokojenie roszczenia (*op. cit.*, s. 771).

III. Uwagi do art. 801 § 2 k.p.c.

18. **Istota § 2.** Przepis ten dotyczy usuwania wątpliwości dotyczących treści i celu wymienionych w nim wniosków wierzyciela. Upoważnia on komornika do zobowiązania wierzyciela do uzasadnienia wniosku, jeżeli zachodzą wątpliwości, czy jest on niezbędny do zapewnienia prawidłowego toku egzekucji, lub gdy zachodzą uzasadnione podstawy do przyjęcia, że wniosek został złożony wyłącznie w celu szykanowania dłużnika.

Jeżeli zaś komornik nie ma wątpliwości, że wniosek wierzyciela wskazany w art. 801 § 2 k.p.c. jest zbędny do zapewnienia prawidłowego toku egzekucji lub został złożony wyłącznie w celu szykanowania dłużnika, to powinien oddalić wniosek bez wzywania do jego uzasadnienia.

19. **Niejasność przepisu.** Przepis art. 801 § 2 k.p.c. jest nie do końca zrozumiały. W zasadzie bowiem wniosek o podjęcie określonych czynności egzekucyjnych lub żądanie złożenia wyjaśnień lub udzielenia informacji w trybie art. 761 k.p.c. są zbędne do zapewnienia prawidłowego toku egzekucji i nie mogą powstać żadne wątpliwości w tym zakresie. Komornik powinien podejmować czynności egzekucyjne w zasadzie z urzędu. Wniosek wierzyciela nie ma tu zatem znaczenia konstytutywnego, nie jest warunkiem dokonania czynności. Wniosek może być złożony przez wierzyciela w celu przypomnienia komornikowi o potrzebie dokonania czynności. Jeżeli jednak komornik dokona czynności podlegającej dokonaniu z urzędu, po złożeniu wniosku przez wierzyciela, to i tak jest to czynność podjęta z urzędu.

Wyjątek zachodzi w odniesieniu do czynności, w stosunku do których ustawa *expressis verbis* wymaga wniosku (żądania) wierzyciela – por. np. art. 865 § 1, art. 875 § 1, art. 879² § 1, art. 879¹⁰, 888 § 1, art. 899, 904¹ § 1, art. 906 § 1 zd. ostatnie, art. 908 § 1, art. 910² § 2, art. 942 oraz 951 k.p.c. Tu zatem może powstać wątpliwość czy wniosek jest niezbędny do zapewnienia prawidłowego toku egzekucji. Tylko w wypadku tego rodzaju wniosków (konstytutywnych) komornik podejmuje czynności na wniosek. W związku z tym tylko w tych wypadkach wchodzi w grę zastosowanie art. 801 § 2 i 3 k.p.c.

Również z urzędu komornik może żądać złożenia wyjaśnień lub udzielenia informacji w trybie art. 761 k.p.c. W tym wypadku nie ma wyjątków, a zatem odniesienie w art. 801 § 2 k.p.c. do art. 761 k.p.c. jest w całości zbędne.

20. **Skutki bezzasadności wniosku.** Każdy wniosek, w tym także wniosek złożony jedynie dla przypomnienia komornikowi o potrzebie dokonania czynności, który jest bezcelowy (bezzasadny), podlega oddaleniu. Jeżeli jednak dla komornika nie jest oczywiste (zachodzą wątpliwości wskazane w art. 801 § 2 k.p.c. z powodu niejasności wniosku) czy wniosek jest celowy (zasadny), powinien wezwać wierzyciela do uzasadnienia wniosku, wyznaczając mu stosowny termin i grożąc obciążeniem kosztami.

Komornik powinien ocenić każdy wniosek złożony do niego, nie tylko przez wierzyciela, lecz także przez dłużnika albo osobę trzecią pod względem zasadności (celowości) i podjąć stosowną decyzję, w tym także ewentualnie oddalić wniosek. Szczególne upoważnienie do oddalenia wniosku, przewidziane w komentowanym paragrafie, jest zatem zbędne, nie zmienia ono obowiązującego dotychczas stanu prawnego.

21. **Uzasadnienie wniosku.** Każdy organ egzekucyjny może żądać wyjaśnień w każdej kwestii od uczestników postępowania w trybie art. 761 § 1 k.p.c. Żądanie wyjaśnień może zatem obejmować także okoliczności dotyczące zasadności danego wniosku. W konsekwencji art. 801 § 2 k.p.c. jest zbędny także w zakresie żądania przez komornika uzasadnienia wniosku wierzyciela.

22. **Obciążenie kosztami.** Sankcja obciążenia kosztami jest zastrzeżona tylko na wypadek nieuzasadnienia wniosku przez wierzyciela, mimo wezwania ze strony komornika i tylko na wypadek bezskuteczności czynności podjętej przez komornika²¹. Wierzyciel nie podlega zatem obciążeniu kosztami na podstawie komentowanego przepisu, jeżeli uzasadni wniosek w wyznaczonym terminie albo wprowadzi go nie

²¹ Po. także J. Urban, *op. cit.*, s. 771.

uzasadni, ale komornik nie podjął czynności albo podjęta przez komornika czynność była skuteczna.

Jak już przy tym zaznaczono (teza 19), przepisy art. 801 § 2 i 3 k.p.c. mają zastosowanie tylko do czynności podejmowanych na wniosek (konstytutywny) wierzyciela. Obciążenie wierzyciela kosztami na podstawie art. 801 § 2 k.p.c. może być więc zastosowane tylko w odniesieniu do takich czynności. Jeżeli natomiast komornik powinien podjąć daną czynność z urzędu (np. zastosować art. 761 k.p.c.), złożenie przez wierzyciela wniosku o podjęcie tej czynności nie ma znaczenia dla możliwości i powinności podjęcia czynności przez komornika. Tym samym nie może być podstawą obciążenia wierzyciela kosztami bezskutecznej czynności komornika.

23. Stosunek do art. 770 k.p.c. Zgodnie z treścią art. 770 § 1 zd. 1 k.p.c. dłużnik zwraca wierzycielowi koszty niezbędne do celowego przeprowadzenia egzekucji. W żadnym zatem wypadku, niezależnie czy wniosek został uzasadniony, dłużnik nie zwraca wierzycielowi kosztów wywołanych przez wniosek wierzyciela niecelowy (bezzasadny).

Wobec braku szczegółowego uregulowania problematyczna jest jednak kwestia zwrotu dłużnikowi przez wierzyciela kosztów celowej obrony w postępowaniu egzekucyjnym. Należy uznać, że dłużnikowi przysługuje zwrot takich kosztów od wierzyciela na podstawie art. 98 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.²² Przepis art. 801 § 2 k.p.c. usuwa wskazane wątpliwości, w zakresie objętym jego treścią i wypełnia lukę w prawie w tym zakresie.

IV. Uwagi do art. 801 § 3 k.p.c.

24. Istota § 3. Komentowany paragraf upoważnia i zobowiązuje komornika do oddalenia wniosku, gdy jest wysoce prawdopodobne, że wniosek nie przyczyni się do zapewnienia prawidłowego toku egzekucji,

²² Por. I. Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. t. III. Komentarz. Art. 730–1088*, pod red. A. Marciniaka i K. Piaseckiego, Warszawa 2015, s. 220.

a zachodzą jednocześnie uzasadnione podstawy do przyjęcia, że został on złożony wyłącznie w celu szykany dłużnika.

25. Przesłanki zastosowania. Przesłanki zastosowania § 3 są niezwykle zawiłe i niezrozumiałe. Przede wszystkim przesłanki te są dwie i muszą one zachodzić łącznie. W takim wypadku oddalenie wniosku jest obligatoryjne. Jeżeli spełniona jest tylko jedna z przesłanek albo nie została spełniona żadna z nich, kwestię uwzględnienia albo oddalenia wniosku pozostawiono do dyspozycji komornika.

Przy czym, jak już zaznaczono, każdy wniosek bezzasadny podlega oddaleniu przez organ postępowania cywilnego ze swojej istoty. Przepis art. 801 § 3 k.p.c. nie nadaje się zatem do zastosowania. W każdym wypadku bezzasadności wniosku, niezależnie czy spełnione są obydwie przesłanki wymienione w art. 801 § 3 k.p.c. czy jedna z nich, a nawet gdy nie zostanie spełniona żadna z tych przesłanek, komornik powinien oddalić wniosek.

V. Uwagi do art. 801 § 4 k.p.c.

26. Istota § 4. W komentowanym art. 801 § 4 k.p.c. uregulowana została problematyka postępowania komornika w obliczu grożącej bezskuteczności egzekucji. Jest on zatem ściśle powiązany z § 1 tego artykułu i powinien być zamieszczony bezpośrednio po jego treści. Komentowany paragraf jest nie do końca zrozumiały ze względu na swoją konstrukcję, a ponadto modyfikuje zastosowanie innych przepisów postępowania egzekucyjnego. W szczególności zaś zastosowanie tego przepisu nie jest przesłanką umorzenia postępowania egzekucyjnego z powodu bezskuteczności egzekucji, jednakże przepis ten powinien być zastosowany, jeżeli są spełnione określone w nim warunki, pod rygorem odpowiedzialności za wyrządzoną szkodę.

Nie można również zgodzić się z zapatrywaniem, że art. 801 § 4 k.p.c. reguluje przesłanki zlecenia poszukiwania majątku²³. Przesłanka zlecenia

²³ Tak zaś J. Urban, *op. cit.*, s. 772.

komornikowi poszukiwania majątku dłużnika jest uregulowana w art. 801² zd. 1 k.p.c.

27. Przesłanki zastosowania. Komentowany paragraf ma zastosowanie w obliczu grożącej bezskuteczności egzekucji, a zatem, jeżeli:

- 1) pomimo skierowania egzekucji do oznaczonych przez wierzyciela składników majątku dłużnika i
- 2) podjęcia czynności przewidzianych w § 1 pkt 1 oraz
- 3) odebrania od dłużnika wykazu majątku
 - nie zdołano ustalić majątku dłużnika pozwalającego nawet na zaspokojenie kosztów egzekucyjnych.

Ze względu na użycie spójnika „i” pomiędzy przesłanką pierwszą i drugą przesłanki te muszą zajść łącznie. Natomiast spójnik „oraz” – zastosowany pomiędzy przesłanką drugą i trzecią – nie ma kwantyfikatora logicznego. W szczególności nie można potraktować go jako równoznacznego ze spójnikiem „i”. W konsekwencji, *prima facie* można by przyjąć, że przesłanka trzecia nie musi być spełniona łącznie z przesłankami pierwszą i drugą.

Jednakże złożenie wykazu majątku jest w świetle art. 801 § 4 k.p.c. warunkiem wysłuchania wierzyciela przed umorzeniem postępowania egzekucyjnego. Należy zatem uznać, że przesłanka ta musi zachodzić łącznie z pozostałymi przesłankami wymienionymi w art. 801 § 4 k.p.c. Jeżeli bowiem przed wysłuchaniem wierzyciela muszą być spełnione łącznie przesłanki pierwsza i druga oraz musi być spełniona przesłanka trzecia, to nie ma innej możliwości jak spełnienie wszystkich tych przesłanek łącznie²⁴ (por. jednak tezę 16).

²⁴ Tak też K. Gołaszewski, który przyjmuje, że odebranie wykazu majątku od dłużnika jest warunkiem wysłuchania wierzyciela (*op. cit.*, s. 791) oraz że tylko po odebraniu wykazu majątku znajdzie zastosowanie zasada, zgodnie z którą warunkiem dalszego prowadzenia egzekucji jest zlecenie komornikowi poszukiwania majątku dłużnika (*op. cit.*, s. 792).

K. Gołaszewski przyjmuje jednak równocześnie, że odmiennie sytuacja może kształtować się w przypadku, w którym na podstawie informacji znanych komornikowi z urzędu, z innych postępowań toczących się przeciwko temu samemu dłużnikowi, w tym z treści wykazów majątku dłużnika złożonych w tych postępowaniach, możliwe będzie jednoznaczne stwierdzenie, że złożenie przez dłużnika kolejnego wykazu

28. **Stosunek przesłanki pierwszej i drugiej.** Konieczność łącznego wypełnienia wskazanych wyżej przesłanek pierwszej i drugiej (por. tezę poprzednią) budzi pewne zastrzeżenia. Przepis art. 801 § 1 *in principio* k.p.c. przewiduje bowiem podjęcie czynności wymienionych w art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c., jeżeli wierzyciel nie wskazał majątku wystarczającego na całkowite zaspokojenie egzekwowanego świadczenia. Oznacza to, że wierzyciel nie wskazał w ogóle jakiegokolwiek składnika majątku dłużnika albo wskazał majątek zbyt mały. Jeżeli wierzyciel nie wskazał majątku dłużnika w ogóle, to nie da się skierować egzekucji do tego majątku, a w rezultacie wypełnienie pierwszej przesłanki nie byłoby możliwe. Należy zatem uznać, że w przesłance tej chodzi o skierowanie egzekucji, jeżeli wierzyciel wskazał majątek zbyt mały, aby zaspokoić egzekwowane świadczenie.

29. **Podjęcie czynności przewidzianych w § 1 pkt 1.** Czynności przewidziane w art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c. obejmują:

- 1) sięgnięcie do akt innych prowadzonych postępowań²⁵;
- 2) wykorzystanie publicznie dostępnych źródeł informacji;
- 3) skorzystanie z rejestrów, do których komornik ma dostęp drogą elektroniczną.

Poza zakresem art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c., a tym samym poza zakresem komentowanego paragrafu, pozostały zaś inne możliwości uzyskania informacji o majątku dłużnika przewidziane w art. 761 § 1¹ k.p.c. Zastosowanie art. 761 § 1¹ k.p.c. przez komornika jest wprawdzie fakultatywne, ale ze względu na powinność wyegzekwowania świadczenia

majątku nie pozwoli na ujawnienie jakichkolwiek składników majątku, do których możliwe byłoby skierowanie egzekucji. Wówczas wystarczające dla umorzenia postępowania egzekucyjnego będzie nieujawnienie składników majątku po uzyskaniu, przewidzianych w art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c., informacji z rejestrów dostępnych drogą elektroniczną (*op. cit.*, s. 792). Zapatrywanie to budzi zastrzeżenia, ponieważ treść art. 801 § 4 k.p.c. nie uprawnia do takiej interpretacji. W świetle treści tego przepisu odebranie wykazu majątku od dłużnika jest obligatoryjną przesłanką wysłuchania wierzyciela przed umorzeniem postępowania egzekucyjnego i komornik nie został uprawniony do odstąpienia od odebrania tego wykazu (por. jednak tezę 16).

²⁵ Nie można zgodzić się z J. Urbanem, że w treści art. 801 § 4 k.p.c. pominięto tę powinność komornika (*op. cit.*, s. 772).

bez wskazywania majątku przez wierzyciela komornik odpowiada za wyrządzoną szkodę, jeżeli nie zastosował art. 761 k.p.c., mimo że było to celowe (por. tezę 11). Dla zastosowania art. 801 § 4 k.p.c. nie ma jednak znaczenia czy komornik zastosował możliwości wynikające z art. 761 k.p.c. inne niż wymienione w art. 801 § 1 pkt 1 k.p.c.

30. Złożenie wykazu majątku. Jak już zaznaczono (teza 27), złożenie wykazu majątku przez dłużnika jest konieczną przesłanką wysłuchania wierzyciela w trybie art. 827 § 1 k.p.c. Należy jednak pamiętać, że próba wymuszenia złożenia wykazu majątku nie zawsze będzie miała skutek pozytywny. Przez pojęcie złożenie wykazu majątku użyte w art. 801 § 4 k.p.c. należy zatem rozumieć podjęcie przez komornika próby wymuszenia na dłużniku złożenia wykazu majątku.

31. Bezskuteczność egzekucji. Jeżeli suma uzyskana z egzekucji nie wystarczy nawet na zaspokojenie kosztów postępowania, postępowanie egzekucyjne podlega umorzeniu obligatoryjnie z urzędu na podstawie art. 824 § 1 pkt 3 k.p.c.

32. Wysłuchanie wierzyciela. W świetle art. 827 § 1 k.p.c. wysłuchanie stron postępowania egzekucyjnego przed zawieszeniem albo umorzeniem postępowania egzekucyjnego jest fakultatywne. Komentowany przepis art. 801 § 4 k.p.c. wprowadza jednak obligatoryjność wysłuchania wierzyciela przed umorzeniem postępowania egzekucyjnego²⁶, jeżeli są spełnione przesłanki określone w treści tego przepisu.

Wysłuchanie jest dokonane, jeżeli komornik wezwie wierzyciela do wypowiedzenia się w określonym terminie ustnie albo na piśmie w kwestii stanu majątkowego dłużnika pod rygorem umorzenia postępowania egzekucyjnego. W celu umożliwienia wysłuchania na piśmie komornik powinien zadać wierzycielowi określone pytania w samym wezwaniu. Nie ma zaś znaczenia, czy wierzyciel wypowie się, czy wyznaczony termin upłynie bezskutecznie.

33. Zlecenie poszukiwania majątku. Jeżeli wierzyciel nie zleci poszukiwania majątku po wyczerpaniu przesłanek z art. 801 § 4 k.p.c., komornik

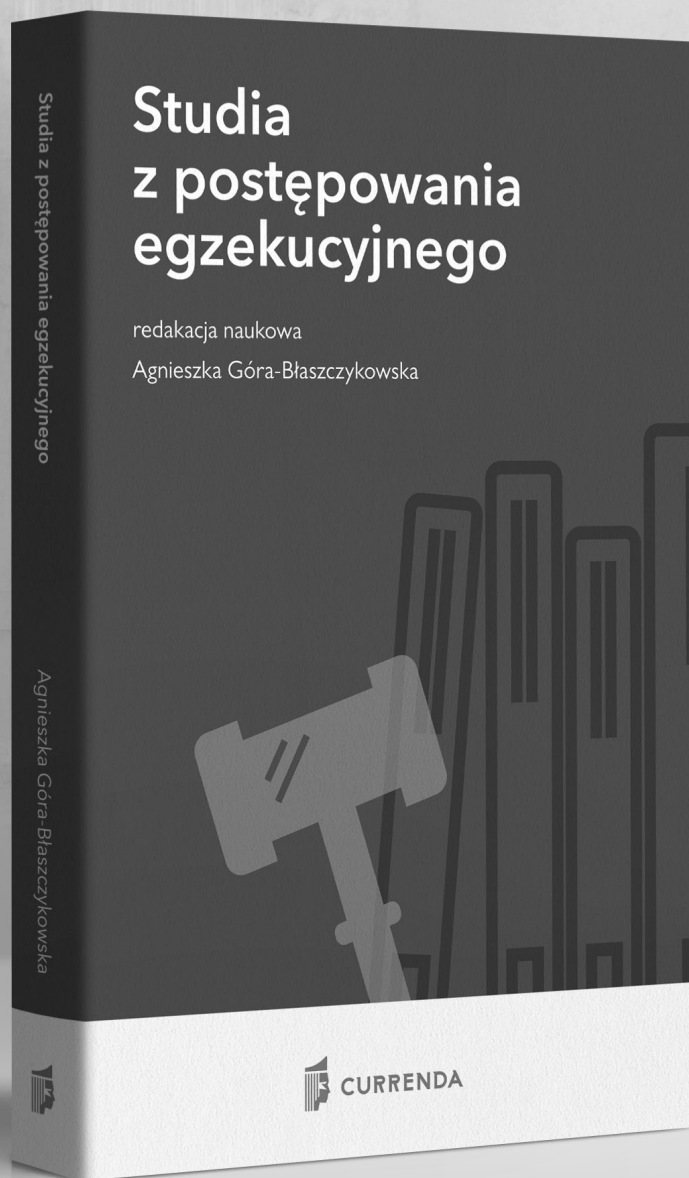
²⁶ Tak też J. Urban, *op. cit.*, s. 772.

powinien umorzyć postępowanie egzekucyjne z urzędu na podstawie art. 824 § 1 pkt 3 k.p.c., ze względu na bezskuteczność egzekucji. Do dyspozycji wierzyciela pozostawiono zatem decyzję, czy zleci komornikowi poszukiwanie majątku (a zatem poniesie dodatkowe koszty – por. tezę następną), choć uzyskanie informacji o majątku dłużnika będzie na ogół wątpliwe, czy dopuści do umorzenia postępowania egzekucyjnego.

34. **Koszty poszukiwania majątku.** Za zlecenie poszukiwania majątku wierzyciel uiszcza opłatę w wysokości 100 złotych (art. 44 u.k.k.). Na zasadach ogólnych podlegają zwrotowi komornikowi wydatki poniesione przy poszukiwaniu majątku²⁷.

²⁷ I. Kunicki, *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 215.

Studia z postępowania egzekucyjnego już w sprzedaży!

Maksymalnie
zwiększ
efektywność
swojej
kancelarii
komorniczej

Bądź na bieżąco
z aktualnymi
przepisami
dotyczącymi
postępowania
egzekucyjnego!

Nie zwlekaj i odwiedź
stronę Wydawnictwa Currenda

www.sklep.currenda.pl

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

NR 10/2019

WSPIERAMY PROFESJONALISTÓW

al. Niepodległości 703A
81-853 Sopot

tel.: +48 58 550 38 75
faks: +48 58 712 90 65
e-mail: marketing@currenda.pl
www.currenda.pl/przegląd
www.sklep.currenda.pl

Nakład PPE: 600 egz.

Cena: 69 zł